

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petra Svačinová

**Fuggerové a jejich kontakty s Habsburky
v 15. a 16. století**

**The Fugger and their contacts with Habsburgs in
the 15th and 16th century**

Praha 2012

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Děkuji prof. PhDr. Jaroslavu Čechurovi, DrSc. za pečlivé vedení mé diplomové práce, pracovníkům archivu *Fürstlich und Gräfllich Fuggersches Familien- und Stiftungsarchiv* města Dillingen an der Donau a ostatním lidem, kteří mi svou vstřícností, cennými radami a povzbudivými slovy pomohli k dokončení tohoto díla.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. července 2012

.....

Petra Svačinová

Abstrakt

Tato diplomová práce se snaží prokázat politickou a finanční spolupráci kupeckého domu Fuggerů a panovnického rodu Habsburků především v období druhé poloviny 15. a první poloviny 16. století. Pohlíží na jejich vztahy v kontextu všeobecného vývoje Evropy. Popisuje příchod prvního Fuggera Hanse do Augšpurku v roce 1367, dále „zlatou éru“ rodu pod vedením Jakoba Fuggera Bohatého, kdy byly vztahy s Habsburky nejtěsnější. Korunovace Maxmiliána I. a Karla V. jsou toho jasným dokladem. Po Jakobově smrti se vedení rodinného podniku ujal Anton Fugger. Přestože fuggerovský majetek dosáhl v roce 1546 svého vrcholu, během tohoto období se kontakty s Habsburky pozvolna uvolňovaly. Zároveň započal cílený ústup z důlního podnikání a finančnictví směrem k dálkovému obchodu a nákupu nemovitostí. Anton už nemohl dosáhnout pozice svého strýce, jako „císařského bankéře“, a proto odmítl být jen figurkou na šachovnici habsburských zájmů. „Útěk na venkov“ byl, zdá se, promyšlenou strategií, jak zachovat stávající jmění a zároveň posunout rod ve společenské hierarchii o krok výše.

Klíčová slova

Fuggerové, Habsburkové, peníze.

Abstract

The aim of this thesis is to demonstrate the political and financial cooperation between the merchants of the House of Fugger and the rulers of the House of Habsburg, in particular in the second half of the 15th and the first half of the 16th centuries. The thesis examines the relationship between the two houses in the context of general European developments. The thesis describes the arrival of Hans, the first of the Fuggers, to Augsburg in 1367 and then the ‘golden age’ of the Fugger family under the helm of Jakob Fugger, known as the Rich. This period marked the closest relations between the Fuggers and the Habsburgs, as evidenced by the coronations of Maximilian I and Charles V. Following the death of Jakob, Anton Fugger took over the family business. Although the wealth of the Fugger family peaked in 1546, this period was characterized by a slow dissolution of the partnership with the Habsburgs. At the same time, the Fuggers started an intended retreat from mining and finance and began to move into distance-trade and real estate purchases. Anton was no longer able to maintain the position of ‘the Emperor’s banker’ once attained by his uncle and refused to be just a piece on the chessboard of Habsburg interests. His ‘escape to the countryside’ was, it seems, a thought-through strategy to preserve wealth and put his family a notch up the social ladder.

Keywords

Fugger, Hapsburg, money.

Obsah

Úvod.....	1
Rozbor literatury	3
1. Evropa na přelomu 15. a 16. století.....	6
1.1. Svatá říše římská a Evropa na přelomu 15. a 16. století	6
1.2. Říšské město Augšpurk	7
1.3. Kupec a středověká půjčka.....	8
1.3.1. Vznik a vývoj kupeckého řemesla	9
1.3.2. Středověká půjčka.....	10
2. Počátky obchodu.....	12
2.1. Příchod do Augšpurku.....	12
2.2. Fugger s přídomkem „von Reh“.....	14
2.3. Fugger s přídomkem „von der Lilie“ (podle lilie v erbu)	16
3. Jakob Fugger a zlatá éra	24
3.1. Počátky a vývoj důlního monopolu v Tyrolsku a Uhrách.....	24
3.1.1. Tyrolsko	24
3.1.2. Uhry	27
3.2. Obchody s římskou církví	31
3.3. Spolupráce s Maxmiliánem I.....	36
3.4. Finanční podpora v první fázi italských válek	38
3.5. Finanční podpora ve Švábské válce	41
3.6. Osobním bankéřem krále	42
3.7. Snaha o císařskou korunu.....	44
3.8. Podpora ve druhé fázi Italských válek	48
3.9. První krize fuggerovské společnosti	50
3.10. Císař a jeho ambice na papežský stolec	51
3.11. Podpora Maxmiliánova vnuka Karla V. při volbě římským králem.....	52
3.12. Mezi Karlem V. a arcivévodou Ferdinandem	57
3.13. Antimonopolní soud v Norimberku	59
3.14. Zástava Neapole a španělských dolů „Maestrazos“	61

3.15. Německá selská válka	63
3.16. Povstání horníků v Tyrolsku a Uhrách.....	64
3.17. Smrt a nástupce Jakoba Fuggera	65
4. Ústup ze slávy.....	67
4.1. Anton Fugger.....	67
4.2. Inventura společnosti a nová rodinná smlouva	67
4.3. Opuštění důlního podnikání v Tyrolsku a Uhrách	70
4.3.1. Tyrolsko	70
4.3.2. Uhry	71
4.3.3. Podpora Ferdinanda I.....	72
4.4. Obchod s koloniemi	73
4.5. Fuggerové na ústupu	74
Závěr	80
Resumé.....	82
Seznam pramenů a literatury.....	84
Přílohy	88

ÚVOD

Při návštěvě německého města Augšpurku člověk potkává na každém kroku jméno Fugger. Na hlavním nádraží je po příjezdu každého vlaku přivítán z reproduktoru ve „městě Fuggerů“, v augšpurské státní galerii je největším lákadlem Dürerův portrét Jakoba Fuggera z roku 1518, napříč celým městem si povšimne ukazatelů na Fuggerei, nejstarší sociální čtvrť na světě, nebo na dům Fuggerů na *Maximilianstraße 21*. Každoročně se zde v létě konají *Augsburger Friedensfest*, což jsou historické slavnosti, při nichž se obyvatelé převlékají do dobových kostýmů a městem projíždí „sám“ Jakob Fugger. Na *Maximilianstraße 38* dodnes působí banka *Fürst Fugger Privatbank*, založená již v roce 1486.

Během svého ročního studijního pobytu v Augšpurku jsem stále slýchala o nebývalém věhlasu rodiny a udivilo mě, jak rozsáhlá byla šíře její působnosti. Z obyčejné tkalcovské rodiny se stala kupecká a finanční společnost, která dosáhla celoevropského věhlasu a v raném novověku patřila k jedné z nejbohatších společností vůbec. Zapojila se do nejvýznamnější oblasti tehdejšího hospodářství od lokálního i zámořského ochodu, přes těžbu a zpracování kovových rud, výrobu zbraní, mincí až po bankovníctví.

Po svém návratu do Čech jsem s údivem zjistila, že v české historiografii v podstatě neexistuje žádná literatura k tomuto tématu a proto jsem se rozhodla vypracovat přehled vývoje rodiny Fuggerů v době jejich největšího rozmachu, tj. od poloviny 15. do poloviny 16. století a představit ho českému čtenáři.

Ve své práci zaměřím na počátky a vzestup rodiny, ilustrovaný zejména postavami Jakoba Fuggera Bohatého a jeho synovce Antona Fuggera. Protože byl osud fuggerovské společnosti pevně spjat s dějinami panovnického rodu Habsburků, považovala jsem za nutné zachytit jejich vzájemné kontakty. Tím se zároveň pokusím prokázat, že rodina Fuggerů by bez těsné politické a finanční spolupráce s Habsburky nebyla schopna dosáhnout v Říši monopolního postavení, ale i naopak, že velmocenské ambice Habsburků by bez ohromných fuggerovských půjček neměly nejmenší šanci na úspěch. Ráda bych také v diplomové práci ukázala, že vývoj Fuggerů nezávisel jen na politickém dění, ale také na sociálním smýšlení tehdejší

společnosti, a že významná rozhodnutí členů rodiny se vždy řídila pravidlem „obecného dobrého“ pro celou rodinnou společnost a nikoliv pouze jednotlivce.

Předkládaná práce je rozdělena do čtyř oddílů. V prvním představím historický vývoj Evropy v letech 1450-1550, zejména dějiny obchodu a půjček. Ve druhé kapitole se soustředím na počátky rodiny Fuggerů od jejího přesídlení z vesnice do města, přechod z tkalcovského do kupeckého cechu, majetkové zakotvení ve městě Augšpurku a rozštěpení rodu na dvě linie s přídomky von Reh a von der Lilie. Krátce se zmíním o rychlém vzestupu a stejně rychlém pádu první rodové linie a o úspěšném startu linie druhé, korunované založením první fuggerovské společnosti.

Nejrozsáhlejší třetí kapitola je věnována „zlaté éře“ Fuggerů za působení Jakoba Bohatého. Bude vývoj důlního obchodu v Tyrolsku a v Uhrách a postupné získání monopolu v této oblasti, pomalé pronikání do zámořského obchodu, kontakty s hanzovními městy a důležitost spolupráce s církevními preláty a papežským stolcem. Hlavním tématem třetí kapitoly je však Jakobův kontakt s habsburskými panovníky. Zmíněny jsou všechny důležité mezníky vzájemné kooperace, jakými jsou podpora v italských a říšských válkách, císařská korunovace Maxmiliána I., a zejména prosazení Karla V. na uprázdněný říšský trůn, které lze bezesporu považovat na největší Jakobův úspěch.

Poslední oddíl je věnován dějinám fuggerovské společnosti řízené Jakobovým synovcem Antonem. Stěžejním tématem této kapitoly je zachycení postupných změn jednak v horním podnikání v Tyrolsku a Uhrách, kde docházelo k útlumu těžby a dále proměňujícího se vztahu mezi fuggerovskými věřiteli a habsburskými dlužníky. Antonovo hledání nových finančních zdrojů v době, kdy je Evropa zmítána řadou politických i náboženských krizí, je zakončeno přerodem bankovního impéria na feudální pozemkové dominium.

ROZBOR LITERATURY

V německé historiografii jsou dějiny rodiny Fuggerů již dlouho předmětem bádání. Počátky najdeme již v 16. století v kronice Clemense Jägera¹, která se soustředila na čelní postavení rodiny v městské společnosti, politice a hospodářství v Augšpurku 16. století a vysvětlovala rychlý vzestup rodiny mezi městskou honorací.

Intenzivně se historikové o fenomén Fugger začali zajímat na přelomu 19. a 20. století. Díla z té doby jsou zaměřena především na neuvěřitelně rychlý vzestup rodiny, jak můžeme vidět u Richarda Ehrenberga², Jakoba Striedera³ nebo Maxe Jansena⁴. Jansen v úvodu ke svému dílu z roku 1907 zvolává: „Je vzrušující sledovat, jak se jedné rodině podaří dostat se z tkalcovské dílny přes světový obchod až do knížecího paláce.“⁵ Strieder a Ehrenberg vnímají 16. století jako zlatou éru německého hospodářství a popisují Fuggery jako předchůdce velkých vůdců současných nadnárodních společností. Strieder hned v úvodu své knihy z roku 1931 píše, že „vývoj podnikatelské činnosti Jakoba Fuggera nese zřetelné stopy raně evropského kapitalismu, který se zrodil v renesanční Itálii v kontrastu s ideály spolupráce středověkých cechů.“⁶ Ehrenberg označuje sám sebe za hospodářského historika a 16. století jako století Fuggerů (*Das Zeitalter der Fugger*) podle něhož svou knihu nazval. Nutno upozornit, že se všichni autoři zabývali výhradně životem a dílem Jakoba Fuggera a nikoliv jeho nástupci.

¹ *Gehaim Erenbuch Mans stammens und Namens des Eerlichen und altloblichen Fuggerischen Geschlechts* je kronika rodiny Fuggerů, kterou si v letech 1542/43 objednal Hans Jakob Fugger u augšpurského dějepisce Clemense Jägera. V díle je znát jasná snaha zadavatele o propojení dějin své rodiny s vývojem rodného města Augšpurku. Vydaná byla v roce 1548 nakladatelem Jörgem Breusem Mladším. Současná historiografie čerpá z díla Gregora Rohmanna, jenž kroniku přeložil do současné němčiny, editoval a současně analyzoval. (Gregor ROHMANN, *Das Ehrenbuch der Fugger*, 2 svazky, Augsburg 2004.).

² Richard EHRENBERG, *Das Zeitalter der Fugger. Geldkapital und Creditverkehr im 16. Jahrhundert*, 2 svazky, Jena 1896.

³ Jacob STRIEDER, Mildred L. HARTSOUGH, *Jacob Fugger The Rich. Merchand and banker of Augsburg, 1459-1525*, Breinigsville 2011.

⁴ Max JANSEN, *Die Anfänge der Fugger*, Leipzig 1907. Max JANSEN, *Jakob der Reiche. Studien und Quellen*, Leipzig 1910.

⁵ M. JANSEN, *Die Anfänge*, s. 7.

⁶ J. STRIEDER, *Jacob Fugger*, s. 1.

Třicátá až šedesátá léta 20. století ovládl v německé historiografii na poli Fuggerů dlouholetý ředitel fuggerovského archivu⁷, Götz svobodný pán von Pölnitz. Své knihy napsal na základě zpracování všech dostupných podkladů, nikoliv pouze jako kompilaci děl starších autorů. Fuggery zasadil do všeobecného kontextu dějin 15. a 16. století. Ve svých rozsáhlých biografiích popisuje významné evropské události.⁸ Je však nutno upozornit, že Pölnitz psal své dílo na konci druhé světové války a byl ovlivněn nacionalismem té doby. V osobě Jakoba Fuggera⁹ i on spatřoval hlavního činitele veškerého rozmachu, avšak jako první zpracoval také život jeho nástupce, synovce Antona Fuggera¹⁰. Problematická pro další generace historiků může být jeho sugestivní interpretace Jakoba a Antona jako jediných výrazných osobností, které dokázaly využít doby a neustálé poptávky po penězích, a naopak si vůbec nevšiml jejich následníků, kteří se o společnost nezajímali a pouze využívali bohatství získané svými předky.

V sedmdesátých letech 20. století historici opouštějí myšlenku biografií jednotlivých osobností a zajímají se o sociální a hospodářské dějiny. Z této doby můžeme jmenovat Roberta Mandroua¹¹, který se zabývá pozemkovým vlastnictvím Fuggerů a vyvrací Pölnitzovu představu o tom, že se Anton a jeho potomci usadili na venkově, aby odešli do ústraní a žili šlechtickým způsobem života.

Zvláštností ve vývoji fuggerovské historiografie a mezi současnými historiky velmi diskutovanou knihou je Ogerrova *Kauf dir einen Kaiser*, jež byla poprvé vydána v roce 1978.¹² Přestože shromažďuje historické události přesně a popisuje je

⁷ *Fürstlich und Gräfllich Fuggersches Familien- und Stiftungsarchiv* založil již Anton Fugger v roce 1554 a ve své závěti uvedl, že všechny rodinné i firemní dokumenty musí zůstat pohromadě. V 19. století byl však archiv rozdělen podle rodových linií na několik částí do Augšpurku, Kirchheimu, Babenhausenu, Kirchberku, Dillingenu a Mickhausenu. V roce 1877 se rodina rozhodla archiv opět sjednotit a dokumenty byly svezeny zpět do Augšpurku. 1944 byl před bombovými útoky včas přestěhován na zámek Kirchheim a od roku 1956 definitivně umístěn v Dillingen an der Donau. Viz http://www.fugger.de/de/12_fuggerarchiv_geschichte.htm, 27. 7. 2012.

⁸ Götz Freiherr von PÖLNITZ, *Die Fugger*, Tübingen 1970.

⁹ Götz Freiherr von PÖLNITZ, *Jakob Fugger. Kaiser, Kirche und Kapital in der oberdeutschen Renaissance*, 2 svazky, Tübingen 1949/51.

¹⁰ Götz Freiherr von PÖLNITZ, *Anton Fugger*, 3 svazky, Tübingen 1958 – 1986.

¹¹ Robert MANDROU, *Les Fugger, propriétaires fonciers en Souabe 1560 – 1618. Étude de comportements socio-économiques a la fin du XVIe siècle*, Plon 1969.

¹² Günter OGER, *Kauf dir einen Kaiser. Die Geschichte der Fugger*, München 1979.

velmi podrobně, vnímá fuggerovské představitele velmi černobíle. Jakob Fugger i Anton jsou zde prezentováni jako kapitalisté s politickými ambicemi bez skrupulí.

Devadesátá léta 20. století přinášejí ve fuggerovské historiografii zlom a historikové se pokoušejí nahlížet na jednotlivé představitele rodu v kontextu doby a pokoušejí se zachytit vývoj všech generací, nikoliv pouze dvou prvních představitelů. Výborným příkladem je Mark Häberlein, který se ve své studii *Die Fugger*¹³ snaží, jak sám v úvodu píše, za prvé překlenout předěl mezi Jakobem a Antonem a následujícími generacemi, za druhé nevymezovat vývoj rodiny „od tkalce přes obchodníka k říšské šlechtě, ale spíše si všímat různorodosti činností rodinného podniku. Za třetí pokouší se zasadit Fuggery do jejich sociálního prostředí stavovské společnosti pozdního středověku a raného novověku, aniž se je snaží porovnávat s autorovou dobou.¹⁴ Ve stejném duchu je koncipována také např. práce Franze Herreho.¹⁵

¹³ Mark HÄBERLEIN, *Die Fugger. Geschichte einer Augsburger Familie (1367 – 1650)*, Stuttgart 2006.

¹⁴ Tamtéž, s. 15.

¹⁵ Franz HERRE, *Die Fugger in ihrer Zeit*, Augsburg 2005.

1. EVROPA NA PŘELOMU 15. A 16. STOLETÍ

1.1. Svatá říše římská a Evropa na přelomu 15. a 16. století

Evropu na přelomu 15. a 16. století lze charakterizovat jako místo změn, doprovázených zánikem mnoha hospodářských, politických i sociálních struktur, a zároveň jako počátek souvislého utváření novověké společnosti. Jednotlivé středověké státy vstupovaly do nové éry své historie. Francouzský král Ludvík XI. i anglický král Jindřich VII. Tudor centralizují své země, které zažívají hospodářský rozkvět. Z Iberského poloostrova jsou vytlačeni poslední potomci arabských dobyvatelů a sňatkem Ferdinanda II. Aragonského s Isabelou I. Kastilskou jsou položeny základy Španělska.¹⁶ Opačnému trendu podléhala Svatá říše římská. Stovky větších či menších feudálů, říšských měst i církevních institucí pramálo dbaly autority římských králů a císařů. S nástupem Habsburků na říšský trůn roku 1437 i zde dochází k dílčím reformám, institut císařství získává opět na váze, jsou vytvářeny centrální úřady. Hlavní slovo má však stále říšský sněm svolávaný panovníkem, jenž se skládal se ze tří částí: kurfiřtské rady (7 míst), rady říšských knížat (okolo 100 míst) a rady říšských měst (51 míst).¹⁷

Své zájmy prosazovaly státy tradičně sňatkovou politikou, nebo vojenskými expanzemi. Ve válkách o Burgundské dědictví či v bojích v Itálii se střetávaly zájmy Francie, Říše a menších suverénů, na východě začali opět hrozit Turci.¹⁸

Díky objevení Ameriky a vytvoření nových obchodních možností se změnil nejen lidský pohled na svět, ale také hospodářství. Dovoz nových potravin, koření a drahých kovů z Nového světa zapříčinil snížení poptávky kovů z Tyrolska a Uher a umožnil dosud méně významným přístavům a městům stát se velkými obchodními centry. Například Lisabon se tak stal výhradním překladištěm zboží z Afriky a

¹⁶ Václav DRŠKA a Dana PICKOVÁ, *Dějiny středověké Evropy*, Praha 2004, s. 264an, Václav DRŠKA, a Aleš SKŘIVAN a František STELLNER, *Kapitoly z dějin evropské politiky do roku 1648*, Praha 1995, s. 113-148.

¹⁷ Michael NORTH, *Deutsche Wirtschaftsgeschichte. Ein Jahrtausend im Überblick*, München 2005, s. 114-115.

¹⁸ V. DRŠKA a D. PICKOVÁ, *Dějiny*, s. 264an, V. DRŠKA a A. SKŘIVAN a F. STELLNER, *Kapitoly*, s. 113-148.

Antverpy z Ameriky. Nastalé změny poskytly malým obchodníkům možnost rozvoje a vytváření větších obchodních společností, které v určitých oblastech získávaly až monopolní postavení.

Je rovněž nezbytné zmínit nový myšlenkový směr šířící se z Itálie, jenž se vrací k antickým kořenům. Humanismus odsunul do pozadí středověkou scholastiku a změnil lidský pohled na svět. Názory na středověkou církev se začaly rozcházet a vytvořily prostor pro vznik reformačních hnutí, která se plně prosadila v první polovině 16. století. Kritika katolické církve a jejího světského fungování byla stále zřetelnější.¹⁹

1.2. Říšské město Augšpurk

Město Augšpurk patří k nejstarším městům Říše, jeho kořeny sahají až do období starověkého Říma, kdy bylo v 15. století př. n. l. založeno císařem Augustem jako provinční centrum pod názvem *Augusta Vindelicorum*. Ještě v pozdní době antické se město stalo biskupským sídlem.

V roce 1156 udělil císař Fridrich Barbarossa Augšpurku městské právo a Fridrich II. mu v roce 1237 propůjčil městskou pečeť. Od roku 1257 se objevují „*consules*“, což byli radové, kteří společně s fojtem a měšťany vydávali první městské listiny. Od té doby docházelo ke jmenování starosty města a městského notáře a byla ustanovena budova radnice. V polovině 13. století získala městská rada postupně právo na vojenskou obranu městských bran, právo na zdanění městských obyvatel, právo na zvýšení spotřební daně a ungeltu. Získat tato práva od biskupa Hartmana nebylo obtížné, protože se nestále nacházel ve finanční tísní. Postupně zastavil měšťanským rodinám z horní vrstvy také úřad purkrabího, mincovní právo nebo celní právo. Dokonce i úřad městského fojta se dostal do jejich rukou. Město zažívalo rychlý rozkvět. 9. března 1276 potvrdil král Rudolf I. Habsburský městu titul svobodného říšského města a povolil mu založit městskou právní knihu, kam byla zapsána dříve získaná práva. Augšpurk se dostal do úzkého kontaktu s panovníkem a

¹⁹ Cora WENZEL, *Aufstieg der Familiengesellschaft unter der besonderer Berücksichtigung vom Jakob Fugger dem Reichen*, Leipzig 2006, s. 7an.

Říše, ačkoli v listinách byl ještě delší dobu označován jako biskupské město. Biskup však město krátce poté opustil a přesídlil do Dillingenu. Přerod na říšské město byl dokončen 9. ledna 1316, kdy Ludvík Bavor vydal listinu, ve které vyhlásil, že město Augšpurk nesmí být v žádném případě prodáno, vyměněno, dáno v léno nebo jakkoliv jinak odloučeno ze správy a moci Říše. K městské moci se stále více dostávala pouze úzká skupina obyvatelstva. Jako opozice vznikaly cechy, řemeslné spolky, které měly společná hospodářská, sociální a politická práva v rámci svého cechu, ale také regulovaly svou výrobu. Po ozbrojené srážce cechů s patricijí byla jejich práva konečně uznána.

Augšpurk se coby říšské město v 15. a 16. století několikrát stal hostitelem říšského sněmu, císař Maxmilián si město oblíbil a často zde pobýval. V období reformace se město postavilo na stranu protestantů a 22. června 1534 byly dokonce až na sedm výjimek zavřeny všechny katolické kostely a městská rada zakázala konání katolických mší. V roce 1536 se městská rada zapojila do Šmalkaldského spolku a v lednu 1537 vykázala zbývající katolické kněze z města. Na jaro roku 1550 svolal Karel V. do Augšpurku říšský sněm, který měl jednat o otázce náboženského míru, bohužel však neúspěšně. V březnu roku 1555 svolal říšský sněm král Ferdinand I. opět do Augšpurku, sjelo se ale ještě méně účastníků, než v roce 1550. Sněmu se dokonce nezúčastnil ani císař. 25. září byl proto v městském zlatém sále vyhlášen náboženský mír a účastníci sněmu se dohodli, že nechají rozhodnutí o náboženském vyznání na jednotlivých městech a knížatech.²⁰

1.3. Kupec a středověká půjčka

„Od dob, kdy se lidé začali usazovat v přechodných a potom ve stálých sídlištích, začínala se měnit povaha životních potřeb i jejich uspokojování. Zřetelně vystupovaly na světlo rozdílné dovednosti členů sídelního seskupení a postupně se ustalovaly. Vedle zemědělců se tak utvářela vrstva řemeslníků. Styk mezi sídlišti vedl k poznání, že jinde jsou dosažitelné některé užitečné věci, které je možné

²⁰ Hans Jochen VOGEL a kol., *700 Jahre Augsburger Stadtrecht 1276-1976*, Augsburg 1976, s. 17 – 23, 86 – 97, Marion MAGG-SCHWARZBÄCKER, Ulrich KÖNIG, *Spurensicherung. Beiträge zur fast vergessenen Geschichte Augsburgs*, Augsburg 1085, s. 17 – 79.

vyměnit za věci domácí. Tuto směnu životních jistot začali zprostředkovávat lidé, pro něž se obchod stával povoláním.²¹

1.3.1. Vznik a vývoj kupeckého řemesla

Proces vývoje řemesel se vyvíjel několik staletí, ale k zásadnímu zlomu dochází ve 13. století s rozvojem měst. Kupecké řemeslo se rozvíjelo společně s rozvojem ostatních řemesel a tedy i s vývojem měst a jejich organizací. Některá řemesla se objevila až ve velkých, plně vyvinutých městech. Řemeslníci své zboží zároveň prodávali, ale týkalo se to především potravin a dalšího rychloobratového zboží. Kupci tvořili ve městě samostatné odvětví, vytvářeli obchod nezávisle na výrobě. Skupovali zboží od více obchodníků a prodávali je na místech větší poptávkou. Nejprve své řemeslo provozovali po krčmách, později na trzích. První, nejnižší forma, tzv. svobodný nebo týdenní trh byl častým jevem a prodávalo se na něm především zboží k rychlé spotřebě. Většinou se konal pro okolní obce. Další možností byl oblastní trh, provozovaný městy, na něž se sjížděli kupci z okolních měst a celé oblasti. Nejčastější formou oblastního trhu byly jarmarky, tj. výroční trhy. S kolonizací a rozvojem horního podnikání se vyvinula další forma, dálkový obchod. Zahraniční obchod však mohli provozovat pouze kupci, kteří měli dostatečný majetek, aby mohli nakoupit zboží ve velkém a potom ho jinde prodávat. Zároveň je třeba si uvědomit, že kupci zabývající se dálkovým obchodem pocházeli z vyšších vrstev, protože museli umět číst, psát a počítat. V průběhu 13. století původní typ středověkého kupce, jenž cestoval po obchodních stezkách a denně riskoval svůj život i své zboží nahradil kupec obchodující prostřednictvím svých podřízených agentů a korespondence. Dálkový obchod a posledně zmíněný typ kupce zapříčinil také rozvoj půjčky, což se všeobecně mělo kupcům za zlé, protože ze středověkého křesťanského pohledu bylo nepřípustné půjčovat úvěr na určitý čas a vyžadovat za něj úrok, protože středověký čas patřil Bohu.²²

²¹ Cit. dle: Martin NODL a František ŠMAHEL (ed.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 364.

²² Jaques LE GOFF, *Za jiný středověk*, Praha 2005, s. 47 – 59, TÝŽ (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999, S. 209 – 240, M. NODL a F. ŠMAHEL, *Člověk*, s. 364 – 389.

1.3.2. Středověká půjčka

Ottův slovník naučný definuje slovo půjčka takto: „Půjčka (*commodatum*) jest smlouva, kterou jedna strana [...] straně druhé [...] odevzdává věc nějakou (movitou neb nemovitou) k bezplatnému užívání na určitý čas.“²³ Předmětem půjčky nejsou vždy peníze, a forma jejího splacení byla různá, úrokem, protislužbou, zástavou či naturálně. Lichvu pak definuje takto: „nazývá se lichvou nepoměrné obohacování kořistící obyčejně z nesnází dlužníkůvých. Jestli to tzv. lichva úroková neb úvěrní. Ve druhém smyslu [...] každé smluvní jednání, při němž jeden kontrahent těží z nesnází, lehkomyšlnosti apod. stavu druhého kontrahenta a obohacuje se ziskem, který nestojí v žádném poměru k materiální výhodě poskytnutí druhému kontrahentovi [...].“²⁴

Zmínky o půjčkách i lichvě můžeme najít již ve Starém zákoně a je tedy možné konstatovat, že se vyskytuje v dějinách již od starověku. Nový zákon se o lichvě zmiňuje a vždy ji přísně zapovídá. Důležitosti však nabývá především ve 12. století, kdy se začíná rozvíjet peněžní hospodářství a také města. V literatuře tohoto období najdeme mnoho teoretických textů zabývajících se odsouzením lichvy (*usura*). Např. svatý Anselm přirovnává lichvu ke krádeži a k překročení čtvrtého přikázání. 13. století prosazuje spravedlnost a odpovídající cenu za odpovídající výdělek.²⁵ Lichva je v tomto případě hříchem proti „spravedlivé“ ceně.²⁶ Vzhledem k tomu, že lichva byla v křesťanském světě omezována, byla od 12. století výsadou židovského obyvatelstva, které není vázáno křesťanskou naukou.²⁷ Peněžní hospodářství se však rozvíjelo tak rychle, že půjčku umožňovalo, ale zároveň ji odsuzovalo jako hřích. V 15. století byl její rozvoj ovlivněn především vývojem dálkového obchodu a vznikem velkých obchodních metropolí.

²³ Heslo Půjčka, in: *Ottův slovník naučný*, sv. XIX., Praha 1902, s. 973.

²⁴ Heslo Lichva, tamtéž, sv. XVI., Praha 1902, s. 11.

²⁵ J. LE GOFF, *Za jiný středověk*, s. 16-24, J. CHMELÁŘ, *Kreditní politika Maxmiliána II. (1564–1576) se zvláštním zřetelem k Čechám*, dipl. Práce Praha 2007, s. 53an.

²⁶ J. LE GOFF, *Za jiný středověk*, s. 24.

²⁷ J. CHMELÁŘ, *Kreditní politika Maxmiliána II. (1564-1576) se zvláštním zřetelem k Čechám*, dipl. práce, Praha 2007. s. 54.

Na přelomu 15. a 16. století již úročná půjčka v evropských zemích zdomácněla a podle práce Miloslava Volfa můžeme úvěry rozdělit na několik druhů. Nejstarší formou je úvěr za zástavu, král směl zastavit jak duchovní, tak i korunní statky. Mohl si také půjčovat od měst a duchovenstva. V Říši existovala možnost tzv. rentmistrovských listů (*Rentmeisterbriefe*), což byla půjčka krátkodobá a byla časově přesně ohraničena. Další formou byly depozitové půjčky, které umožňovaly poskytnutí finančních prostředků na určitou dobu za určitou odměnu a jejich úroková sazba se pohybovala mezi šesti až dvanácti procenty ročně. V praxi se tyto depozitové půjčky často měnily ve stálou roční rentu při nízkém úroku a využívané byly především ve Španělsku, jižním Německu a v Čechách.²⁸

²⁸ M. VOLF, *Královský důchod a úvěr v XVI. století*, in: ČČH 48-49, 1947 – 1948, s. 110 – 121.

2. POČÁTKY OBCHODU

2.1. Příchod do Augšpurku

Na soutoku řek Lech a Wertach leží významné obchodní středisko Augšpurk. Z původního římského vojenského tábora se vyvinulo bohaté město ovlivňující svým postavením široké okolí německého jihovýchodu.²⁹ Městská práva udělil Augšpurku 21. června 1156 císař Fridrich Barbarossa.³⁰ Rozšířena byla v březnu 1276, kdy římský král Rudolf Habsburský povýšil Augšpurk na svobodné říšské město.³¹ Získanou autonomií byl Augšpurk postaven na roveň ostatním říšským zeměpánům, včetně vlastního zastoupení na říšském sněmu.

Městská práva, zejména právo konání trhů, vytváření cechovní organizace i další obchodní privilegia začaly do města přitahovat osoby žijící v okolí. Rolníci, čeledíni, drobní řemeslníci, ti všichni opouštěli vesnice a hledali své štěstí ve městě.³² Plnoprávný měšťan unikl moci místního lenního pána, vyvázal se z robotních povinností, byl svobodný.³³ Mezi jinými řemesly začal vzrůstat význam tkalcovství. Rozvětvený zahraniční obchod zajišťoval dobré odbytiště augšpurského plátna a nebylo divu, že se do města stahovali okolní tkalci. Mezi nimi se roku 1367 poprvé objevuje Hans Fugger.³⁴ Opustil svůj rodný Graben na Lechu, zaplatil majetkovou daň 22 hřiven a usadil se ve městě.³⁵ Již následujícího roku přichází do

²⁹ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 8an.

³⁰ Heinrich Gottfried Philipp GENGLER: *Regesten und Urkunden zur Verfassungs- und Rechtsgeschichte der deutschen Städte im Mittelalter*, Erlangen 1863, s. 69-92.,s. 968.

³¹ Viz str. 7an.

³² Rolf KIEßLING: *Stadt und Land im Textilgewerbe*, s. 117, TÝŽ, *Die Stadt und ihr Land*, s. 722an.

³³ Cit. dle: G. OGGER, *Kauf dir*, s. 31.

³⁴ Jméno Hanse Fuggera je obsaženo v Augsburger Steuerbuch.

³⁵ Cit. dle: G. OGGER, *Kauf dir*, s. 30.

Augšpurku jeho mladší bratr Ulin (Ulrich), který je v *Augsburger Achtbuch*³⁶ označen jako tkalcovský čeledín.³⁷

Historici se shodují na tom, že ačkoli byl Hans Fugger obyčejný venkovský tkadlec, měl jasnou představu o své budoucnosti. Proto si například městské právo nekoupil, ale vyženil ho. V roce 1371 si vzal Kláru, dceru mistra tkalcovského cechu Oswalda Widolfa a o devět let později se oženil podruhé s dcerou dalšího tkalcovského mistra Elizabeth Gefattermannovou.³⁸ Tento průnik mezi vyšší městskou sociální vrstvou umožnil Hansi Fuggerovi navázat kontakty mezi řemeslníky a obchodníky a hlavně ho vybavil potřebným vstupním majetkem. Již v roce 1397 kupuje Hans Fugger *Haus am Rohr* (dnešní Maximilianstraße č. p. 21) ležící přímo naproti tkalcovskému cechovnímu domu a kostelu sv. Mořice.³⁹ Pasíři Heinrichu Grauovi za něj zaplatil 500 zlatých.⁴⁰

Vlastnictví domu nebo pozemku, tzv. *liegend gut* (hmotný majetek), bylo pro měšťana ve 14. století výhodnější, než tzv. *fahrend gut* (nehmotný majetek), protože byl zatížen o polovinu nižší daní. Tuto daň stanovovala každoročně městská rada a její výše se pohybovala většinou mezi 1/6 a 1/240 nahlášeného majetku.

V *Augsburger Steuerbücher*⁴¹ máme od roku 1389 dochovanou téměř souvislou řadu „majetkových přiznání“, a proto můžeme celkem spolehlivě sledovat vývoj jmění Hanse Fuggera. Je však nutné upozornit, že povinnost hlásit výši svého majetku měli měšťané pouze v tzv. *Schwörsteuerjahren*, tedy zhruba jednou za tři až sedm let, a proto je nárůst „pozemských statků“ zaznamenán skokově.⁴²

³⁶ V češtině se nepřekládá, užívá se termín "říšský acht", termín německého středověkého práva, zahrnoval záznamy o lidech, kteří byli zbaveni právní ochrany a vyloučení z určitého společenství. Fuggerové zde byli pravděpodobně evidováni, protože se z nevolnictví na panství v Grben, aby se mohli přihlásit svobodně v Augšpurku, aniž by byli podezřelí z toho, že odněkud uprchli. Viz *Akademický slovník cizích slov*, Akademia Praha 1997.

³⁷ M. JANSEN, *Anfänge*, s. 8-10, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, Sv. 1, s. 7, G. ROHMANN, *Ehrenbuch*, s. 208an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 17.

³⁸ M. JANSEN, *Anfänge*, s. 14-16, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 27, M. SCHAD, *Frauen*, s. 18, G. ROHMANN, *Ehrenbuch*, Sv. 1, s. 208.

³⁹ Cit. dle: M. SCHAD, *Frauen*, s. 18.

⁴⁰ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 34.

⁴¹ Augšpurská berní kniha.

⁴² P. GEFFCKEN, *Steuern*, in: *Augsburger Stadtlexikon*, s. 854an.

Po třiceti letech pobytu v Augšpurku se původně chudý tkadlec zařazuje na 40. místo v hierarchii městských plátců daně s majetkem 1 806 zlatých.⁴³ Když v roce 1408 Hans Fugger umírá, přiznává majetek ve výši 2 000 zl. K tomu je nutno připočíst i pozemkové vlastnictví na venkově, jehož rozsah můžeme pouze odhadovat.⁴⁴

Z prvního manželství měl Hans Fugger dvě dcery, z druhého pět synů, z nichž pouze dva se dožili dospělého věku, Andreas a Jakob. Hansovu pozůstalost však téměř třicet let spravovala jeho manželka Elizabeth. Zatímco starší literatura (Pölnitz) uvádí její jméno v čele rodinného podniku až do smrti v roce 1436, novější badatelé, zejména Mark Häberlein, upozorňují, že podle *Steuerbuch* jí asistovali i její synové, a to od roku 1434. Ať tak či onak, žena v čele firmy, jev v 15. století nepříliš běžný, dokázala manželův majetek více než zdvojnásobit.⁴⁵ Krátce před svou smrtí přiznávala 4 980 zl.⁴⁶ Svým synům tak přenechala prosperující společnost, dostatečnou finanční hotovost i pozemky. Zpočátku spravovali Andreas a Jakob firmu společně (ještě v roce 1441 vykazovali majetek v hodnotě 7 260 zlatých), ale nejpozději v roce 1455 došlo k rozdělení firmy a vlastně i k rozdělení rodiny na dvě větve, Fuggery s přídomkem von Reh (podle srny v erbu) a Fuggery s přídomkem von der Lilie (podle lilie v erbu).⁴⁷

2.2. Fugger s přídomkem „von Reh“

Starší Andreas Fugger se oženil s Barbarou Stammmlerovou z obchodnické rodiny. Krátce po rozdělení firmy umírá a správy jmění se ujímá jeho syn Lukas za vydatné podpory své matky a švagra Thomase Grandera. Předpokládá se, že právě ve firmě Grander pracoval Lukas před smrtí svého otce a získával zde zkušenosti.⁴⁸ Spíše než tkalcovské řemeslo ho zaujala práce v městské samosprávě. V průběhu

⁴³ Cit. dle: M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 19, Pölnitz udává dle jiné metodiky hodnotu majetku 2930 zl. a tím 41. příčku mezi daňovými plátcí. G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 27.

⁴⁴ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 27.

⁴⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 27, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 20.

⁴⁶ P. GEFFCKEN, *Soziale Schichtung*, Příloha, s. 102an.

⁴⁷ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 13.

⁴⁸ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 21.

života zastával úřad komunálního soudce, výběrčího daní i odborníka na barchet. K původnímu řemeslu se vrátil v roce 1489, kdy se stal tkalcovským cechovním mistrem a v této funkci vítal krále Maxmiliána I. při jeho augšpurské návštěvě.⁴⁹ V roce 1462 získal z milosti císaře Fridricha III. erb. Nobilitace ho v sociální sféře posunula zase o kousek výše a Lukasova rodinná linie se od té doby nazývá Fugger von Reh.

Všichni rodinní příslušníci vkládali svůj majetek do rodinné firmy Lukase Fuggera, která je v *Ehrenbuch* popisována jako: „kvetoucí obchod s kořením, hedvábím a vlněným oblečením propojující Benátky přes Lipsko a přímořská města s Nizozemím.“⁵⁰ Tato rodová linie byla bohužel zastoupena pouze jedinou výraznou osobností, Lukášem. On sám měl pevné vazby na většinu evropských obchodních středisek včetně Londýna a své místo získal i na dvoře rakouského arcivévody Zikmunda. V roce 1489 je doloženo jeho přímé spojení s císařovým synem Maxmiliánem I. Habsburským, který potřeboval vyplatit rakouské žoldnéře v Nizozemí. Suma činila 6 700 zl. a byla poslána z Antverp do Innsbrucku. Dalších 9 600 zl. Jakob vyplatil jako půjčku ve sporu o Burgundsko. Za tuto sumu se zaručilo město Lovaň v nizozemském Brabantsku. Tato transakce však Lukášovi způsobila zásadní problém, protože Lovaň odmítla dostát svým ručitelským povinnostem a vyplatit peníze za Maxmiliána zpátky Fuggerům. V roce 1497 sice říšský komorní soud rozhodl ve prospěch Fuggerů von Reh, nicméně žádná platba neproběhla a svého cíle nedosáhla ani říšská klatba z roku 1499.

V roce 1494 se vrací Lukášův syn Markus z Benátek a na základě potvrzení 25 benátských věřitelů získali Fuggerové von Reh glejt na tři měsíce, díky kterému mohli vyjednávat se svými ručiteli, aniž se museli obávat zatčení. Glejt byl obnoven v roce 1497/98, kdy se Lukášovi a Markusovi podařilo dojednat se svými dlužníky dílčí vyrovnání. Spor eskaloval v roce 1501, kdy se věřitelé obrátili na Augšpurskou radu, aby zabrala majetek dlužníků. O tři roky později rozhodl Maxmilián I. o definitivním ukončení sporu a dovedl tímto příkazem rodovou linii Fuggerů von Reh až k bankrotu.

⁴⁹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 31an.

⁵⁰ Cit. dle: G. ROHMANN, *Ehrenbuch*, Sv. 1, s. 268.

Lukas se pod tlakem věřitelů nakonec přestěhoval zpátky do rodného Grabenu, kde ještě vlastnil venkovské sídlo a několik jiter pozemků.⁵¹ Bohužel v roce 1512 přišel i o tento majetek, když ho od něj koupil jeho synovec Jakob Fugger, tehdy již nejbohatší muž Augšpurku.⁵² Přesné datum Lukasovy smrti není známo, ale není možné, aby se tak stalo v roce 1494, jak uvádí většina literatury.⁵³ Franz Herre trefně popisuje ve své knize dějiny linie von Reh takto: „Fuggerové von Reh klesli tak rychle, jak vystoupali. Do 17. století jsou doloženi na jihu, západě a východě Německa, a dokonce pod jménem Fukier také ve Varšavě.“⁵⁴

2.3. Fugger s přídomkem „von der Lilie“ (podle lilie v erbu)

Jakob Fugger řečený Starý nebyl podle Eugena Ortnera: „hezký muž, měl příliš velký bambulatý nos, a nad ním rozdělovala čelo vráska, která se s léty stále prohlubovala. Ústa byla zavřená, takže obličej měl skoro mrzutý výraz. K tomu se přidal podivný pohled křivě posazených zorniček, které se zdály být kombinací švábské vychytralosti a houževnatého řemeslnického ducha. Z jeho obličejů vyzařovala energie...“⁵⁵ Tomuto popisu odpovídá také rytina od Lukase Kiliana z roku 1618. V *Ehrenbuchu* je popisován takto: „Bohatý a zámožný pán, a předchůdce dědiců tkalcovského cechu, a k tomu obchodník. [...] přímý, hovorný, k dobrým lidem laskavý a přátelský. Ale k těm, co nesnášeli jeho dobrou vůli, a povyšovali se nad něho, byl velmi tvrdý a přísný. [...] fuggerovské statky udržel pohromadě.“⁵⁶

Jelikož si jeho matka přála, aby se vyučil zlatníkem, našel si nevěstu v tomto cechu. Barbara Bäsingerová byla nejstarší dcerou vlivného zlatníka a mincmistra Franze Bäsingera, který platil za jednoho z nejbohatších občanů ve městě.⁵⁷ Podnikal

⁵¹ G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, s. 70an, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 38 – 41, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 32 – 38, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 21an.

⁵² G. OGGER, *Kauf dir*, s. 44-46.

⁵³ Pravděpodobně se jedná o chybu přebíranou od autora k autorovi. S možným vysvětlením přichází F. Herre, který uvádí syna Lukase mladšího. F. HERRE, *Die Fugger*, s. 45.

⁵⁴ Cit. dle: F. HERRE, *Die Fugger*, s. 14.

⁵⁵ Cit. dle: F. HERRE, *Die Fugger*, s. 14.

⁵⁶ Cit. dle: G. ROHMANN, *Ehrenbuch*, sv. 1, s. 271.

⁵⁷ Cit. dle: M. SCHAD, *Frauen*, s. 19.

v dálkovém obchodě a razil mince. Bohužel se hodně zadlužil a v roce 1444 byl zatčen Augšpurskou radou. Část dluhů byla rodině odpuštěna, část již tehdy pravděpodobně zaplatil zeť Jakob Fugger starší. Franz Bäsinger se posléze odstěhoval na jih do Tyrolska do Schwazu, kde dožil.⁵⁸

Ze *Steuerbücher* lze vyčíst, že v letech 1472 až 1486 se Jakobu Fuggerovi, společně s manželkou, podařilo zdvojnásobit zdaněné jmění. Z původních 6 600 zl. na konečných 13 200 zl.⁵⁹ Ve stejném období také Jakob Fugger opouští tkalcovský cech a přechází do cechu kupeckého.⁶⁰ Nárůst jmění i přestup z cechu do cechu ukazují navýšení významu obchodu pro budoucí fuggerovskou generaci.

Jakob Fugger Starý zemřel v roce 1469. V tomto roce již byly všechny dluhy po rodině Bäsingerů zaplacený a vdova Barbara mohla pokračovat ve vedení firmy bez jakékoliv zátěže. Po smrti svého muže obchodovala především s vlnou, bavlnou, hedvábím a jižním ovocem.⁶¹ Pět let před její smrtí, tedy v roce 1492, byl zdaněný majetek rodiny Fuggerů 15 971 zl. a rodina se tak řadila na 12. místo ve městě.⁶² V roce 1480 sice již *Steuerbuch* uvádí také nejstaršího syna Ulricha s počátečním vkladem 5 067 zl., ale stejně tak je možno vyčíst, že vdova měla kontrolu minimálně nad částí rodinného majetku až do své smrti.⁶³

Po smrti Jakoba Fuggera v roce 1469 převzal, jak již bylo řečeno, vedení firmy nejstarší syn Ulrich. Nejmladšímu Jakobovi bylo deset let a měla ho čekat duchovní kariéra. Rozhodnutí rodinný majetek nerozdělovat padlo již v době, kdy rodina uvažovala o přestupu do kupeckého cechu. Vstup byl možný pouze s určitou sumou a bylo nutné se také na této úrovni udržet. Dalším důvodem byla snaha o to, aby se majetek nerozpadl na malé části rozdělením mezi přiřazené švagry.⁶⁴ Snad pod vlivem druhé rodové linie i Ulrich Fugger usiloval o nobilitaci a tím o společenské povznesení své rodiny. Příležitost se mu naskytl v roce 1473. Tehdy se

⁵⁸ M. JANSEN, *Anfänge*, s. 26an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 9an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 42, J. JAHN: *Augsburger Sozialstruktur im 15. Jahrhundert*, s. 188, M. SCHAD, *Frauen*, s. 19an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 14an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 46an.

⁵⁹ P. GEFFCKEN, *Soziale Schichtung*, Příloha, s. 110, 120, 128, 136, 147, 156, 166.

⁶⁰ G. von PÖLNITZ či F. Herre zmiňují pro tuto událost rok 1463, M. Schad až rok 1464, viz G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 341, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 15, M. SCHAD, *Frauen*, s. 20.

⁶¹ M. SCHAD, *Frauen*, s. 20.

⁶² P. GEFFCKEN, *Soziale Schichtung*, Příloha, s. 110, 120, 128, 136, 147, 156, 166.

⁶³ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 25an.

⁶⁴ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 43.

císař Fridrich III. a jeho syn Maxmilián zastavili cestou do Burgundska v Augšpurku. Císař toužil oženit svého syna s dcerou Karla Smělého Marií, k čemuž ovšem potřeboval značnou sumu peněz. Doufal, že mezi bohatými augšpurskými kupci nalezne tolik potřebné věřitele, kteří se spokojí i s mimopeněžním vyrovnáním dluhu. A uspěl. Ulrich zaplatil na Fridricha III. všechny vydané směnky a na oplátku obdržel 9. června 1473 erb se znakem lilie. Od toho dne se druhá nobilitovaná fuggerovská větev nazývá Fugger von der Lilie.⁶⁵ Nový rodový znak se skládal z děleného modro-zlatého štítu se dvěma liliemi v opačných barvách a z klenotu – helmy s buvolími rohy a lilií.⁶⁶ K povýšení rodiny do šlechtického stavu bylo zatím pouze nakročeno, o to důležitější bylo navázání kontaktů a spolupráce s habsburskými panovníky.⁶⁷

Nejstarší Ulrich Fugger sice vedl firmu, ale na rozvoji rodinného podniku se podíleli postupně všichni jeho bratři.⁶⁸ Georg působil v Norimberku, odkud sledoval obchodní vztahy se středo- a východoněmeckými oblastmi, Jakob měl na starosti jižní kupeckou trasu před Innsbruck do Benátek.⁶⁹ Nejprve se věnovali klasickému obchodu se zbožím. V roce 1484 se jim podařilo získat prostor v benátském *Fondaco dei Tedesci*, tzv. domě německých kupců, a v roce 1490 dokonce obdrželi zvací dopis pro obchod s Milánem.⁷⁰ V Itálii existovala ovšem ještě jedna mocnost, která v sobě skrývala značný finanční potenciál, římská církev. Díky svému bratru Markusovi, který se v roce 1471 stal sekretářem papežské kanceláře, navázali Fuggerové první kontakty i zde. Markus, jediný Němec na papežském dvoře, se záhy stal prostředníkem všech osob cestujících do svatého města zpoza Alp. Jeho kariéra prudce rostla. Během několik málo let získal obročí v Řezně, Freisingu, a dokonce

⁶⁵ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 52an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 48, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 15, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 47, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 57an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 26.

⁶⁶ Cit. dle: G. OGGER, *Kauf dir*, s. 53.

⁶⁷ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 121,

⁶⁸ Andreas a Hans zemřeli ještě v učňovských letech v Benátkách, kde se oba učili kupeckému řemeslu. Peter zemřel následně v roce 1473 v Norimberku. M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 34an.

⁶⁹ Cit. dle: M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 26, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 55.

⁷⁰ M. JANSEN: *Anfänge*, s. 48an, 60, 181, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 62, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 44an.

mu byl papežem propůjčen post kanovníka v Augšpurku.⁷¹ Pravděpodobně nikdy neusedl na své místo v kanovníckém chrámu, neboť v knihách augšpurského kostela není jeho jméno zaznamenáno. Potomek obchodnické rodiny totiž narušil šlechtický monopol na obsazování kanovníckých míst, neboť šlechtici si „vedle sebe nepřáli žádné syny kupců a řemeslníků.“⁷² Zůstává nezodpovězenou otázkou, zda by se Markus v tomto prostředí nakonec prosadil, či nikoli. Jeho životní dráha byla náhle ukončena roku 1478, kdy umírá na mor. Tělo zemřelého spočinulo v německém kostele Santa Maria dell' Anima v Římě.⁷³

Sporadické kontakty s římskou kurií navazoval poté Ulrich pomocí různých prostředníků, ovšem „zlaté období“ vzájemné spolupráce přišlo o několik let později. Svou pozornost proto Fuggerové zaměřili na podporu domácí německé církve a jejích představitelů.⁷⁴ Nejvýznamnějším počinem bylo bezpochyby povýšení mnohoobročníka hraběte Bertolda z Henneberku⁷⁵ na arcibiskupa mohučského, na němž se Fuggerové finančně podíleli.⁷⁶ Mark Häberlein poukazuje na úhradu několika dlužných částek, které v měsících následujících bezprostředně po volbě nový mohučský kurfiřt firmě Fugger splácel.

Jiným případem může být biskup Kamiński z Pomořan, který v roce 1490 přiznal vůči Fuggerům dluh 1 675 zl. Ve fuggerovské režii se odehrávají i některé

⁷¹ M. JANSEN: *Anfänge*, s. 52an, 102an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, Sv. 2, s. 62an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 45, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 26an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 49an.

⁷² Cit. dle: G. OGGER, *Kauf dir*, s. 49.

⁷³ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 50.

⁷⁴ Fuggerové se snažili o podporu výstavby církevních budov na Reichsstraße (říšské ulici), např. plán stropu a oltářů v Urlichmünster nebo nákup kostelních lavic pro měšťany na tamní faru (G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 46).

⁷⁵ Berthold von Henneberg (1441 – 1504) pocházel z durynské šlechtické rodiny. Od mládí byl předurčen pro církevní dráhu, brzy získal obročí ve Štrasburku, Kolíně, Bamberku a Mohuči. Několik let studoval v Erfurtu a Padově a od roku 1467 byl činným na dvoře Fridricha III. V roce 1475 se stal děkanem mohučské katedrály. 20. května 1484 byl jednohlasně zvolen arcibiskupem mohučským. Roku 1494 se stal arcikancelérem Svaté říše římské. Podílel se na říšské reformě na říšském sněmu ve Wormsu v roce 1495 (ustanovení nového „říšského komorního soudu, nezávislého na králi, a „věčného zemského míru“, tzn. zákaz středověké krevní msty), a posléze také na „říšském regimentu“, odsouhlaseném v roce 1500 na říšském sněmu v Augšpurku. K. A. KLÜPFEL: *Berthold (Kurfürst und Erzbischof von Mainz)*, s. 524–528, H. MÜLLER a kol., *Dějiny Německa*, s. 76an.

⁷⁶ Cit. dle: G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 56.

převody peněz z Augšpurku do Říma.⁷⁷ Právě díky těmto transakcím se kupecká rodina postupně transformovala v bankovní společnost.⁷⁸ Zvyšující se finanční obrat společnosti se projevil také v nákupu nemovitostí. Příkladem může být dům na náměstí Rindermarkt v Augšpurku, získaný v roce 1488. Následovaný koupí domu v Norimberku.

Rostoucí obchody vyžadovaly i zvýšení počtu zaměstnanců a změnu struktur firemních poboček. Začátkem 90. let 15. století obsadili Fuggerové všechna významná evropská obchodní střediska svými faktory nebo služebníky. V Tyrolském Innsbrucku nalezneme Hanse Suitera a Konráda Meutinga, v Salcburku působil Hans Mairhofer, v Norimberku Sebastian Rem, benátský obchod zprostředkoval Hans Keller, antverpský Onophrius Varnbühl a ve Vratislavi sídlili Otto Russwurm a Hans Metzler.⁷⁹

Úloha, jakou Fuggerové hráli v tehdejší společnosti, usměrňovala i jejich sňatkovou politiku. Manžely/manželkami se tak mohli stát výhradně osoby z bohatých, vlivných a společensky vysoce postavených rodin. Nejstarší Ulrich se oženil v roce 1479 s patricijskou dcerkou Veronikou Laugingerovou, Georg pojal za ženu Reginu Imhofovou, dceru úspěšného obchodníka a nejmladší z bratrů Jakob vstoupil do svazku se Sibylou Arztovou, neteří augšpurského starosty a hejtmana švábského spolku Wilhelma Arzta. Jejich manželství zůstalo bohužel bezdětné, což později způsobilo problémy při předávání společnosti další generaci Fuggerů.⁸⁰ Rovněž sestry zmíněných obchodníků, Anna, Barbara a Walpurga, byly výhodně provdány.⁸¹

18. srpna 1494 mezi sebou bratři Fuggerové uzavřeli smlouvu o tom, že budou nadále společně pokračovat v obchodu, a že kapitál, který každý z nich do firmy vloží, v ní také zůstane. Signatáři se zároveň zavázali, že nebudou podnikat na

⁷⁷ Cit. dle: M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 27.

⁷⁸ Již v roce 1476 je firma augšpurskou městskou radou poprvé nazvána bankou. Viz http://www.fugger.de/de/1_geschichte.htm, [25.6.2012].

⁷⁹ M. JANSEN, *Anfänge*, s. 65an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 26.

⁸⁰ R. EHRENBERG: *Das Zeitalter*, s. 94an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 29, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 89.

⁸¹ Anna si vzala Hektora Mülicha, cechmistra a člena městské rady, Barbara pojala za muže Konrada Meutinga a Walpurga Wilhelma Rhema, kteří později pracovali ve firmě jako faktoři. M. SCHAD, *Frauen*, s. 25an, příloha rodokmen, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 27.

vlastní pěst. Dohoda podepsaná na šest let uváděla také oficiální název společnosti: Ulrich Fugger a bratři z Augšpurku (*Ulrich Fugker und Gebrudere von Augspurk*). Zásadní byla rovněž změna v řízení celého podniku. Nejstarší z bratrů Ulrich přišel o své jedinečné rozhodovací pravomoci a nadále se o správu firmy dělil rovným dílem s ostatními bratry. M. Häberlein správně podotýká, že taková praxe byla kolem roku 1500 zcela běžná i v ostatních kupeckých rodinách, kde několik příslušníků spojilo své finanční vklady do jediné společnosti. Uvedení Ulricha v názvu podniku odpovídalo tradiční dobové věkové hierarchii raně novověké společnosti. Jistou roli zde mohla hrát i skutečnost, že právě on vložil do společné firmy největší kapitál.⁸² Podle Petera Geffckena činil jeho vklad 21 666 zl., zatímco Georgův 17 177 zl. a Jakobův „pouhých“ 15 552 zl.⁸³ Podíváme-li se do následující tabulky, vidíme, že majetek všech rodinných příslušníků výrazně vzrostl a že ve *Steuerbuch* stále figuruje také vdova po Jakobu Fuggerovi staršimu Barbara Bäsingerová.⁸⁴

Tabulka 1

Priznávané jmění jednotlivých členů rodiny Fuggerů (ve zl.)

Člen rodiny	1486	1492	1498	1504	1510
Ulrich	9 300	16 971	22 771	100 000	258 400
Georg	-	13 971	18 971		
Jakob	-	11 971	15 971		
Barbara Bäsingerová	13 200	15 971	22 981		
Celkem	22 500	58 884	80 694	100 000	258 400

Následující smlouva mezi bratry Fuggery byla sepsána až v roce 1502, tedy nikoliv šest, ale osm let po smlouvě první. Mark Häberlein předpokládá, že pokud původní dohoda nedoznávala změn, zůstávala nadále v platnosti a její platnost se

⁸² M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 36an.

⁸³ P. GEFFCKEN, *Soziale Schichtung*, příloha s. 156an, 166an, 176an, 186, J. STRIEDER se v uváděných částkách drobně liší: J. STRIEDER, *Jacob Fugger*, s. 62an, M. JANSEN, *Jacob Fugger*, s. 263an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 25.

⁸⁴ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 38, J. STRIEDER, *Jacob Fugger*, s. 86an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 71, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 74an.

automaticky prodlužovala. Naproti tomu G. Ogger přišel s teorií, že oba starší bratři se začali obávat narůstajícího vlivu svého mladšího sourozence, který by mohl strhnout větší díl rozhodovacích pravomocí na svou stranu, a proto se snažili podpis nové smlouvy co nejvíce oddálit. Je-li toto podezření oprávněné, nevíme, nicméně v prosinci roku 1502 se nepotvrdilo. Tehdy sepsaný dokument věrně kopíruje svou předlohou a navíc doplňuje informace o nakládání s majetkem v budoucnosti.

Zemře-li jeden z bratrů, mají se ostatní dva postarat o výběr jeho nejschopnějšího nástupce z řad potomků. V případě úmrtí dvou bratrů měl poslední pozůstalý získat neomezené dispoziční právo k celé společnosti. Dále bylo striktně stanoveno, že osoby ženského pohlaví či rodinní příslušníci v duchovním stavu budou vyloučeni z případného dědického řízení. Další novinkou bylo zavedení tzv. rodinného dne (*Familientag*), na kterém mohli všichni rodinní příslušníci oprávnění k dědictví říct svůj názor a mohli na vedoucí pozici ve firmě zvolit jednoho ze tří bratrů. Na vlastní potřebu mysleli bratři ujednáním, že budou každoročně dostávat pět procent z tržeb společnosti.⁸⁵

Firma si oficiálně ponechala původní název podle nejstaršího Ulricha, avšak stále častěji se v úřední korespondenci objevuje jméno Jakoba Fuggera. Mladý bankéř se za života svých bratrů držel navenek zpátky, ovšem během několika následujících desetiletí se stal „vládcem země, jejího hospodářství a politiky.“⁸⁶

Georg Fugger zemřel 14. března 1506 a Ulrich čtyři roky po něm 19. dubna 1510. Přesně podle znění platné smlouvy byl za jediného pokračovatele podniku uznán Jakob. Ačkoli historikové zdůrazňují, že největšího rozvoje dosahovala v minulých letech firma především Jakobovou zásluhou, podíl jeho majetku na celkovém jmění společnosti v roce 1510 tomu zcela neodpovídá. Z celkové sumy fuggerovského majetku 196 791 zl. mu patřilo 80 999 zl., tedy o něco více, než jedna třetina.

Jakob nejprve vyplatil dcery svých bratrů a v roce 1512 oficiálně oznámil, že firmu dál povede společně se svými synovci Raymundem, Ulrichem, Hieronymem a

⁸⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 88an, TÝŽ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 137an, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 32an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 38an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 103, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 70an.

⁸⁶ Cit. dle: G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 59.

Antonem, ale tentokrát pod vlastním svrchovaným vedením. Firma byla nazvána Jakob Fugger a synové jeho bratrů (*Jacob Fugger und seiner gebrueder süne*). Synovci vložili svůj kapitál do firmy a zavázali se neposkytovat žádné informace o dění uvnitř podniku. V případě smrti Jakoba bylo dohodnuto, že firmu dále povedou Ulrich a Raymund.⁸⁷

⁸⁷ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 104an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 76an, M. JANSEN, *Jacob Fugger*, sv. 1, s. 36an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 39.

3. JAKOB FUGGER A ZLATÁ ÉRA

Jakob Fugger později zvaný Bohatý, se narodil 6. března 1459 jako desáté dítě Jakobu Fuggerovi staršímu a Barbaře Bäsingerové v Augšpurku. Jakožto nejmladší syn, který se dožil dospělého věku, byl předurčen k duchovní dráze a měl se stát kanovníkem v Herriedenu.⁸⁸ Nově objevené prameny však nacházejí Jakoba již v roce 1473 v Benátkách, kde se společně s dalšími bratry učil základům kupeckého řemesla a bankovníctví.⁸⁹ I v případě pravdivosti prvního tvrzení zůstává otázkou, do jaké míry to s duchovní kariérou myslel vážně. Uvedený post měl pravděpodobně „zamluven“ již od raného dětství a ani délka studia neodpovídala potřebám budoucího kněze.⁹⁰

Další „tovaryšskou“ zastávkou Jakoba Fuggera byl tyrolský Innsbruck, kde od roku 1485 působil jako faktor. Zdejší pobyt, znalost poměrů politických i ekonomických mu v pozdějším období velmi usnadnila finanční vzestup.⁹¹ V roce 1498 se Jakob oženil s již výše zmíněnou Sybillou Artztovou, manželství však zůstalo bezdětné.⁹²

3.1. Počátky a vývoj důlního monopolu v Tyrolsku a Uhrách

3.1.1. Tyrolsko

Důležitým mezníkem ve vývoji rodinné firmy byl právě rok 1485, kdy byl nemladší Jakob vyslán do tyrolské faktorie v Innsbrucku. Na základě promyšleného poskytování půjček malým podnikatelům salcburského kraje připadla augšpurským obchodníkům velká část tamních stříbrných a zlatých dolů, protože dlužníci nebyli schopni včas dostát svým závazkům. Firma převzala vedení nad obchodem s kovy

⁸⁸ Starší literatura toto uvádí jako fakt. Kanovníkem měl být až do r. 1478. Viz G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 11an.

⁸⁹ P. GEFFCKEN, *Jakob Fugger*, s. 61, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 47an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 20an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 54.

⁹⁰ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 34an.

⁹¹ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 20an.

⁹² M. SCHAD, *Frauen*, s. 31an.

s oblasti Gasteinu, Raurisu, Schladmingu a Rottenmannu a v zásadě tak rozhodla o své budoucnosti.⁹³

Dne 5. prosince 1485 půjčili Fuggerové poprvé také tyrolskému arcivévodovi Zikmundovi⁹⁴ 3 000 zl. Nespokojili se však s běžným dlužním úpisem a z něj plynoucích úroků, nýbrž vyměnili si splátku dluhu dodávkami stříbra z tyrolských komorních dolů. Navíc získali předkupní právo na vzácnou surovinu za pevně stanovenou cenu: 1 marka stříbra = 8 zl.

Všechna tato opatření sloužila k jedinému účelu, nenásledovat neblahý osud druhé fuggerovské rodové linie von Reh. I v okamžiku, kdy dlužník neměl po ruce hotovost, aby uhradil své dluhy, „platily výnosy z dolů za něho.“⁹⁵ Navíc mohli Fuggerové prodávat vytěžené stříbro na volném trhu a tím spoluurčovat jeho cenu. Povinnost odvádět část těžební produkce do zemské mincovny v Hallu jim zajišťovala trvalého odběratele. Během následujících let půjčili Fuggerové tyrolskému arcivévodovi skoro 300 000 zl. (viz tabulka 2).⁹⁶ „Po čtyřech letech vzájemné spolupráce byl zemský horní regál v rudonosném Tyrolsku de facto převeden na Fuggery.“⁹⁷

Tabulka 2

Fuggerovské půjčky Zikmundovi Tyrolskému (ve zl.)

Rok	1487	1488	1489
Půjčka	14500	158000	122000

⁹³ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 57.

⁹⁴ Zikmund V. Habsburský, zvaný Bohatý (1439-1496), bratranec císaře Fridricha III., od roku 1446 vládcem v Tyrolsku, po smrti Albrechta VI, získal i Dolní Rakousy, provedl mincovní reformu a přestěhoval mincovnu z Meranu do Hallu.

⁹⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 56an, TÝŽ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 30an, E. E. E. UNGER, *Fugger in Hall*, s. 32an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 40, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 16an.

⁹⁶ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, sv. 1, s. 89an, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 55an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 64, E. E. E. UNGER, *Fugger in Hall*, s. 33an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 40an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 60.

⁹⁷ Cit. dle: F. HERRE, *Die Fugger*, s. 17.

Ke konci vlády trpěl arcivévoda Zikmund senilitou a finanční situace země byla stále neutěšenější, veškeré dvorské výdaje dotovala fuggerovská banka. To vše nakonec vedlo zemské stavy k povolání jiného správce, římského krále Maxmiliána I. Zikmund odešel v roce 1490 do ústraní a až do své smrti o šest let později žil z vysoké renty od svého nástupce.

Tyrolské dědictví Maxmiliánovu situaci nijak neulehčilo, neboť se země získal i množství dlužních úpisů a směnek, pojištěných na nejvýnosnějších důlních dílech v Tyrolsku.⁹⁸ „Maxmilián I. uznal veškeré platné smlouvy Fuggerů a převzal závazky svého předchůdce ve výši 46 000 zl., které měly být umořeny týdenními dodávkami 125 marek stříbra z Hallské mincovny.“⁹⁹ V roce 1494 začali Fuggerové nakupovat kromě stříbra také měď. V tyrolské oblasti byl však podíl mědi nízký, proto se orientovali zároveň na oblast Salcburku a Štýrska, nicméně ani jedna z nich nikdy nedosáhla takových výnosů, jako právě Tyrolsko.¹⁰⁰

S novým mužem na arcivévodském stolci nezískali Fuggerové pouze nového věřitele, ale zejména mocného ochránce. Většině tyrolských obchodníků se vznikající fuggerovský monopol vůbec nelíbil a snažili se ho všemi možnými prostředky zmařit. Jejich úsilí však naráželo právě na osobu Maxmiliána I. a jeho neustálou potřebu peněz, kterou v pozdějších letech byli schopni uspokojit pouze augšpurští bankéři. „Jakob Fugger objevil v Maxmiliánovi nejsilnější politickou moc Evropy, potom co mladý arcivévoda za pomoci sňatku s Marií Burgundskou a vítězných bitev zdvojnásobil území ovládané Habsburky.“¹⁰¹

⁹⁸ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 59, G. OGGER: *Kauf dir*, s. 61, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 41, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 124an, E. E. E. UNGER, *Fugger in Hall*, s. 35an, R. PALME, *Fugger in Tirol*, s. 300an.

⁹⁹ Cit. dle: M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 41.

¹⁰⁰ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 42.

¹⁰¹ Cit. dle: G. OGGER, *Kauf dir*, s. 62an.

3.1.2. Uhry

Cesta pro obchod s kovy v Uhrách se pro Jakoba otevřela po Prešpurském míru, uzavřeném dne 7. listopadu roku 1491.¹⁰² Od počátku svého podnikání toužil Jakob Fugger rozšířit důlní obchod východním směrem, aby veškerá zdejší produkce procházela jeho rukama. S odbytí si nemusel lámat hlavu, protože poptávka hansovních a norimberských kupců byla neukojitelná. Aby se mu snadno podařilo proniknout na uherské území, zkontaktoval Johanna Thurza¹⁰³, člena bohaté uherské patricijské rodiny a tehdy již odborníka před důlní hospodářství, který vlastnil potřebná privilegia pro Uhry i Polsko.

Trochu legendistická verze, tradovaná ve starší fuggerovské literatuře, klade za místo setkání Jakoba a Johanna Benátky, kde první trávil učňovská léta a druhý odhaloval tajemství oddělování kovů od místních hutníků. Již tehdy se měli dohodnout na vzniku obchodní společnosti, která bude těžit v Uhrách. Hmatatelné důkazy pro tuto legendu však neexistují.¹⁰⁴ Je pravda, že kontakty s Thurzem navázali Fuggerové skrze kupecké kruhy v Norimberku a Vratislavi. Johann Thurzo sloužil jako prostředník, který navenek podnikal sám, ve skutečnosti často plnil záměry svého obchodního partnera. Do roku 1494 získali Fuggerové z této spolupráce doly v Kremnici, Banské Bystrici, Banské Štiavnici, Královci, Pukanci, Banské Belé nebo v Ľubietové.¹⁰⁵

¹⁰² Prešpurský mír uzavřeli král Maxmilián I. a uherský a český král Vladislav II. Jagellonský. Vladislav se vzdal nároků na Dolní Rakousy a Maxmilián měl získat uherskou korunu v případě, že Vladislav nezplodí potomka. Prozatím se stal titulárním uherským králem. V. DRŠKA, D. PICKOVÁ, *Dějiny středověké Evropy*, s. 351an.

¹⁰³ Johann I. Thurzo (1437–1508) pocházel z významné uherské patricijské rodiny ze Spiše. Po studiích v Padově se pustil do dolování a obchodu s drahými kovy. V roce 1463 přesídlil do polského Krakova, kde se později stal městským radním. V roce 1475 ho král Matyáš Korvín pověřil pozvednutím úrovně uherského dolování. Johann založil důlní společnost a brzy se stal vlastníkem několika prosperujících dolů, pro něž získal rozsáhlá privilegia. Své odborné znalosti použil prakticky při zavedení „vodního umění“, což byla technika odčerpávající spodní vody z důlních děl. Snížilo se tak nebezpečí závalů a úmrtí horníků. (G. OGGER, *Kauf dir*, s. 69, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 64).

¹⁰⁴ J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 113an.

¹⁰⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 67an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 117an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 64.

Skutečnou obchodní dohodu uzavřely obě strany 15. listopadu 1494. Thurzovým vkladem do nového podniku byly vědomosti týkající se důlní techniky a zpracování kovů, Jakobovým zase kupecká obratnost a nezbytný kapitál. Názor G. von Pölnitze, že se Jakob snažil tímto omezit Thurzovy vlastní obchody a oslabit tak jeho postavení neobstojí ve světle dalších událostí.¹⁰⁶ Johann měl v Uhrách mocné spojence a klienty, a tak dosáhl svého jmenování vrchním kontrolorem veškeré uherské důlní produkce i rozšíření stávajících obchodních privilegií. Proti Pölnitzovu mínění mluví také fakt, že si Jakob spojení s Thurzem pojistil dvěma sňatky. Nejprve provdal svou neteř Annu za Johannova syna Georga (1497) a později oženil synovce Raimunda s Katarínou Thurzovou (1517).

Stranou nemohly zůstat ani kontakty, které Thurzo udržoval s polskou a uherskou korunou a zejména spojení s papežskou kurií. Vždyť jeho příbuzní obsadili mnoho významných postů. Stanislav Thurzo, Johannův bratr, byl v roce 1497 jmenován olomouckým biskupem, syn Johann II. zastával úřad papežského výběrčí v Polském království, byl nejprve děkanem a nakonec knížecím biskupem ve Vratislavi. Oba působili zároveň jako výběrčí odpustků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Druhý syn Alexej sloužil uherskému králi nejprve jako komoří, pokladník, dvorský sudí a následně místodržící v Horních Uhrách.¹⁰⁷ „Na základě tohoto pozadí se vztah Fuggerů a Thurzů jeví jako těsná symbióza, do které investovaly obě rodiny značnou míru práce pro upevnění vztahů, a která také umožnila Thurzovi prudký společenský vzestup. Teprve po smrti Georga Thurza a následkem vzrůstajícího zadlužení jeho bratrů v uherském obchodě, se síly posouvají, a ve smlouvě z roku 1521 musejí Thurzové formálně uznat vedoucí roli Fuggerů.“¹⁰⁸

První dohoda mezi Fuggery a Thurzem byla uzavřena v příhodných politických podmínkách, protože po Prešpurském míru v roce 1491 se situace v Uhrách uklidnila a Maxmilián I. měl zájem na tom, aby se Fuggerové rychle etablovali. Vladislav II. totiž stále neměl žádného legitimního následníka, římský král měl svatoštěpánskou korunu na dosah. Maxmilián I. dokonce přinutil biskupa

¹⁰⁶ G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 77.

¹⁰⁷ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 45an, s. 64an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 118an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 68an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 72, A. SCHULTE, *Fugger in Rom*, sv. 1, s. 19an, 25, 47.

¹⁰⁸ Cit. Dle: M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 65.

v Pětikostelí, který si dělal nároky na banskobystričské doly, aby tyto Thurzovi pronajal na deset let. V roce 1495 byla úmluva posvěcena také Vladislavem II, a tak Fuggerové a Thurzo smlouvu z předchozího roku obnovili. V následujícím roce dokonce získali právo část vytěžených kovů volně prodávat.¹⁰⁹

Thurzo v té době zavedl novou techniku získávání čistého kovu, kterou si pravděpodobně přivezl z Norimberku, tzv. vycezozací proces. Díky znalosti tavných bodů jednotlivých surovin bylo možno s pomocí olova oddělit od rudy její složky (zejména měď a stříbro) téměř stoprocentně.¹¹⁰ Aby si společnost zajistila soběstačnost, koupila v roce 1495 olovené doly ve Villachu v Korutanech a brzy na to vystavěla v areálu kláštera Arnoldstein první vycezozací huť (něm. Saigerhütte) nazvanou jménem firmy Fuggerau. Další huť vznikla posléze v Hohenkirchenu v Durynsku. V období mezi lety 1495 až 1504 zde bylo získáno 104 000 centů mědi a 52 000 hřiven stříbra. Čistý zisk společnosti se pohyboval kolem 365 000 zl. Třetí huť byla postavena nedaleko Banské Bystrice v Moštěnicích. Celkově se ve všech třech vycezozacích hutích vyrobilo 316 832 hřiven stříbra v ceně 2 milionu zlatých (v období 1492-1526). Samotná Moštěnická huť pak do oběhu přidala zhruba 800 000 centů mědi. Od roku 1502 podnikají Fuggerové úspěšné pokusy s těžbou zlata v Reichensteinu. Za deset let činnosti vykopali 1138 hřiven zlata a obohatili se tak o 66 000 uherských zlatých.¹¹¹ Odhad celkového zisku z důlního podnikání se pohybuje mezi 1,5 až 2 miliony zlatých.¹¹²

V souvislosti s obchodem mědi rozšiřuje Jakob Fugger počet firemních poboček a faktorů v Rakousku, Uhrách, Polsku, Slezsku, Francích a říši. Přes ně dopravoval měď do přístavů v Baltském moři (Gdaňsk, Štětín nebo Lübeck) a odsud potom do Antverp. Přes Vídeň naopak putovala měď k Jaderskému moři a do Benátek.¹¹³ Rychlý rozvoj uherského obchodu s mědi ovlivnil cenu této suroviny na

¹⁰⁹ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 45an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 118an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 68an.

¹¹⁰ J. HUMMEL, B. JEŽEK, *Jiřího Agrikoly dvanáct knih o hornictví a hutnictví*, s. 231 – 306.

¹¹¹ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 46, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 77, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 70an.

¹¹² G. OGGER, *Kauf dir*, s. 70an, s. 58, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 47, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 78, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 121an.

¹¹³ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 67, 78, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 46an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 119 an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 70an.

mezinárodním trhu. Začala klesat. To postihlo zejména tyrolskou produkci, která byla spíše doplňková k těžbě stříbra. Aby Jakob zamezil dalšímu propadu cen na benátském Rialto, uzavřel roku 1498 „kartelovou“ dohodu s dalšími augšpurskými obchodnickými rodinami Gossembrotů a Herwartů, jež tvořily jeho přímou konkurenci. S oběma kupeckými domy spolupracoval již od roku 1486, kdy zprostředkovaly nákup mědi ze Schwazu pro Maxmiliána I.¹¹⁴ „Tyto tři společnosti se spojily za účelem prodeje 9 600 centů mědi, které jim stále zbývaly z nákupu ve Schwazu. Kromě nich zahrnoval obchodní syndikát také Hanse Baumgartnera, zámožného obchodníka z Kufsteinu, čímž do portfolia přibylo 8 000 centů Schwazské mědi a 8 000 centů uherské mědi z firmy Fuggerů [...]. Po dobu fungování „kartelu“ nesměl žádný z jeho členů dodat na benátský trh žádnou další měď. Cena a podmínky prodeje byly detailně popsány a regulovány; vlastní prodej měl na starost Hans Keller, zástupce Fuggerů v Benátkách.“¹¹⁵

Dočasněho zvýšení ceny mědi využil Jakob k likvidaci svých společníků. Pod jménem Johanna Thurza začal na benátský trh dodávat měď za přehnaně nízké ceny. „Kartel“ se tímto rychle rozpadl a Jakob získal monopol na trhu s kovy jak v Tyrolsku, tak v Uhrách. V následujících letech byl Jakob v této oblasti pro ostatní společnosti nedostižnou konkurencí, s jedinou výjimkou Höchstettery.¹¹⁶ Když od císaře v roce 1509 obdrželi privilegium vybudovat mosaznou huť ve Pflachu a v roce 1511 si díky půjčkám panovníkovi zajistili příjem mědi z Taufers v Ahrntalu, musel Jakob uznat jejich nepřehlédnutelnou roli. Pod tlakem Maxmiliána I., který nechtěl ztratit ani jednoho ze svých věřitelů, uzavřeli Jakob Fugger a Ambrosius Höchstetter v roce 1516 dohodu, aby udrželi cenu mědi na přijatelné úrovni. Zároveň se

¹¹⁴ J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 123an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, Sv. 1, s. 129an, 186, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 47, 58, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 86an, 92, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 26.

¹¹⁵ Cit. dle: J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 124an.

¹¹⁶ Rod Höchstetterů je doložen už ve 13. století v Dillingenu, Donauwörtnu a Augšpurku. V roce 1420 začíná Ulrich Höchstetter obchodovat se sukrem a záhy se mu podařilo prosadit se i v Benátkách a dálkovém obchodě. Dodával zboží do Antverp, Milána, Lyonu a Lisabonu. Ulrichovi synové Georg, Jakob a Ambrosius ovládali důlní obchod v Čechách, Sasku a Tyrolsku a jejich úvěrový kapitál bezprostředně konkuroval Fuggerům. Počátkem 16. století pronikli Höchstetterové i do Anglie, ale přepětí úvěru vedlo nakonec v roce 1527 k bankrotu. Viz <http://www.stadtarchiv.augsburg.de/index.php?id=17309&0=&type=1>, [25. 7. 2012], M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 58.

domluvili na vzájemném rozdělení trhu. Tyrolská měď měla být nadále prodávána do Itálie a na jih Německa a měď z Uher měla být dodávána do Nizozemí a na sever Říše. Platnost smlouvy vypršela až Jakobovou smrtí v roce 1525, kdy se zájmy obou společností rozešly.¹¹⁷

3.2. Obchody s římskou církví

„Přidělování úřadů a obročí bylo v pozdně středověké církvi ve vysoké míře fiskalizováno a z odvodu církevních poplatků si Řím vytvořil důležité evropské finanční pole. Bankéři předávali kurii především *servicie*, které se platily při papežově schválení nově zvoleného biskupa nebo opata, a anáty¹¹⁸, odvody za úřady, resp. obročí, přidělené kurií. Vedle těchto se vyskytovaly také daně z křížových výprav a odpustky, v některých regionech tzv. svatopetrský halěr.“¹¹⁹ Převod těchto peněz na kurii byl ve 14. a 15. století v Evropě v rukou italských bankéřů, např. janovských Grimaldiů, Lomellinů nebo Gentiliů, nebo florentských Strozziů, Rucellů či de la Casa a samozřejmě rodu Medici. Nejvíce však byli do obchodu zapojeni dva Florentané, kteří měli úzké kontakty na kardinála camerlenga, a to Bindo Altoviti a Giovanni Gaddi. Oblast Německa měli ve své moci toskáňští Ricasoliové.¹²⁰

První kontakty rodu Fuggerů s papežským stolcem se váží, jak již bylo zmíněno dříve,¹²¹ k Markusi Fuggerovi, sekretáři papežské kanceláře pro písemné žádosti z německé oblasti. V roce 1476 se mu poprvé podařilo zajistit, aby švédské

¹¹⁷ J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 123an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, Sv. 1, s. 129an, 186, TÝŽ, *Die Fugger*, s. 84an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 47, 58, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 86an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, sv. 1, s. 95, E. E. E. UNGER, *Fugger in Hall*, s. 54an, 66an, R. PALME, *Fugger in Tirol*, s. 301.

¹¹⁸ Annáty jsou v širším smyslu všechny poplatky, které při udělování církevních prebend jakéhokoli druhu papežem byl povinen příjemce platit do papežské komory. Patřily sem i taxy placené při udělování biskupství a opatství, které se dělo v papežské konsistoři, tedy *servitia communia*, o něž se dělil papež s kardinály, a *servitia minuta*, která při takovém jmenování připadala úředníkům a služebníkům kurie, a dále sem patřily annáty v užším slova smyslu, totiž poplatky při udělování nižších prebend, při němž konsistoř nebyla zúčastněna, a kde poplatek připadal pouze papežské komoře“ ČČH, 1906, s. 215an.

¹¹⁹ Cit. dle: M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 48an.

¹²⁰ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 49, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 76an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 158an.

¹²¹ Viz s. 18.

servicie byly převedeny do Říma právě přes Fuggery. Po Markusově smrti v roce 1478 kontakty neustaly, jen ztratily na intenzitě a bylo je třeba zajistit jinou cestou. Ziskový potenciál, který nabízely, nemohl Fuggery nechat lhostejnými.¹²²

Prvními pokusy byl transfer peněz ze Slezska do Říma přes vřatislavskou pobočku společnosti a postoupení servicií od nového würzburgského biskupa. Zavedeným florentským bankovním domům začali Fuggerové konkurovat od konce 90. let 15. století. Počet oblastí, odkud převádějí papežské poplatky rok od roku roste, a jejich výčet na přelomu století je následující: říšská biskupství Brémy, Münster, Osnabrück, Samland a Utrecht, Štrasburk, Mohuč, Augšpurk, Kostnice, Plock v Mazovském vévodství nebo také švédský Lund. Z francouzských biskupství zejména Tours, le Mans, Beauvais, Poitiers, Auch, Cohors, Narbonne, a z ostatních Ženeva, Aosta a Brixen a dokonce i italská Padova. Většina kontraktů proběhla za pomoci prostředníků, především Thurza a arcibiskupa Melchiora z Meckau, o němž bude řeč později. Celková částka převedených peněz činila za dva roky zhruba 7000 zl.¹²³

Nejpozději v roce 1501 se faktorem římské pobočky fuggerovské banky stal augšpurský rodák Johannes Zink, nejen klerik, ale hlavně schopný obchodník, který dále rozvíjel Jakobovy snahy udělat z římské faktorie a potažmo z fuggerovské banky centrálu papežských příjmů. Götz von Pölnitz ho popisuje jako člověka bez zábran, který zůstával absolutně lhostejný k zásadám křesťanství, a pouze hromadil majetek (sám pro sebe nahromadil během osmi let více než 60 beneficíí, úradů a k tomu hodnost falckraběte, rytíře, notáře, skriptora, a papežova důvěrníka).¹²⁴

Od roku 1502 probíhaly převody servicií ze Švédska, Dánska, Polska i Maďarska nebo také z Lotrinska a ve stejné době získávají Fuggerové v podstatě monopol na odpustky v německé oblasti. Celková suma převedených peněz během jednoho roku činila 9370 zlatých. Je potřeba si však uvědomit, že částky, které

¹²² M. JANSEN, *Anfänge*, s. 52an, 102an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, Sv. 2, s. 62an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 45, 55, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 26an, 49, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 49an, 77, A. SCHULTE, *Fugger in Rom*, sv. 1, 6an.

¹²³ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 82an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 77an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 49an.

¹²⁴ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 87.

z převodů případly bance v podobě dárků, provizí či poplatků se stále ještě nemohly vyrovnat výdělkům z důlního obchodu.¹²⁵

Fuggerovská banka však poskytovala prelátům i další neobyčejné služby. Protože představitelé církve nesměli vlastnit žádné hmotné statky, tajné vklady kapitálu do peněžní instituce byly pro obě strany velmi výhodné. Duchovní mohli z uložených peněz čerpat úroky, což v této době kanonické právo stále ještě zakazovalo. Jedním z nejvýznamnějších Jakobových spojenců ze strany církve byl Melchior z Meckau. Narodil se v Saské šlechtické rodině v roce 1440 a studoval v Lipsku a Boloni. Roku 1471 zastupoval v úřadu děkana katedrály v Brixenu, zatímco ten byl v Římě, v roce 1472 jím byl sám jmenován. Během následujících let až do roku 1480 se převážně pohyboval v Římě, kde byl tajným sekretářem a skriptorem papežské kanceláře. Během těchto osmi let se mu podařilo zajistit si beneficium v mnoha biskupstvích, jako např. v Míšni, Brixenu, Freisingu, Norimberku nebo Magdeburku, protože díky své práci sekretáře brzy pochopil systém beneficií. Již v době, kdy zastupoval děkana v Brixenu, se stal blízkým přítelem a rádcem Zikmundovi Habsburskému a v roce 1481 dokonce kancléřem v Innsbrucku. Rok poté byl zvolen biskupem koadjutorem právě Brixenu, 1488 se zde pak na základě této volby zástupcem stal knížecím biskupem. Jakob Fugger získal kontakt na Melchiora z Meckau díky přátelským vztahům s kupeckým domem Hirschvogelů¹²⁶ z Norimberka. Biskup byl původně klientem právě společnosti Hirschvogel. Jak již bylo řečeno výše, vkládal svůj kapitál do banky tajně, tyto peníze pak půjčovala banka dál pod svým jménem s pětiprocentním úrokem, který byl posléze připsán zpět klientovi, přestože kanonický zákaz úroků v té době stále platil. Jakob si potřeboval zajistit jeho přízeň a možnost se mu naskytla v roce 1490 po pádu Zikmunda Habsburského v Tyrolsku. Maxmilián I. jmenoval svým

¹²⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 82, 90, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 121an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 79an, J. STRIEDER: *Jacob Fugger*, s. 158an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 49, A. SCHULTE, *Fugger in Rom*, sv. 1, 6an, 22an.

¹²⁶ Hirschvogelové, norimberská patricijská rodiny. První zmínka pochází z roku 1380, kdy Konrad Hirschvogel kupuje v Norimberku dům. V letech 1450-1550 zasedali rodinní příslušníci pravidelně v městské radě. Rozvíjeli dálkový obchod s kořením, plátnem, kovy a bavlnou v celé střední Evropě (Čechy, Sasko, Slezsko, Rakousko, Uhry), ale např. i v Benátkách. Od poloviny 15. století rozšířili působnost až do Brixenu, Říma, Antverp nebo Lisabonu. V roce 1530 poslední zástupce firmy Endres II. Hirschvogel těžce zadlužen zbankrotoval.

tyrolským místodržícím právě Melchiora z Meckau, který rázem pochopil potenciál důlního podnikání a obchodu s kovy.¹²⁷

K úplnému převedení biskupova tajného kapitálu z banky Hirschvogel na Fuggery dochází ale až na jaře roku 1496. Melchior obdržel 20 000 zl., poskytnutých dříve Maxmiliánovi I. přes banku Hirschvogel, a uložil je, opět tajně, do depozitu k Fuggerrům. Pro biskupa znamenala tato transakce několik výhod. Za prvé si tím zajistil nedotknutelnost svého kapitálu jak papežem, tak i císařem, protože firma nikdy nezapsala do účetních knih jeho jméno, zadruhé získal pravidelnou měsíční rentu, kterou mu od té chvíle Jakob vyplácel. Pro Jakoba byl naopak Melchior z Meckau významným klientem, protože skrze jeho vklady bylo možno financovat neustálé požadavky císaře. V roce 1509, kdy tehdy již kardinál (jmenován 1503) Melchior z Meckau zemřel, čítal jeho kapitál, uložený ve fuggеровské bance, podle Marka Häberleina přes 150 000 zl. Günter Ogger hovoří v této souvislosti o 200 000 zlatých, Götz von Pölnitz dokonce o 300 000 zl.¹²⁸

Jakobovi však nestačily pouze obchody s odpustky a přátelství s arcibiskupem z Meckau, snažil se o přímý kontakt s papežem. V roce 1501 poprvé kromě převodu 40 000 dukátů ročních subsidií z Uher vyplatil Fugger papeži Alexandru VI.¹²⁹ prostřednictvím své benátské faktorie (faktor Georg Schwab) také značnou zálohu na chod papežského dvora. Nejvíce kontaktů mezi Jakobem a papežským stolcem, především prostřednictvím faktora Johannese Zinka, probíhalo za pontifikátu Julia II.¹³⁰ Firma stále převáděla církevní poplatky z německých, polských, uherských,

¹²⁷ Také on převzal za tyrolské země záruku splacení fuggеровských pohledávek.

¹²⁸ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 71an, 79an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 76an, 134an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 44, 61an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 26.

¹²⁹ Alexandr VI. (v úřadu 1492-1503), vlastním jménem Rodrigo Borgia, přišel do Říma jako synovec kardinála Alonsa de Borgi, od roku 1455 přijat do papežského kolegia. Mezi léty 1462 až 1471 se mu narodily 3 děti, poměr se ženami nebyl tajemstvím. Jeho dcera Lukrezia byla pověřena jeho zastupováním na papežském dvoře. Nicméně přes nízké morální vlastnosti byl jako hlava církve moudrým politikem. Zapojením se do „Svaté ligy“ s Maxmiliánem I., Benátkami, Milánem a Španělskem proti Francii se snažil udržet Itálii v rovnováze. (J. GELMI, *Papežové*, s. 157an)

¹³⁰ Julius II. (v úřadu 1503 – 1513), vlastním jménem Giuliano della Rovere, byl za pomoci svého strýce papeže Sixta IV. roku 1471 jmenován kardinálem, následně pomohl k volbě Inocence VIII., jenž mu za to umožnil získat velkou moc v papežském státě. Byl ambiciózním politikem a je znám mnohými akty vysoké politiky a vojenskými taženími. Byl rozhodnut, že osvobodí papežský stát. Proto se přidal 1509 ke cambraiské lize a získal tak od Benátek dříve ztracená území. Posléze však bylo nutné vytlačit z Itálie Francouze, proto se spojil se

nizozemských a skandinávských biskupství, ale zároveň podporovala papeže půjčkami. Od ledna roku 1506 např. platila Juliovi II. nově založenou švýcarskou gardu, která čítala 150 žoldnéřů. Zároveň Fuggerové dodávali od roku 1509 papežskému státu měď a cín na ražbu papežské mince, a když papež vypsál odpustky na stavbu baziliky sv. Petra, byli to Fuggerové, kdo zajistil převod z Čech, Slezska, Uher a Polska.¹³¹ Po smrti Julia II. byl papežem zvolen Lev X.¹³² Ten pokračoval v linii svého předchůdce a vyhlásil nové odpustky na dostavbu svatopetrského chrámu. Výběrem peněz byl pověřen Albrecht Braniborský, jemuž měla za projevenou ochotu a vynaloženou námahu zůstat polovina shromážděné sumy. Jak se ukázalo, stačila tato částka právě na pokrytí dluhu 21 000 dukátů, které mu poskytli Fuggerové při ucházení se o post mohučského arcibiskupa.¹³³ Štědré podpory se papeži dostalo také ve válce proti Francii v roce 1521. Po smrti Lva X. činil jeho dluh augšpurskému bankovnímu domu 27 684 dukátů.¹³⁴

Španělskem, císařem, Benátkami, Švýcarsy a Anglií ve „Svatou ligu“. Julius II. byl také velkým mecenášem umění. (J. GELMI, *Papežové*, s. 160an)

¹³¹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 93, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 76 – 82, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 158an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 49an, A. SCHULTE, *Fugger in Rom*, sv. 1, s. 27an, J. GELMI, *Papežové*, s. 161, 163.

¹³² Lev X. (v úřadu 1513 – 1521), vlastním jménem Giovanni de' Medici, měl ve velmi brzkém věku několik obročí a ve 14 letech byl jmenován kardinálem, a to díky pomoci svého otce Lorenza Nádherného. Snažil se udržet církevní stát mimo mocenskou politiku, ale především nevynechal příležitost zajistit postavení své rodině. Za jeho pontifikátu začala reformace v Německu. Historici jeho pontifikát nehodnotí pozitivně a odsuzují ho za nepotismus, nezodpovědnost a rozmařilost. (J. GELMI, *Papežové*, s. 162an)

¹³³ A. SCHULTE, *Fugger in Rom*, sv. 1, s. 93 – 145, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 160an, 163an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, sv. 1, s. 89an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 159an, 164an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 112, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 50an.

¹³⁴ A. SCHULTE, *Fugger in Rom*, sv. 1, s. 188an, 207an, 226an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 143, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 165an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 51an.

3.3. Spolupráce s Maxmiliánem I.

Jakob Fugger se poprvé osobně setkal s Maxmiliánem I.¹³⁵ pravděpodobně v roce 1489 na říšském sněmu ve Frankfurtu, i když někteří historikové nevyklučují možnost, že se setkali již při návštěvě Fridricha III. v roce 1473 v Augšpurku.¹³⁶ Svou dlouholetou spolupráci začali během válek o burgundské dědictví.

Po smrti své manželky Marie dcery Karla Smělého¹³⁷ musel Maxmilián čelit vpádu Francouzů do Burgundska. Fuggerovské peníze posloužily k zaplacení habsburských žoldnéřských oddílů z jihozápadního Německa a Nizozemska a jejich velitele Albrechta Saského.

Jelikož se boje protahovaly, následovaly další vojenské půjčky. Při pokusu dobýt Bruggy byl sám Maxmilián I. zajat a Jakob Fugger se podílel na složení výkupného v hodnotě 15 000 zl., a pomohl tak vyjednat mír ze Senlis¹³⁸ mezi Maxmiliánem a francouzským králem Karlem VIII. v květnu 1493. Fugger jednal v tomto případě čistě ekonomicky, protože nechtěl ztratit kontakty s francouzskými trhy, které se slibně rozvíjely.

V roce 1486 byl Maxmilián I. zvolen římským králem a pravděpodobně již v té době jednal Jakob Fugger s královským kancléřem Johannem Waldnerem a říšským prokurátorem (Reichsfiskal) Hansem Kellerem, o způsobu, jakým by mohli Habsburkové zaplatit své dluhy. Společně se pravděpodobně dohodli na tom, že

¹³⁵ Maxmilián I. (1459-1519), syn císaře Fridricha III. Od roku 1486 byl zvoleným římským králem, od roku 1508 římským císařem. Sňatkem s Marií Burgundskou získal Franche-Comté, Nizozemské provincie a Lucembursko. Po smrti Matyáše Korvína vytlačil uherská vojska z Rakous, ovšem získat uherskou korunu se mu nepodařilo. Po smrti otce roku 1493 sjednotil ve svých rukou všechny Habsburské državy. Druhý sňatek s Biancou Sforza ho zapletl do italských válek. Na zasedání říšských sněmů se Maxmilián pokoušel o reformu země, ve Wormu (1495) prosadil zřízení stálého komorního soudu, či zavedení všeobecné daně, v Augšpurku (1500). Svého syna Filipa oženil s dcerou španělského krále Ferdinanda a pro svého vnuka sjednal Jagellonské nástupnictví v Čechách a Uhrách. Viz B. HAMANN, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*.

¹³⁶ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 63, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 25, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 41, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, sv. 1, s. 90an, M. JANSEN, *Anfänge*, s. 57, 131an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 45an, E. E. UNGER, *Fugger in Hall*, s. 36an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 42an.

¹³⁷ Karel Smělý (1433-1477) burgundský vévoda, výbojnými válkami úspěšně rozšiřoval své državy zejména na úkor Francie. Zemřel v bitvě u Nancy proti Švýcarům. Jeho dědictví položilo základ habsburské moci v Nizozemí a na Rýně.

¹³⁸ Na jeho základě získal Maxmilián Franche-Comté a Artois.

sesadí Zikmunda Habsburského z tyrolského trůnu. Fugger by tak získal důlní monopol v Tyrolsku a Maxmilián I. korunní země. V březnu 1490 se podařilo uvedený plán uskutečnit. Pod tlakem zemských stavů Zikmund rezignoval a uvolnil místo svému rivalovi. Fuggerovské habsburské pohledávky se takto sloučily v jedinou.¹³⁹

Již v březnu roku 1491 přišel od Maxmiliána požadavek na půjčku ve výši 120 000 zl. a po jejich vyplacení získal Jakob skoro 30 000 hřiven stříbra. V roce 1492 bylo pak Fuggery vypláceno Maxmiliánovi měsíčně 10 000 zlatých, které představovaly 44 000 hřiven stříbra. Maxmilián těmito penězi zaplatil dluhy u římského kardinála Raymunda Peraudiho, nebo také u Švábského spolku, ale uspokojil také mnoho menších věřitelů. Ve stejném roce se Fuggerové podíleli také na svatebních přípravách druhého Maxmiliánova sňatku s milánskou princeznou Biancou Marií Sforzou. Götz von Pölnitz je dokonce přesvědčen, že sňatek s milánskou princeznou zajistil právě Jakob Fugger. Sešel se prý s královskými poradci, doporučil jim tuto volbu, a ještě je odměnil.¹⁴⁰ Pro Maxmiliána I. byla vidina bohatého věna přednější než nedostatečně urozený původ princezny. Svatba se konala v tyrolském Hallu 16. března 1493 a nevěsta dostala věnem 400 000 zl., které byly budoucímu choti vyplaceny přes italské faktorie bankovního domu Fuggerů. V roce 1494 podpořil Jakob Maxmiliána několika částkami v celkové sumě 80 000 zlatých a navíc mu vyplácel měsíční částku 6 600 zlatých. V roce 1495 půjčil Jakob Fugger Maxmiliánovi I. dokonce 101 213 zl., za něž obdržel 41 503 hřiven stříbra. Dokládají to tyrolské *Raitbücher* (účetní knihy).¹⁴¹ Max Jansen vypočítal, že za období 1485 až 1494 vyplatili Fuggerové Zikmundovi a Maxmiliánovi Habsburskému přes 624 000 zl. a zisk z půjček se vyšplhal na 200 000 hřiven stříbra.¹⁴²

¹³⁹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 62an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 58an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 43, H. VAN DER HORST, *Dějiny Nizozemska*, s. 106an, P. VOREL: *Velké dějiny země koruny České*, sv. VII, s. 11an.

¹⁴⁰ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 61an.

¹⁴¹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 64an., 66, *Jakob Fugger*, sv. 1 s. 45an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 41, R. EHRENBURG, *Das Zeitalter*, sv. 1, s. 90an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 110.

¹⁴² M. JANSEN, *Die Anfänge*, s. 57, 131an.

3.4. Finanční podpora v první fázi italských válek

Jedním z pilířů vztahu římského krále a augšpurského bankéře byla spolupráce během „italských válek“. Ty probíhaly od konce 15. až do poloviny 16. století a postupně se rozšířily po celém apeninském poloostrově. V zásadě šlo o rozdělení zájmových sfér francouzských a říšských, resp. španělských, a na tu či onu stranu se střídavě přidávali i další suveréni, zejména papežský stát a Benátská republika.

Boje začaly vpádem francouzského krále Karla VIII. do Itálie.¹⁴³ Sforzovské Milánsko¹⁴⁴ ochotně umožnilo průchod armád, které rychle dobyly Florencii i Řím a bez boje vstoupily v únoru roku 1495 do aragonské Neapole. Nečekaně snadné vítězství francouzských zbraní vyvolalo reakci v podobě vytvoření tzv. Svaté ligy, v níž byli zastoupeni papež, Milán, Benátky, Maxmilián I. i Ferdinand I. Aragonský.¹⁴⁵ Společnými silami vytlačili Karla VIII. z Itálie. Na italské tažení však Maxmilián I. potřeboval peníze. Na říšském sněmu ve Wormsu v roce 1495 proto žádal říšské stavy o finanční podporu na italská tažení a zároveň na odvrácení tureckého nebezpečí. Rovněž navrhl vybírání všeobecné říšské daně, tzv. obecného feniku (*Gemeiner Pfennig*)¹⁴⁶, kterou říšské stavy, prozatím schválily na čtyři roky, nicméně nakonec vyplacena stejně nebyla. Jednání o další finanční podpoře podmínili říšští stavové odsouhlasením reformy Říše.

Vleklá jednání se vyřešila až po třech měsících 28. června 1495, kdy říšské stavy stáhly svůj požadavek na reformu a vyplatili Maxmiliánovi 100 000 zl. na italská tažení. Zároveň však bylo dohodnuto, že se říšské stavy sejdou znovu ve

¹⁴³ Francouzský král Karel VIII. vznesl nárok na neapolské království z legitimního důvodu, protože zde až do roku 1442 vládli příslušníci rodu Anjou. Poslední René z Anjou předal vládu svému synovci Karlu z Maine, a ten v roce 1481 převedl práva na francouzskou korunu.

¹⁴⁴ Poručnickou vládu v Milánsku získal z Maxmiliánových rukou Lodovico Sforza, jehož neteř Bianca byla druhou Maxmiliánovou manželkou.

¹⁴⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 66an, 74an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 86an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 91, G. DUBY, *Dějiny Francie*, s. 281an.

¹⁴⁶ Tzv. „*Gemeiner Pfennig*“, také někdy „*Reichspfennig*“ byla všeobecná říšská daň, která měla zajistit prostředky pro války v Itálii proti francouzskému králi a také proti Osmanské říši. Říšský fenik měl zaplatit každý občan starší patnácti let. Byla koncipována jako daň z hlavy, majetková daň a daň z příjmu. Proti placení této daně však byla většina stavů, a proto byla v roce 1505 opět zrušena. Viz. E. ISENMAN: *Reichsfinanzen und Reichssteuern im 15. Jahrhundert*, in: *Zeitschrift für historische Forschung* 7, 1980, s. 129 - 218.

Freiburku, kde nedořešené záležitosti opět projednají.¹⁴⁷ Maxmilián však počítal s tím, že stavy schválí všeobecnou říšskou daň a že se mu podaří vybrat okolo 150 000 zl., takže ještě během jednání vypověděl Fuggerům všechny tyrolské kontrakty. Vzhledem k neúspěchu na sněmu byl ovšem nucen vzápětí hledat cestu zpět a ještě na podzim požádal Jakoba Fuggera o další půjčku.

Následuje několik interpretací dalších událostí. Mark Häberlein zmiňuje k roku 1495 půjčku 64 000 zl., která byla Maxmiliánovi vyplacena Jakobem společně s bankovním domem Gossembrotů a Herwartů, a za níž obdrželi 48 000 hřiven tyrolského stříbra. Tuto částku zmiňuje také Götz von Pölnitz.¹⁴⁸ Ten dále dokládá, že v roce 1496 půjčily tytéž bankovní domy společně Maxmiliánovi 12 000 zl. a Jakob sám ještě vyplatil tajně Maxmiliánovi další půjčky a pravidelnou rentu. Maxmilián zároveň nakoupil u Fuggerů v Miláně koření a nechal si frankfurtskou pobočkou pořídit zbroj, střelný prach a střely a vše poslat do Janova. Samotná doprava musela být zaplácena Jakobem, resp. domluvena s Janovským obchodníkem Grimaldim, Fuggerovým obchodním partnerem.¹⁴⁹

S Pölnitzem se v podstatě shoduje také Richard Ehrenberg, mluví však o částce 121 600 zl., ze které bylo Maxmiliánovi po odečtení všech dlužných částek z tyrolských měděných dolů a peněz které si nechala tyrolská zemská vláda, odvedeno pouhých 13 000 zl. Po oboustranné domluvě však přidal Jakob ještě 27 000 zl. za tyrolské stříbro.¹⁵⁰

Günter Ogger naopak tvrdí, že Jakob nejprve odmítl královského posla Cypriana z Northeimu, a proto se Maxmilián I. rozhodl navštívit Fuggera osobně ve Frankfurtu. Dobře informovaný Jakob však stihl město opustit ještě před královým příjezdem.¹⁵¹ Po dalším jednání však peníze půjčil.

Maxmiliánovi se sice posléze podařilo dobýt Pisu, ale před Florencií mu došly finance a byl donucen se stáhnout. Další žádost na adresu Fuggerů nebyla vyslyšena, a proto král přikázal s okamžitou účinností nevyplácet augšpurskému bankovnímu domu žádné úroky z ještě nesplacených půjček. Innsbrucký faktor Hans

¹⁴⁷ H. MÜLLER a kol, *Dějiny Německa*, s. 76an.

¹⁴⁸ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 44, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 75.

¹⁴⁹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 80an.

¹⁵⁰ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 91.

¹⁵¹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 86an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 91.

Suiter však zajistil, že tyrolská komora příkaz nerespektovala a peníze nadále proplácela.

Král se v květnu 1497 rozhodl požádat augšpurské kupce o novou půjčku. Tentokrát však nežádal pouze Jakoba, ale obrátil se zároveň na Georga Herwarta, bratry Baumgartnerovy a bratry Gossembrotovy a pozval je na jednání do Füssenu. Jakob se však ze schůzky omluvil. Maxmilián pochopil, že peníze bankovního domu Fuggerů potřebuje a že ostatní konkurenční firmy již dávno nejsou schopné jeho rostoucí požadavky splnit, proto se rozhodl, že Jakoba ke spolupráci donutí a nechal zavřít fuggerovské doly v Korutanech. K rozhodnutí mu dopomohli Innsbručtí rádcové, kteří doufali, že tím prospějí zemi. Historikové se však shodují na tom, že za tímto rozhodnutím stojí právě Jakobova konkurence. Jakob ovšem věděl, na koho se obrátit o pomoc. Kníže biskup Bamberský, na jehož území Fuggerau ležela, pochopil situaci velmi rychle, věděl, že spolupráce s Fuggery je pro něho velice výhodná. Na území saského vévody Fridricha zase vlastnili Fuggerové důlní dílo v Hohenkirchenu a nebylo těžké přesvědčit vévodu o nutnosti nechat huť v provozu. Oba vyslali posly ke králi a ohradili se proti jeho opatření, bamberský biskup dokonce pohrozil přednesením porušení svých práv na příštím říšském sněmu. Maxmilián pod tlakem ustoupil.¹⁵²

Na jedné straně zde byla finanční moc Fuggerů, kterou panovník potřeboval, na straně druhé obava s přílišné závislosti na jediném věřiteli a snahy ostatních bankovních domů a důlních podnikatelů podlomit fuggerovský monopol. Východiskem se stala dohoda všech zúčastněných stran o společné půjčce králi ve výši 150 000 zl. z roku 1498 a „kartelová“ dohoda o tyrolské mědi.¹⁵³ Zároveň poskytl Jakob Maxmiliánovi soukromou půjčku ve výši 70 000 zl. Na oplátku získal od krále nový kontrakt na schwazskou měď a upevnil svoji výjimečnou pozici.¹⁵⁴

¹⁵² G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 77, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 89an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 56an.

¹⁵³ Viz s. 29.

¹⁵⁴ M. JANSEN: *Die Anfänge*, s. 52an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 92an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 91, 93, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 123an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, Sv. 1, s. 129an, 186, TÝŽ, *Die Fugger*, s. 84an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 47, 58, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 26

3.5. Finanční podpora ve Švábské válce

Místem napětí v jihozápadní oblasti Říše se koncem 15. století staly švýcarské kantony. Sebevědomí, jež zdejší země pocítily po burgundských válkách, ještě více uvolnilo jejich vztahy k německé říši. Již v roce 1487 se podařilo Švýcarům díky jednáním s Maxmiliánem I. zajistit si privilegia a garance na svá území a tím formální uznání švýcarského Spříseženství. Švýcaři naopak museli uznat nadřazenost římského krále. Téměř vzápětí se však většina měst proti tomuto pořádku ohradila. Vzhledem k okolnosti, že švýcarští žoldnři houfně vstupovali do vojska Karla VIII. při jeho italském vpádu a že se jako jediní ohradili proti usnesení říšského sněmu ve Wormsu, toužil je Maxmilián podrobit své moci. Pohraniční pŕtky přerostly v ŕnoru 1499 v otevřenou válku, v níž na Maxmiliánově straně stál Švábský spolek.¹⁵⁵ Po porážce habsburských sil zasedly nepřátelské strany k jednacímu stolu a 22. září 1499 podepsaly Basilejský mír. Na jejím základě byli Švýcaři zbaveni povinnosti platit říšské daně a nebyli dále vázáni rozhodnutími říšského komorního soudu. Tím se de facto vyvázali se svazku s Římskou říší.

Pro Maxmiliána I. znamenala tato válka další finanční břemeno a znovu se rozjel kolotoč shánění štědrých věřitelů. Zda se Jakob Fugger podílel na financování Švábské války či nikoliv, v tom se historikové opět rozcházejí. Götz von Pölnitz je přesvědčen, že veškeré finance, které byly v tomto období vydány Maxmiliánovi, byly určeny výhradně pro italská tažení proti Francouzům, nikoliv do Švýcarska. Názor odůvodňuje Jakobovým ekonomickým smýšlením, který podle něho financoval válku v Itálii proto, že zde sledoval své zájmy, naopak ve Švýcarsku by jeho podpora byla pouze podporou třetí strany.¹⁵⁶ Proti názoru však stojí fakt, že na počátku konfliktu byla snaha o udržení spojení mezi Innsbruckem a Milánem, což pro obchodníka mohlo být zásadní. Günter Ogger je naopak přesvědčen, že Jakob

¹⁵⁵ Švábský spolek, obranný spolek uzavřený v roce 1488 švábskými městy, arcivévodou Zikmundem Tyrolským a hrabětem Württemberským. Posléze se přidali další říšští suverénové včetně císaře Maxmiliána I. Stal se nástrojem udržování zemského místu. Náboženské rozpory související s postupem německé reformace vedly roku 1534 k jeho rozpuštění. Viz A. SKŘIVAN, *Lexikon světových dějin*, s. 332.

¹⁵⁶ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 74.

investoval do Švábské války 100 000 zlatých a že Maxmilián I. ve válce sledoval jediný cíl: donutit Spříseženství nadále setrvat pod nadvládou Svaté říše římské.¹⁵⁷

3.6. Osobním bankéřem krále

Důležitým mezníkem ve vztahu Jakoba Fuggera a Maxmiliána I. byl rok 1500, kdy se v Augšpurku konal říšský sněm.¹⁵⁸ Den před jeho zahájením strávil král v domě Fuggerů, kde byl odpovídajícím způsobem pohoštěn. Nakonec Maxmilián zůstal ve městě 182 dní a v pozdějších letech se zde často zastavoval. Franz Herre vysvětluje jeho jednání jako touhu pohybovat se svobodně a nebýt neustále pod dohledem německých šlechticů. Dokonce se mu začalo přezdívát „Starosta Augšpurku“, od knížat bylo toto přízvisko míněno hanlivě, měšťanstvo spíše vnímalo panovníka jako svého starostlivého „otce“.¹⁵⁹ Královo počínání můžeme ovšem dát i do souvislosti s velkorysími nabídkami Jakoba Fuggera. Ten se v uvedeném období pokoušel získat monopolní postavení bankéře Svaté říše římské. Do cesty se mu stavělo několik problémů, tzv. říšský regiment ustanovený právě na augšpurském sněmu. Jednalo se o jakousi vládu, která měla zastupovat Maxmiliána v době jeho nepřítomnosti¹⁶⁰ a také konkurenční rod Gossembrotů.¹⁶¹ Georg Gossembrot byl váženým občanem Augšpurku a pocházel z patricijského rodu. Od roku 1483 obchodoval se Zikmundem Habsburským v Tyrolsku a zároveň byl členem tyrolské zemské vlády. V roce 1500 byl povýšen do šlechtického stavu. S Fuggery se podílel na několika půjčkách panovníkovi a v roce 1498 i na „kartelové“ dohodě. Na základě neúspěchu této smlouvy se stále snažil dosáhnout krachu fuggerovsko-habsburského

¹⁵⁷ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 95an. K jeho interpretaci se přiklání i Mark M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 42.

¹⁵⁸ V roce 1500 byla na říšském sněmu dohodnuta tato ustanovení: Říšský exekuční řád (*Reichsexekutionsordnung*), což bylo rozdělení Svaté říše Římské na šest (později deset) říšských správních celků, 3. prodloužen všeobecný fenik. (LN: Dějiny Německa, s. 76an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 34)

¹⁵⁹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 86an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 33, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 100.

¹⁶⁰ Říšský regiment se skládal z několika kurfiřtů a zástupců ostatních stavů, scházet se měl v Norimberku. Již po dvou letech však byl Maxmiliánem rozpuštěn. H. MÜLLER, *Dějiny Německa*, s. 76an.

¹⁶¹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 86, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 98an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 34.

spojení. Za pomoci innsbruckých úředníků zajistil, aby se k panovníkovi dostala informace o Jakobově nespolehlivosti v dodávkách stříbra. Tyrolská rada na základě této informace rozvázala dohodu s Fuggery a Jakob se musel vydat do Innsbrucku, kde se odvolával před *Raitskammer* na kontrakty uzavřené přímo s králem. Faktor Hans Suiter dostal za úkol zajistit důkazy, na jejichž základě bylo doloženo, že bankovní dům Gossembrotů razí mince s nízkým obsahem stříbra. Konec sporu přinesla až náhlá smrt obou bratrů Gossembrotových v létě 1502.¹⁶²

Větší problém pro Jakoba představovaly říšské stavy, resp. zmíněný říšský regiment. Protože k odsouhlasení této reformy přispěla neustálá panovníka potřeba dalších a dalších finančních prostředků, rozhodl se Jakob Maxmiliána zásobit penězi a docílit tak představy, že podpora říšských stavů není nezbytně nutná. K tomuto účelu si zajistil podporu také na královském dvoře. Paulu von Liechtenstein¹⁶³, tyrolskému zemskému maršálkovi, který byl od roku 1502 po Georgu Gossembrotovi zodpovědný za zajištění financí pro tyrolský dvůr a vládu, posílal Jakob roční obnos 2 000 zl. Liechtenstein byl v blízkém kontaktu s Maxmiliánem, což dokládá fakt, že se v roce 1498 král stal kmotrem jednoho z jeho dětí.

Jakobu Villingerovi, královskému pokladníkovi, zajistil ročně 326 zl. Vyplácení byli také další královští dvořané v Innsbrucku, jako např. Georg Ilsung, Eck von Reischach, Christoph von Thun, Jobst von Schall, Christoph Schenk, Melchior von Hirnheim a Peter von Wilhelmsdorf. Částka se pokaždé pohybovala od 100 po 400 zl. ročně. Podobným způsobem si Jakob zajišťoval loajalitu a informace v mnoha evropských městech i na královských dvorech v Uhrách a Francii.¹⁶⁴

¹⁶² M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 43an, 62an, M. HOLLEGER, *Maximilian I.*, s. 147an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 99an, R. EHRENBURG, *Das Zeitalter*, s. 91.

¹⁶³ Paul von Liechtenstein-Kastelkorn (1460-1513), dvorský maršálek Zikmunda Tyrolského a poté Maxmiliána I., získal panství Kastelkorn, po němž se tato větev dále nazývá. R 1505 získal Řád zlatého rouna.

¹⁶⁴ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 102, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 62an, Noflatscher: *Räte und Herscher*, s. 50an, 60an, 78an, 182, 200, 245, 273an, 279an, 351, 371, 404, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 82an.

3.7. Snaha o císařskou korunu

V roce 1493, po smrti svého otce římského císaře Fridricha III., se Maxmilián ujal vlády v Habsburských državách.¹⁶⁵, císařskou korunu však mohl převzít pouze z rukou papeže. Ale nebyl jediný, kdo na císařský titul vznesl nárok, o totéž se pokoušel také francouzský král Ludvík XII. V tomto bodě došlo k utužení vztahů mezi Maxmiliánem a Jakobem, protože dosažení císařského titulu bylo jejich společnou snahou. Pro Jakoba by totiž korunovace francouzského krále znamenala vážné ohrožení jeho předního postavení na evropském bankovním poli. Nehledě na fakt, že Maxmilián byl pro Jakoba perfektním partnerem vzhledem ke svým neustálým finančním potřebám a finanční částka, kterou byl panovník Jakobovi dlužen, byla enormní.¹⁶⁶

Francouzský odpor proti Maxmiliánovi komplikoval i samotnou cestu do Itálie. Ludvík XII. vznesl nároky na Neapolsko a podněcoval nepokoje v Milánsku. Postoj Ferdinanda Aragonského nebyl zpočátku také nijak vstřícný, ovšem k uklidnění došlo vzhledem k dohodnutému nástupnictví Maxmiliánova syna Filipa ve Španělsku. Jeho náhlá smrt v roce 1506 situaci zkomplikovala, protože vdova Johanna zešílela a následníkovi Karlovi bylo pouhých šest let. Císařská koruna měla pomoci znovu upevnit habsburské pozice.¹⁶⁷

Maxmilián však měl problémy zároveň uvnitř Říše, kde se snažil prosadit ideu samostatného panovníka. V roce 1505 vydal říšský sněm v Kolíně nad Rýnem zostřené zákony proti velkým kupeckým domům, což navenek schvalovala jak města, tak i říšské stavy, ale přesto nikdo nevěřil ve změnu, tím spíše proto, že všechny Maxmiliánovy účty za pobyt ve městě nad Rýnem zaplatila kolínská pobočka fuggerovské banky. Podnět k vydání zákonů dala Maxmiliánovi Jakobova konkurence, především Baumgartnerové, Herwartové, Adlerové a Höchstetterové, kteří krále stále upozorňovali na to, že sice vlastní měděné a stříbrné doly v Tyrolsku, ale pokud sám potřebuje kov, výzbroj nebo zbraně, musí nakoupit od

¹⁶⁵ Maxmilián I. byl římským králem jmenován již za života Fridricha III. ve Frankfurtu nad Mohanem 16. února 1486.

¹⁶⁶ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 110.

¹⁶⁷ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 110, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 91, 96.

Fuggerů. Maxmilián nařídil proto dvornímu maršálkovi Paulu z Liechtensteina, aby s nimi okamžitě rozvázal veškeré kontrakty. Pozice Fuggerů však byla již neotřesitelná a Liechtenstein, jenž byl již dlouho na výplatní pásce augšpurských bankéřů, příkaz odmítl splnit. Aby zažehnal krizi, rozjel se Jakob osobně do Innsbrucku a dohodl se s Maxmiliánem na další spolupráci, včetně plánované korunovační cestě do Říma.¹⁶⁸

Myšlenka na získání císařské koruny zazněla poprvé nahlas na říšském sněmu v Kostnici v roce 1507, kde král žádal stavy o finanční podporu 120 000 zl. a minimální doprovod 30 000 mužů. Říšské stavy neprojevíly nejprve příliš pochopení, z jejich pohledu bylo přednější řešení napjaté situace v Říši, kde se množila selská povstání a vzrůstala nespokojenost lidí s církví. Nakonec se usnesly, že krále podpoří alespoň 12 000 muži a peníze že vyberou na daních. V současné chvíli mu nabídly pouze hotovost 40 000 zl. Maxmilián však musel zaplatit žoldnéře, kteří v tu dobu setrvali v Itálii, jinak by zběhli do francouzského vojska, a výběr daní se táhl i měsíce. Proto se opět obrátil na svého „osobního“ bankéře, tentokrát prostřednictvím Paula z Liechtensteina. Protože však králi zbyl již jen poslední stříbrný důl v tyrolském Rattenberku, ujišťoval Jakoba, že půjčku uhradí, jakmile přijdou subsidie z Anglie. Podpora anglického dvora však Jakoba neuspokojila, a tak se nakonec 15. května 1507 dohodli na pronájmu dolu v Rattenberku na tři roky, za které Jakob Maxmiliánovi půjčil 60 000 zl., avšak většina těchto peněz byla použita opět na splacení starých dluhů. Zároveň tím král porušil antimonopolní zákony, vydané na sněmu v Kostnici, protože tímto pronájmem zajistil Jakobovi absolutní moc nad tyrolskými kovy.¹⁶⁹

Protože již Maxmilián neměl žádné další doly, které by mohl zastavit, prodal 27. července 1507 Jakobovi hrabství a zámek Kirchberg na řece Iller a dále pak panství Wullenstetten, Pfaffenhofen, Illerzell, Wiblingen, Weßhorn, Marstetten a Buch, vše za 50 000 zl. V dohodě sice byla vložena klauzule, že jakmile se Maxmiliánovi podaří dluhy splatit, statky se vrátí do jeho vlastnictví, ale této situace se Jakob neobával. Pro Jakoba a rod Fuggerů je tato koupě důležitým mezníkem, neboť se poprvé stává pozemkovým vlastníkem, a zároveň šlechticem, získal totiž

¹⁶⁸ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, str 91, 96, 98, G. OGGER, *Kauf dir*, 110an.

¹⁶⁹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 112, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, str 98, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 91an.

společně s hrabstvím také hraběcí titul. Je na místě citovat Franze Herre: „Nyní byl také feudálním pánem ve středověkém smyslu – díky svému bohatství byl novověkým obchodníkem.“¹⁷⁰ Než však byl Jakob přijat svými poddanými za nového pána, musel Maxmilián ještě několikrát osobně zasáhnout. Maxmilián naopak získal kromě finanční podpory také politického spojence proti svému největšímu bavorskému konkurentovi rodu Wittelsbachů.¹⁷¹ Šlechticem se však Jakob stal až 8. května roku 1511, kdy ho císař jmenoval hrabětem.¹⁷²

Zmíněných 50 000 zl. se Maxmiliánovi podařilo vyčerpat během krátké doby. Část byla použita na pokrytí státních dluhů, část na dvorské výdaje a část na králový výdaje osobní. Na cestu do Říma tak opět nezbylo nic. Proto se Maxmilián rozhodl zavést tzv. daň z příjmu společnosti (*Körperschaftsteuer*), kterou měly platit velké obchodní společnosti. Dosud platily společnosti stejnou daň jako fyzické osoby a většinou městu, teď měla být daň odváděna přímo králi. Potíž byla samozřejmě v tom, že panovník nebyl schopen zjistit, jak velký roční obrat firmy mají. Berní roky nebyly pravidelné a společnosti přiznávaly jmění podle svého vlastního odhadu. Navíc se proti panovníkovu rozhodnutí zvedla vlna odporu nejen ze strany bankovních domů (jak Fuggerů, tak i jejich konkurence), ale také ze strany šlechty, která si stěžovala na stoupající ceny šafránu, hedvábí a stříbra.

Na vysvětlenou je nutno uvést, že Jakob obratnou propagandou zajistil, aby si říšští poddaní mysleli, že za zvyšováním cen nejsou obchodníci sami, ale třetí strana, cizí dodavatelé, a že německé obchodní domy nemohou toto ovlivnit. Jakob požádal dokonce svého přítele augšpurského Konrada Peutingera¹⁷³, aby se proti královu rozhodnutí vyjádřil veřejně. Panovník byl pod nátlakem a po několikaměsíčních jednáních nucen ustoupit. Jakob mu slíbil další finanční podporu na jeho římské tažení, pravděpodobně 150 000 zl., které byly z velké části vydány z vkladů Melchiora z Meckau. Další finanční zálohy následovaly v roce 1508. Nejprve

¹⁷⁰ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 34.

¹⁷¹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 121an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s.98, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 34, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 188, M. JANSEN, *Jakob Fugger*, s. 301an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 90.

¹⁷² G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 105an, 351, W. ZORN, *Augsburg*, s. 162, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 38, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 121.

¹⁷³ Konrad Peutinger (1465-1547), augšpurský radní písař a syndikus.

obdržel Maxmilián 8 000 zl. z pronájmu solní komory v Tyrolsku a poté ještě 128 750 zl. jako anticipaci výtěžku tyrolské mědi a stříbra.¹⁷⁴

Pro Maxmiliánovu cestu do Říma nastala v roce 1508 ideální politická konstelace. Benátská republika zabrala po smrti Cesara Borgy oblast Romagne, podle papeže Julia II. však tato oblast náležela papežskému státu. Zároveň se papež obával francouzsko-španělské koalice. Jediný, kdo na zamýšleném spojení habsburského domu s papežem mohl tratit, byl Jakob Fugger. Maxmiliánovu přízeň měl sice zajištěnou štědrá finanční podpora, i když od začátku války s Benátkami král zakázal jakékoliv kontakty s republikou. Julius II. stál také na jeho straně a tedy, chtěl-li, i na straně habsburského adeptu na císařskou korunu, ale významným protivníkem se ukázal být benátský dóže. Již koncem roku 1507 vyslal k Jakobovi vyslanec Vincenza Queriniho, aby bankéře upozornil, že pokud bude podporovat krále a papeže, může se stát, že nebude moci prodávat tyrolské a uherské kovy na benátských trzích. Neuvědomil si však, že Jakob měl v tomto případě možnost veškeré dodávky přeměrovat na sever do hanzovních přístavů v Baltském moři.

V prosinci 1507 navštívil Augšpurk také papežský vyslanec kardinál Bernardino Carajaval. Protože Benátky byly nepřátelským územím a jediná cesta do Říma vedla právě přes Benátskou republiku, navrhl mu Jakob, aby papež přijel do Innsbrucku, kde by mohla císařská korunovace proběhnout. Kardinál však tuto možnost zamítl, protože by papež neměl v nejisté době opouštět papežský stát.

V lednu roku 1508 se Maxmilián I. vydal na tažení do Itálie v doprovodu 10 000 žoldnéřů, tedy s pouhou jednou třetinou původního plánovaného počtu. Když však dorazil do Tridentu, opět mu došly finanční prostředky a Benátky mu nedovolily průchod. V této situaci se Maxmilián rozhodl k bezprecedentnímu kroku, přijal titul zvoleného římského císaře. Akt se odehrál v tridentské katedrále 4. února 1508 za součinnosti brixenského arcibiskupa Melchiora z Meckau, salcburského arcibiskupa Matyáše Langa. Oba duchovní po korunovaci pokračovali do Říma, aby ujistili papeže, že toto řešení bylo jen dočasné a že korunovace proběhne ve svatém městě za příznivějších politických podmínek. Jak Günter Ogger, tak i Götz von

¹⁷⁴ R. EHRENBURG, *Das Zeitalter S. 93*, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 127an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, 99an.

Pölnitz se shodují, že myšlenka korunovace v zastoupení byla projednávána již na setkání kardinála Carajavala a Jakoba v Augšpurku, nicméně tehdy byla ještě zavržena, stejně tak jako příjezd papeže do Innsbrucku. Jakob je od tohoto okamžiku historiky často nazýván „císařotvůrcem“ (*Kaisermacher*).¹⁷⁵

3.8. Podpora ve druhé fázi Italských válek

Maxmilián byl nyní císařem, ale svou zájem o přemožení Benátského dóžete nevdával. Jakob naopak vyčkával s peněžním přísunem, protože nechtěl přijít o místo na benátském Rialto. Až teprve ve chvíli, kdy se císaři podařilo vyhrát v několika menších střetnutích, dal Jakob rozkaz vyplatit z Innsbrucké faktorie 4 000 zl. na další tažení. Ovšem i přesto brzy nastal opět obrat a benátskému dóžeti se podařilo Maxmiliána vytlačit až k rakouské hranici poblíž Fuggerau, kde měli Fuggerové zbrojařskou dílnu. Jakob po útoku raději zastavil dodávky na Rialto, protože se obával dalších demonstrativních akcí dóžete. Zároveň ale prozatím odmítl císaři vyplatit další obnos. Proto Maxmilián opustil Itálii a rozhodl se získat finance od říšských měst a Švábského spolku. Jakob však rychle zareagoval a nechal z Innsbrucké pobočky vyplatit císařskému dvorskému kraječi 20 000 zl., ale pod podmínkou, že císař nepožádá nikoho z Fuggerovy konkurence o další půjčku.

6. června 1508 bylo uzavřeno mezi válčícími stranami příměří. Maxmilián totiž potřeboval získat čas, aby zajistil finanční prostředky na další útok. V listopadu téhož roku, přes velký odpor Innsbrucké *Raitskammer*, zastavil Fuggerům tyrolský důlní regál za 300 000 zl., který je opravňoval k těžbě kovů ze všech zemských dolů do vlastních kapes. Zároveň Jakob využil příměří a pokusil se udobřit si benátského dóžete dary, protože obchod na Rialtu byl pro něho příliš významný, než aby o něj přišel.¹⁷⁶ To se mu podařilo právě včas, protože v prosinci téhož roku se papež rozhodl využít přítomnosti protibenátských sil v Itálii a vytvořil cambraiskou ligu.

¹⁷⁵ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 128 – 131, J. DUBY, *Dějiny*, s. 284an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 100an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 52, M. JANSEN, *Jakob Fugger*, s. 60an, 208, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv.1, s. 162fan, 205-215, 309, Sv. 2, s. 199an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 34.

¹⁷⁶ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 132 – 134, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 101an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 52.

Koalice složená z papeže, císaře Maxmiliána I., francouzského krále Ludvíka XII. a Ferdinanda Aragonského měla republice sv. Marka odejmout předtím získaná území. Císař brzy poté vyhlásil nad Benátkami říšskou klatbu. Pochopil však důležitost Jakobova obchodu na Rialtu, a proto Fuggerům udělil výjimku: jako jediní směli nadále pokračovat v obchodním kontaktu s Benátkami.¹⁷⁷ Maxmilián měl od Jakoba obdržet 170 000 dukátů, ale převod se táhl neúměrně dlouho. Dohoda navíc zněla tak, že částka bude vyplacena po částech v několika městech. Na císařovo naléhání však Jakob ustoupil a vyplatil celou částku ve dvou měsících.¹⁷⁸

Roku 1510 se v Augšpurku konal další říšský sněm. Přítomen byl samozřejmě císař, dále 4 kurfiřti, 37 knížat, hrabat a duchovních prelátů, a dokonce také vyslanec francouzského krále. Maxmilián totiž roku 1510 uzavřel tajně v Blois alianci s francouzským králem proti Římu. Jednání probíhala v paláci Jakoba Fuggera, což představovalo další demonstraci moci a schopností finančního domu Fuggerů. Na sněmu se řešila italská otázka a její financování. Fugger se z loajality k Římu sice držel stranou, ale zároveň nevyloučil pomoc císaři španělskými penězi. Nicméně na jednáních, která probíhala souběžně v Mantově, byl Jakob zastoupen synovcem, aby ho nikdo nemohl s aliancí spojovat.¹⁷⁹

Válka s Benátkami sice skončila, ale tentokrát začal být papeži nepohodlný na italském území francouzský král. Julius II. se snažil vytlačit nebezpečného Ludvíka XII. z Itálie a zároveň příliš neoslabit Benátky, které znovu uznaly svrchovanost církevního státu. Proto 5. října roku 1511 založil novou Svatou ligu. Tentokrát to byla koalice Ferdinanda Aragonského, Benátek, Švýcarů a papeže. Císař se k lize přidal až v dubnu roku 1512, do té doby byl stále oficiálně v alianci z Blois, později se připojil také anglický král Jindřich VIII. V první fázi vítězila Francie pod vedením mladého velitele Gastona de Foix. Dobyla Bolognu, Bresciu, a 11. dubna 1512 zvítězila v bitvě u Ravenny, kde ovšem mladý vojevůdce zemřel. Od tohoto okamžiku francouzská vojska pouze ustupovala. Švýcarské jednotky vytlačily

¹⁷⁷ J. DUBY: *Dějiny*, s. 284an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter* s. 93, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 133an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 101an, G. VON PÖLNITZ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 162an, 205-215, 302.

¹⁷⁸ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter* s. 93, J. DUBY: *Dějiny*, s. 284.

¹⁷⁹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 104an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 36, W. ZORN, *Augsburg*, s. 160.

Francouze z Milánska a drtivě zvítězily v bitvě u Novary. Po smrti papeže Julia II. uzavřely bojující strany mír.¹⁸⁰

3.9. První krize fuggerovské společnosti

V roce 1509 vykazovala společnost Ulrich Fugger a bratři z Augšpurku majetek 198 915 zl.¹⁸¹, ale roční obrat firmy byl minimálně desetinásobně větší. Proto byla každou investice nutno zvážit, a to si Jakob uvědomoval. Rok 1509 ukázal, zda je banka schopná obstát i v případě nenadálé krize. 3. března zemřel v Římě kardinál Melchior z Meckau, do té doby nejvýznamnější duchovní klient fuggerovské banky a zanechal po sobě vysoký finanční obnos, podle Franze Herreho to bylo přesně 152 931 zlatých.¹⁸² O dědictví se přihlásil jak papež Julius II., tak zástupci brixenského biskupství, ale také tamní hospic Svaté Anny, který měl být podle oficiální závěti univerzálním dědicem. Vyplacení tak velké částky by pro Jakoba znamenalo jistě bankrot. Proto, když ho Maxmilián I. požádal o zálohu na válku v Itálii, vysvětlil mu Jakob, že za současných podmínek to není možné. Maxmilián I. přislíbil projednat celou záležitost s papežem a situaci dočasně vyřešil vydáním zákazu výplaty dědictví, údajně kvůli probíhajícímu vyšetřování. Po několikerych jednáních přenechal papež kardinálovo dědictví císaři. Tímto způsobem byli zároveň umlčeni kritici hmotného vlastnictví duchovních z řad reformátorů. Papež přistoupil na převod také proto, že mu bylo v Římě Johannesem Zinkem vyplaceno 36 680 zl. na ruku bez jakékoliv směny nebo dokladu. V srpnu 1509 se do Innsbrucku sjeli Paul z Liechtensteina a nový brixenský arcibiskup Christoph ze Schroffensteinu a sešli se s Jakobem, aby vyřešili vyplacení dědictví císaři. Za finanční odměnu jak arcibiskupovi, tak maršálovi se výsledná suma snížila z původních 94 670 zl. na 26 200 zl. Odměna, která oběma vyjednavacům připadla, však musela z většiny zůstat v rukou bankovního domu. Fuggerové tímto tahem

¹⁸⁰ J. DUBY, *Dějiny*, s. 285, J. GELMI, *Papežové*, s. 161, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 105.

¹⁸¹ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 35, G. VON PÖLNITZ, *Der Streit*, s. 223 – 294.

¹⁸² F. HERRE, *Die Fugger*, s. 35, G. VON PÖLNITZ, *Der Streit*, s. 223 – 294.

přestáli svou první hrozící krizí a zároveň pochopili, že je nutné, aby si zajistili více klientů a nebyli vázáni pouze na jednoho významného zákazníka.¹⁸³

3.10. Císař a jeho ambice na papežský stolec

Papež Julius II. sice neměl dobré vztahy s Maxmiliánem I., přesto byl již ochoten jej korunovat římským císařem a potvrdil také posléze jeho volbu v Trevíru v roce 1508. Historikové se shodují, že na tento akt přistoupil vzhledem k výborným vztahům s fuggerovskou bankou, tak také pod vlivem svých kardinálů, kteří vkládali své majetky do téže banky. Přesto, když v létě roku 1511 Julius II. těžce onemocněl, byl císař prvním, kdo oživil myšlenky na korunovaci v Římě, tentokrát však papežskou. Pokud by se mu totiž podařilo získat kromě císařské koruny také papežskou tiáru, získal by vládu nad celou střední Itálií. K tak smělému plánu však opět potřeboval Jakobovu finanční podporu. Předpokládaná suma k zaplacení kardinálských hlasů byla vypočtena na 300 000 dukátů. Matthäus Lang jednal s Francií a Španělskem, Paul z Liechtensteina byl vyslán se žádostí o podporu k Jakobovi. Maxmilián nabídl do zástavy rodinné šperky, slíbil, že částku bude splácet z výnosu říšských daní, španělskými subsidiemi a konečně z budoucích papežských příjmů. Jakob Fugger měl pak sám vybrat budoucího správce církevního majetku.

Tento podnik neměl od samého počátku naději na úspěch. Politická situace v soudobé Evropě rozhodně nepřála dalšímu posilování habsburské moci. Ani pro Jakoba by nebyl výhodný. Spojení svou nejvýznamnější klientů-dlužníků světského a duchovního v jednu osobu, by bankovnímu domu přineslo pouze obtíže. Jakob si uvědomoval, že se na něho obrací jeho nevýznamnější klient s žádostí koupit si jeho druhého nejvýznamnějšího klienta, a že pokud by se císař Maxmilián stal zároveň papežem, nastane stejná situace, jakou měl ještě v živé paměti s dědictvím Melchiora

¹⁸³ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 103an, TÝŽ, *Jakob Fugger*, sv. 1, s. 223 – 229, 238an, H. KELLENBENZ, *Jakob Fugger*, s. 50an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, 62, G. OGER, *Kauf dir*, s. 136an, 140an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 35an.

z Meckau. Musel tedy císařova vyslance Paula z Liechtensteina odmítnout.¹⁸⁴ Götz von Pölnitz poznamenává: „Odmítnutí navíc proběhlo tak diskrétní formou, že ani v rodinné kronice domu Fuggerů není tento zvláštní případ jedinou slabikou zmíněn. Přesto se dá těžko pochybovat o jeho historické pravdivosti.“¹⁸⁵ Jakob nebyl sám, kdo Maxmiliánův plán zamítl. S nepořízenou se vrátil také Matthäus Lang, protože jak Francie, tak Španělsko podporu zamítli.¹⁸⁶

3.11. Podpora Maxmiliánova vnuka Karla V. při volbě římským králem

„Volba Karla Španělského římským králem je bez pochyby tou událostí epochy, která vyjadřuje nejzřetelněji tehdejší moc peněz, je to událost, která dostačuje k odůvodnění jejího označení Epocha Fuggerů. Kurfiřti by nikdy nezvolili Karla, kdyby se za něho Fuggerové nepostavili se svým hotovostním kapitálem a především enormním kreditem. Tato skutečnost vyplývá absolutně zřetelně z průběhu celého obchodu.“¹⁸⁷

Karel I.¹⁸⁸, od roku 1516 král španělský, ohlásil svou kandidaturu na panovníka Svaté říše římské národa německého v srpnu roku 1517. Měl plnou podporu svého děda, současného císaře Maxmiliána I., který toužil zajistit habsburskému rodu vládu v Říši. Prání stárnoucího a nemocného císaře byla jedna věc, politická realita druhá. Odpor části kurfiřtského sboru byl systematicky živen druhým pretendentem římského trůnu, francouzským králem Františkem I.¹⁸⁹ Spojení španělských,

¹⁸⁴ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 94, J. GELMI, *Papežové*, s. 161, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 106an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 152an.

¹⁸⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 107.

¹⁸⁶ J. GELMI, *Papežové*, s. 161.

¹⁸⁷ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s.100.

¹⁸⁸ Karel (1500-1558), nejstarší syn Filipa Sličného a Johanny Šílené, vyrostl v Nizozemí. Roku 1516 zdědil kastilskou a aragonskou korunu (v textu se pro zjednodušení označuje jako španělský král), o 3 roky později byl zvolen římským králem. V roce 1530 ho jako posledního císaře Svaté říše římské korunoval papež. Během vlády se potýkal s četnými povstáními lidu i šlechty a jeho moc v Říši podkopala zejména postupující reformace. Na opačném konci světa španělští conquistadoři vyvrátili mocné indiánské říše a kolonizovali americký kontinent. Právě mohutné dodávky stříbra z Nového světa pomáhaly Karlovi tlumit zadlužování země. Viz A. U. ARTERA, *Dějiny Španělska*, s. 269 – 274.

¹⁸⁹ František I. (1494-1547), syn Karla Orleánského a Luisy Savojské, nastoupil na trůn v roce 1515. Okamžitě vyhlásil své nároky na Milánsko a odstartoval další kolo italských válek.

nizozemských, německých a rakouských držav pod vládu jediného panovníka by výrazně vychýlilo mísky vah habsburským směrem. A to zde navíc existovaly dohody o vzájemném nástupnictví mezi Karlovým bratrem Ferdinandem a jagellonským vládcem uherského a českého království.¹⁹⁰

Františkovým spojencem byl zpočátku také papež Lev X., který se obával obklíčení církevního státu španělskými državami. Jediným výrazným nedostatkem francouzského krále byl akutní nedostatek hotových finančních prostředků, kterými by svou volbu zaplatil. Pokoušel se získat peníze v Lyonu či Janově, ale neúspěšně.

Naproti tomu stálo finanční impérium Jacoba Fuggera, který měl eminentní zájem na vítězství Karla I. Důvodů bylo hned několik. Iberský poloostrov oplýval značným nerostným bohatstvím a umožnil by Jakobovi další expanzi v obchodu s kovy. Uznání Maxmiliánových dluhů a jejich splácení se dalo očekávat spíše od člena habsburské dynastie, který byl od počátku své vlády na fuggerovských penězích závislý. Díky antverpskému faktorovi Wolffu Hallerovi byl Jakob informovaná o dění na Bruselském dvoře, kde navázal kontakty s Karlovou tetou a faktickou nizozemskou místodržitelkou Markétou. Ochotně poskytl peníze, když se mladý Karel odebral do Španělska převzít korunu svého děda Ferdinanda Aragonského. Spolehlivý faktor Haller dvůr samozřejmě následoval.¹⁹¹

Z podpory Františka I. by Jakobovi takový zisk nekynul. Fuggerové sice nadále převáděli církevní poplatky z francouzských biskupství do Říma, čile obchodovali s Lyonským hedvábím a dokonce půjčili menší sumy panovníkovi, ale vybudovat si pevnou pozici na francouzském dvoře by stálo mnoho času a úsilí, zatímco v Říši, rakouských zemích a Uhrách byl fuggerovský primát danou skutečností.¹⁹²

Před samotnou královskou volbou bylo nutné svolat říšský sněm a zajistit peníze na jeho chod a zejména na úplatky volitelům. Karlův vyslanec Jean de Courteville se dostavil k císaři do Innsbrucku se směnkou na 100 000 zl., ale

¹⁹⁰ Vídeňské dohody z roku 1515.

¹⁹¹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 180an, 183, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 100an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 121, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 56an.

¹⁹¹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 180an, 183.

¹⁹² G. OGGER, *Kauf dir*, s. 182, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 104, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 57, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 121.

pragmatický Maxmilián tuto částku odmítl jako příliš nízkou. Odhadoval, že k dosažení cíle, tedy úspěšné volbě bude zapotřebí více než půl milionu zlatých. A kam jinam se obrátit, než k Fuggerům. Císařský pokladník Jakob Villinger¹⁹³ okamžitě zamířil do Augšpurku. Jelikož zadlužený císař neměl prakticky žádnou zástavu jako protihodnotu požadované částky, nabídl Fuggerům své vlastní statky sám Villinger. Jakob tuto obětavou nabídku odmítl a budoucí půjčku podmínil pouze tím, že Maxmilián I. zajistí ukončení diskuzí o monopolu fuggerovské banky na innsbruckém dvoře. Jistý si podporou svého věřitele, mohl císař nyní svolat říšský sněm, do Augšpurku.¹⁹⁴

Nespokojený Karel však nesouhlasil s monopolem a výhradním postavením Jakoba na císařském dvoře a začal ohledně půjčky na královskou volbu jednat také s Jakobovou konkurencí. V září roku 1518 oslovil nejprve významného florentského obchodníka Filippa Gualterottiho, jenž mu přislíbil 55 000 zl., následně jednal s augšpurskými Welsery, kteří mu odsouhlasili 110 000 zl. a 25 000 korun a dále s janovskými obchodníky Grimaldi e Compagni a Fornari, ti slíbili každý také po 55 000 zl.¹⁹⁵ Jakob nelenil a využil svých dobrých vztahů s kardinálem Ludvíkem Aragonským (ten také patřil mezi četné klienty fuggerovské banky), aby přesvědčil Karla I., že sami Fuggerové dokáží poskytnout půl milionu zlatých a navíc zaplatit nemalý vojenský kontingent.¹⁹⁶

Kromě přímých úplatků královských volitelů se nabízela ještě další cesta, sňatky. Když se francouzská princezna, původně přislíbená braniborskému kurfiřtu Joachimovi, vdala za Savojského následníka, nabídl Karel odmítnutému uchazeči svou sestru Kateřinu s věnem 300 000 zl. Samozřejmě pokud odevzdá hlas v jeho prospěch. Joachim souhlasil, ale požadoval zálohu 100 000 zl. Villinger opět plnil roli vyjednavče a nakonec se mu podařilo váhavého Jakoba Fuggera přesvědčit. Provizorní zasnuby se konaly 23. srpna 1518.¹⁹⁷

¹⁹³ Jakob Villinger von Schönenberg, Freiburgský měšťan, od r. 1501 Maxmiliánův pokladník, povýšený do šlechtického stavu. Jeho manželkou byla Ursula Adlerová.

¹⁹⁴ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 182, R. EHRENBURG, *Das Zeitalter*, s. 101an, W. ZORN, *Augsburg*, s. 166an.

¹⁹⁵ R. EHRENBURG, *Das Zeitalter*, s. 103, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 185.

¹⁹⁶ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 121an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 149.

¹⁹⁷ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 183, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 148.

Ve městě Augšpurku se mezitím shromažďovaly nejvýznamnější osobnosti německé Říše. Osobně byli přítomni kurfiřti arcibiskup mohučský a kolínský, markrabě braniborský, falckrabě rýnský a zástupce krále českého. Nemohl chybět papežský legát kardinál Thomas de Vio z Gaety. Dne 27. srpna byli všichni volitelé pozváni k císaři Maxmiliánovi, který se ubytoval v biskupském paláci, zřejmě proto, aby zmírnil posměšné poznámky o jeho vztahu k bankéři. Ten se jednání samozřejmě také zúčastnil a znovu deklaroval svou ochotu volbu finančně zajistit. Čtyři dny poté všichni přítomní kurfiřti písemně potvrdili, že budou při římské volbě ve Frankfurtu nad Mohanem podporovat kandidaturu Karla Španělského.¹⁹⁸

Tato předběžná dohoda znamenala pro Jakoba Fuggera jediné, nutnost obstarat hotovost. Rozběhl se kolotoč nejrůznějších jednání, smlouvání a finančních přesunů. Žádný fuggerovský klient disponující penězi nemohl zůstat bez povšimnutí. Jakob se neváhal obrátit např. na saského vévodu Fridricha III. s žádostí o vklad (samozřejmě úročený) do banky. Fridrich, který měl za habsburskou podporu získat zhruba 200 000 zl. (vyplacených právě Fuggery), z obavy před pozdějšími komplikacemi raději souhlasil.¹⁹⁹

Přední úloha Fuggerů zůstávala nadále trnem v oku španělského krále, který hledal spojence mezi ostatními bankovními domy. Zlomovým okamžikem se stala smrt císaře Maxmiliána 12. ledna 1519 ve Welsu. Kurfiřti okamžitě znásobili své požadavky na budoucího krále a ten musel uznat, že bez fuggerovské podpory neuspěje. Vždyť prodlení plateb byli kurfiřti ochotni tolerovat pouze pod podmínkou, že peníze vyplatí přímo fuggerovská banka.²⁰⁰

V tomto okamžiku se volbu naposledy pokusil ovlivnit František I. Skrze papeže kontaktoval Fuggery a zároveň jim nabídl směnku na 300 000 écus s desetiprocentní výnosností. Pozdě. Jestli Jakob někdy vážně uvažoval o změně orientace západním směrem, smrt Maxmiliána I. tyto myšlenky definitivně pohřbila. Velmi dobře si uvědomoval, že pokud nyní nebude zvolen Karel I., nejen, že všechny habsburské směnky budou neplatné, ale mohlo by se také stát, že dojde ke zrušení

¹⁹⁸ W. ZORN, *Augsburg*, s. 166an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 65.

¹⁹⁹ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 184.

²⁰⁰ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 104, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 187, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s.127.

veškerých tyrolských důlních kontraktů, což by znamenalo jediné, bankrot. Místo kladné odpovědi Františku I. použil jeho nabídku jako nátlakový prostředek na Karla I. Záměrnou indiskrecí vyvolal paniku, na niž jako první zareagoval Švábský spolek, který se u augšpurské rady resolutně dožadoval, aby Fuggerům jakákoli jednání s Francií zakázala.²⁰¹ Francouzská nabídka zároveň opět zvedla cenu římské královské koruny o neuvěřitelných 220 000 zl. Karel I. uznal svou porážku a požádal Jakoba Fuggera o půjčku na frankfurtskou volbu a korunovaci. Tak rozsáhlý podnik ale přece jen potřeboval více finančních zdrojů, a tak část nákladů pokryly i menší bankovní domy, zejména Welserové.²⁰²

28. června roku 1519 byl Karel I. ve Frankfurtu nad Mohanem v kostele sv. Bartoloměje zvolen jako Karel V. římským králem. Pro jeho osobu nakonec hlasovali všichni kurfiřti kromě Joachima Braniborského, který nakonec podpořil francouzského pretendenta. Karel se volby osobně neúčastnil a v Říši se objevil až při korunovační cestě do Cách na podzim roku 1520.²⁰³ Fuggerovskou rodinu zde zastupoval Jakobův synovec Ulrich.

Celková částka za římskou královskou volbu se vyšplhala na 851 918 zlatých, z toho 543 585 zl. zaplatili Fuggerové, okolo 143 333 zl. Welserové a janovské a florentské obchodní domy pokryly 165 000 zl. Veškeré výdaje jsou zdokumentovány v soupisu nazvaném „Co stála císaře Karla V. římská královská volba“ (*Was Kaiser Carolus dem V. die römische Königswahl kostete*). Dopodrobna jsou zde rozepsány platby kurfiřtům, úředníkům, nejrozličnějším šlechticům i služebníkům.²⁰⁴ Mimo jiné je zde zachycena také finanční podpora Švábského spolku a Württenberské války.²⁰⁵

²⁰¹ Švábský spolek vedl v roce 1519 válku proti Württenbersku a obával se případné ztráty habsburské podpory. Finančně byla vyjádřena 300 000 zl., které vyplatili Fuggerové. Také pro ně znamenalo odstranění württenberských knížat zlepšení obchodních kontaktů mezi Tyrolskem, Vorarlbergem a rýnskými oblastmi.

²⁰² F. HERRE, *Die Fugger*, s. 57, W. ZORN, *Augsburg*, s. 167, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 65, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 188, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 131, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 151an.

²⁰³ Od toho okamžiku se Karel sám občas nazývá římským císařem, byť papežská korunovace proběhla o deset let později.

²⁰⁴ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 132, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 188, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 149, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 65, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 58, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 107an.

²⁰⁵ Ehrenberg uvádí 171 360 zl., kdežto Mark Häberlein pouze 77 000 zl. Viz R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 107, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 65.

3.12. Mezi Karlem V. a arcivévodou Ferdinandem

Karel V. nevnímal ani po frankfurtské volbě Jakoba Fuggera jinak, než jako jednoho z obchodníků a fuggerovskou banku jako jeden z možných zdrojů finančních příjmů. Římským králem již zvolen byl, takže nespěchal s placením dluhů a nikdo ho k tomu nemohl donutit. Navíc, když v roce 1520 vyrazil na korunovační cestu do Cách, veškeré výdaje uhradil Jakob, aniž se domáhal splacení předchozích dluhů. Zdá se, že bankéř plánoval sejít se s novým vládcem na říšském sněmu v Augšpurku, ale Karel své rozhodnutí změnil a svolal říšské stavy do Wormsu. Jakob, zřejmě uražen ve své ješitnosti, odmítl opustit Švábsko.

Wormský sněm probíhající v první polovině roku 1521 měl na svém programu mnoho záležitostí. Sebevědomí stavové demonstrovali novému králi svou moc tím, že ho donutili obnovit Říšský regiment a zajistit si tak podíl rozhodování o německých záležitostech. Z Balkánu přicházely znepokojivé zprávy o pohybech tureckého vojska, ale křesťanská jednota a solidarita byla právě vystavena těžké zkoušce, reformaci. Její hlavní hlasatel Martin Luther byl během sněmu dán do říšské klatby. Mimo jiné byla uzavřena dohoda mezi Karlem V. a jeho bratrem Ferdinandem o rozdělení habsburských držav, která napříště vymezila zájmové oblasti obou rodových linií.²⁰⁶ „Rakouské“ větvi zůstaly dědičné rakouské země (Rakousko, Kraňsko, Štýrsko, Korutany), Goricko, Gradišku, Tyrolsko, Vorarlbersko a některá drobnější území v říši.

Pro Jakoba se dohodou o rozdělení teritoria výrazně změnila situace, protože otázka splacení Maxmiliánových a Karlových dluhů byla přesunuta na třetí osobu, která s původními směnkami neměla vůbec nic společného. Nicméně ještě v průběhu Wormského sněmu, přesněji 4. května 1521, byla podepsána smlouva o uznání dluhů, které v té době činily zhruba 600 000 zl. Za podporu při královské volbě uznal Karel V. nejprve 355 000 zl. a po několikerých jednáních dokonce 415 000 zl. Tato částka měla být umořena z nadále trvajících pronájmu stříbrných a měděných dolů

²⁰⁶ Smlouva svou definitivní podobu získala rok později.

v Tyrolsku, hallské soli a hutních děl. Úroková sazba byla zvýšena z původních tří na osm procent.²⁰⁷

Po třiceti letech působení v tyrolském důlním podnikání se Jakobovi naskytla příležitost rozšířit svou surovinovou základnu. V roce 1521 totiž zbankrotoval obchodní dům Baumgärtnerů a Jakob nakoupil nejen většinu jejich dolů ve Schwazu, Rattenbergu, Lienzu, ale také tavnou huť v Kundlu. Nespoléhal však pouze na obchodování s vytěženými kovy, ale investoval také do vlastních zpracovatelských podniků.²⁰⁸

V květnu téhož roku pozval Fugger arcivévodu Ferdinanda do Augšpurku. Bylo důležité, aby se oba muži vzájemně poznali a projednali obrysy své budoucí spolupráce. Ferdinand velice rychle pochopil univerzální řeč peněz a podpořil Jakoba proti stížnostem innsbrucké zemské rady. Veškeré kontrakty v rakouských zemích byly potvrzeny. Obratem získal půjčku, z níž hodlal splácet své dluhy u saského vévody Fridricha, nebo hradit svatební veselí své sestry s uherským a českým králem Ludvíkem a své vlastní s Annou Jagellonskou (asi 170 000 zl.). S prázdnou neodešel ani Ferdinandův nejbližší rádce Gabriel von Salamanca-Ortenburg.²⁰⁹ Ferdinand I. se stal zároveň prostředníkem mezi Fuggery a Karlem V., který nutně potřeboval peníze na uspokojení svých kurfiřtských věřitelů. A nejen jich. Francouzský král František I. znovu zaútočil na severu Apeninského poloostrova a Karlovi nezbývalo nic jiného, než postavit do pole žoldnéřskou armádu. Vítězné tažení sultána Suleimana II. jihovýchodní Evropou (1521 pád Bělehradu, 1522 obsazení Rhodu) a volání po vytvoření křesťanské armády také znamenalo odčerpání finančních zdrojů. Aby toho nebylo málo, povstali v Kastilii místní grandové a domáhali se splacení svých pohledávek. Jakob Karlovi ochotně půjčoval statisíce zlatých, ale zatím se mu nedoslalo patřičné protihodnoty.²¹⁰

²⁰⁷ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 189-191, 196, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 65a, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 110, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 138-141, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 71, W. ZORN, *Augsburg*, s. 168, V. DRŠKA, A. SKŘIVAN, F. STELLNER, *Kapitoly z dějin*, s. 142.

²⁰⁸ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 66.

²⁰⁹ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 66, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 200, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 141, 145.

²¹⁰ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 190-192, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 75, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 115, V. DRŠKA, A. SKŘIVAN, F. STELLNER, *Kapitoly z dějin*, s. 143.

3.13. Antimonopolní soud v Norimberku

Nový říšský sněm probíhající v roce 1522 v Norimberku měl ve svém programu jeden důležitý bod. Omezit moc velkých obchodních společností a zamezit jejich monopolnímu podnikání. Říšské stavy vyžadovaly radikální omezení jednotlivých vkladů na maximální výši 50 000 zl., zákaz přijímání cizího kapitálu, omezení obchodních skladů na tři bezúročné půjčky a v neposlední řadě celkově zastavení růstu cen, protože hodnota potravin a pozemků stále stoupala. Za těmito požadavky stála pravděpodobně Jakobova konkurence, která si nemohla nikdy zajistit zlepšení svých obchodních podmínek, pokud existovaly společnosti typu Fuggerů, Welserů, Höchstetterů nebo Herwartů.

Raymund Fugger sledoval jednání sněmu a ihned informoval Jakoba o hrozícím nebezpečí. Ten nezaváhal ani okamžik, spojil se s představiteli všech dotčených bankovních domů a přesvědčil je o nutnosti společného postupu proti stavovské opozici. Zároveň napsal Karlovi V. a nabídl mu okamžitou podporu v podobě 4 000 mužů na ochranu východní hranice. Bohatě obdarovaný Karel se ve sporu postavil na stranu velkých obchodních společností a rozhodně nebyl sám. Také velké obchodní metropole, jako byla říšská města Kolín nad Rýnem, Frankfurt nad Mohanem nebo Norimberk, by navrhovanými opatřeními byly postiženy podobně a vyjádřily svůj nesouhlas. Sněm byl rozpuštěn bez výsledku. Na svůj řetěz úspěchů mohl Jakob navléci další korálek.

O několik měsíců později, na přelomu let 1522/1523 souboj stavů a bankéřů pokračoval. Tentokrát však byl tlak opozice mnohem silnější a promyšlenější. Říšský prokurátor Caspar Marth podal na Fuggery, Welsery, Höchstettery, Herwarty, Grandery a Rehma žalobu za monopolní přečiny a dokonce nechal patřičnou vyhlášku vyvěsit na dveře augšpurské radnice. Jakobova reakce na sebe nenechala dlouho čekat a příkladně ilustruje, jakého postavení se finančník domohl. Počátkem roku 1523 totiž poslal Karlovi V. dopis, v němž, byť z pozice poníženého poddaného, připomíná adresátovi své zásluhy o jeho korunu a neopomine netaktně připomenout dosud neuhrazený dluh.²¹¹

²¹¹ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 69an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 200 – 205.

*„Nejjasnější, Nejmocnější Římský císaři, nejmilostivější pane,
Vaše císařská milost má zajisté v dobré paměti, jak jsme, můj synovec a já, věrně
sloužili ku prospěchu a vzestupu Rakouského domu. Počínajíc Vaším praotcem,
císařem Maxmiliánem, a pokračujíc naší podporou při získávání římské koruny pro
Vaše Veličenstvo, při kterém jsem pomohl přesvědčit mnoho knížat, jež mi od toho
okamžiku naprosto důvěřovala. Potom jsme Vám shromáždili a půjčili mnoho peněz
na jednání, takže jsem si dokonce, nedbaje vlastní újmy, musel půjčit od přátel a
jiných dobrých lidí, a to vše k slávě Vaší císařské milosti.
Je zřejmé, že by Vaše císařská milost bez mojí pomoci nikdy nebyla obdržela římskou
korunu, což jest Vašimi komisaři dobře zdokumentováno. Ani v tomto případě jsem
nemyslel na svůj osobní prospěch a výhody. Byl bych mohl podporovat i Francii, za
což mi bylo nabízeno mnoho majetku a statků. Jaké nepřijemnosti by byly mohly
vzniknout Vaší milosti a Rakouskému domu, to nechť Vaše milost zváží sama. Mělo
by také pomyslet na neprodlené vrácení peněz, které jsem vynaložil.“²¹²*

Jakob Strieder k tomuto aktu konstatuje, že „jeho [Fuggerova] vážnost v kruhu mezinárodních obchodníků od té doby ještě vzrostla. V posledních desetiletích svého života měl jedinečnou obchodnickou pověst. Dostávalo se mu neomezené úcty.“²¹³

Také tentokrát Karel V. věděl, na čí stranu se postavit a odeslal z Burgosu říšskému prokurátorovi list, v němž mu přikázal, aby okamžitě zastavil právní proces s obchodními domy a aby všechny spisy neprodleně odeslal do Španělska k přezkoumání. Za Pyreneje putovalo také 10 000 dukátů, které Jakob poskytl králi na zámořskou výpravu na Moluky. Nebylo sice pravděpodobné, že by tato investice dokázala změnit poměr sil v dovozu koření do Evropy v neprospěch Portugalska, ale jako vstřícné gesto na habsburského panovníka zapůsobila. Vzniklý mezičas Jakob využil k posílení svého vlivu u arcivévody Ferdinanda a jeho rádce Salamanky,

²¹² G. OGGER, *Kauf dir*, s. 204an, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 111, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 69an, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 153an.

²¹³ J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 155.

jemuž poskytl 1000 hřiven stříbra na svatbu s hraběnkou z Ebersteinu, navíc mu pak daroval panství Ehrenberg.

Ve prospěch Fuggerů se rovněž zasazoval nový papež Hadrián VI.²¹⁴ Dříve působil jako vychovatel mladého Karla a po smrti krále Ferdinanda Aragonského spravoval španělské země coby místodržící. Vztah budoucího císaře a papeže považovali současníci za přátelský, a tak měl Jakob Fugger dalšího spojence. Navíc na papežském dvoře dobře znal kancelářského úředníka Wilhelma Euckenvoirta, s nímž dlouhá léta obchodoval.²¹⁵

Konečné Karlovo rozhodnutí v otázce monopolu dopadlo podle očekávání, říšské stavy byly poraženy. Aby si zachovaly zdání důstojnosti, požadovaly od bankovních společností úhradu veškerých nákladů spojených se sněmovním zasedáním a soudním procesem. Pokud bude tato podmínka splněna, odstoupí od svých protestů. Směšnou částku 18 000 zl. bankéři okamžitě zaplatili. Legalizace monopolů byla Karlem V. schválena v Madridu a písemně stvrzena v tzv. ediktu Toledském. Své rozhodnutí zdůvodnil říšský panovník takto: bankovní společnosti tohoto typu zajišťují živobytí tisícům lidí a udržují stálou cenovou hladinu. Díky vynálezu knihtisku a Wolffu Hallerovi, fuggerovskému faktorovi, se kopie ediktu záhy rozšířily po celé Evropě.²¹⁶

3.14. Zástava Neapole a španělských dolů „Maestratzos“

V letech 1524 – 1525 půjčil Jakob Fugger arcivévodovi Ferdinandovi téměř 100 000 dukátů. Ferdinand musel zastavit své příjmy z Neapole, která od roku 1503 patřila španělské koruně, protože všechny tyrolské doly byly opět oficiálně v Jakobově nájmu. Fugger si v Neapoli brzy vytvořil pevnou obchodní základnu, ze

²¹⁴ Hadrián VI. (v úřadu 1522 – 1523), vlastním jménem Hadrian Florensz Dedel, pocházel z Utrechtu a původně byl profesorem na lovaňské univerzitě. V době jeho pontifikátu se naplno rozvinula reformace v Německu, jejíž potlačení považoval za svůj hlavní úkol. Zároveň se pokoušel o smír Františka I. a Karla V. bojujících v Itálii. Viz J. GELMI, *Papežové*, s. 164an.

²¹⁵ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 111an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 149, J. STRIEDER, *Jakob Fugger*, s. 99an, 152an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 67, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 204an, 208.

²¹⁶ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 72, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 67.

které do roku 1526 vytěžil 400 000 dukátů. Přesto však po uvedeném roce nájemní smlouvu neobnovil a přenechal Neapol janovským bankéřům.²¹⁷

Ferdinandovy, a potažmo Karlovy dluhy stále narůstaly a Jakob vyžadoval nové zástavy. Proto mu byl ještě v průběhu roku 1524 nabídnut nájem všech statků, původně patřících třem španělským rytířským řádům Santiago, Alcantara a Calatrava, Karel V. získal tyto statky od svého tehdejšího vychovatele, nyní papeže Hadriána VI., za vítězství v královské volbě jako důkaz jeho přízně. Nájem statků byl podepsán na tři roky a kromě rozsáhlých polností zahrnoval rtuťové doly v Almadénu a stříbrné doly v okolí Guadalcanalu. Tato transakce stála Jakoba pouze 200 000 dukátů, neboť druhá polovina celkové částky padla na umoření stávajících dluhů.²¹⁸

Fugger poslal okamžitě do Španělska uherské a tyrolské techniky, inženýry a schopné horníky. Dohledem na španělskou důlní oblastí byl pověřen Wolff Haller. Španělské doly se v následujících letech staly nejdůležitější součástí fuggerovské společnosti. I přes vysoký nájem vykazovaly slušnou výnosnost, např. v roce 1542 52 %. V následujících letech došlo hlavně nárůstem nájemních poplatků k poklesu čistých výnosů na hranici 20 %.²¹⁹

²¹⁷ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 115, G. OGGER, Kauf dir, s. 206, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 85.

²¹⁸ H. KELLENBENZ, *Die Rolle*, s. 1 – 37.

²¹⁹ G. OGGER, Kauf dir, 208an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 66, 78, J. STRIEDER, *Jakob Fugger* s. 100an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 149, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 114an, W. ZORN, *Augsburg*: 171an.

Tabulka 3

Nájemní poplatky ze španělských dolů
(v tis. maravedis)

Období	Nájem
1538 – 1542	57 000
1547 – 1550	61 000
1562 – 1572	93 000
1572 – 1582	98 000
1583 – 1594	101 000
od 1595	110 500

Fuggerové museli nájemné platit předem, a tak tomu bylo pravděpodobně hned v roce 1524, což nejspíše vysvětluje náhlý příliv peněz na italskou frontu ve chvíli, kdy byl císař již skoro poražen a nikdo jiný nechtěl válku financovat.²²⁰ Rozhodnutí Karla V. v podstatě umožnilo Jakobu Fuggerovi získat i ve Španělsku horní monopol. Naopak v Kraňsku mu podobná příležitost unikla. Arcivévoda Ferdinand pronajal idrijské rtuťové a cínové doly Höchstetterům.²²¹

3.15. Německá selská válka

Sociální napětí na německém venkově vzrůstalo. Nové požadavky vrchnosti, snahy připoutat poddaného k půdě, zvýšené odvody církvi, kolísání cenové hladiny a zejména agitace reformátorů vedly v polovině 20. let 16. století k propuknutí velkého selského povstání v jižním Německu. Stačila jakákoli záminka (např. povinnost sbírat pro vrchnost šneky) a poddaní se začali srocovat, organizovat a přednášet své požadavky. Díky gramotnosti předáků a možnostem knihtisku se informace šířily se značnou rychlostí a ohniska povstání se šířila jako lavina. 27. února 1525 se zástupci jednotlivých tlup sešli v Memmingen, kde sepsali 12 artikulí obsahujících jejich

²²⁰ Pölnitz je přesvědčen, že i poslední vítězná bitva u Pavie v únoru 1525 byla sponzorována Fuggery, což ostatní historici s odkazem na absenci pramenů odmítají. G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 149, G. OGGER, Kauf dir, s.207, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 113.

²²¹ W. ZORN, *Augsburg*, s. 172, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 73.

požadavky: konec nevolnictví, osvobození od tvrdých služebních povinností, svobodu lovu a rybolovu, zrušení, nebo alespoň snížení daní a církevních dávek a svobodnou volbu farářů v obcích aj. Zajímavý je zejména poslední, 12. artikul, ve kterém je explicitně žádáno odstranění Fuggerů, Welserů a Höchstetterů. Sympatie, které svým jednáním sedláci vzbudili např. i u Martina Luthera, zmizely, jakmile se ozbrojené tlupy vrhly na statky svých vrchností a klášterní majetek.²²²

Fuggerovské společnosti se válka týkala ze dvou důvodů. Zaprvé zmíněným artikulem, který vyjadřoval obecné mínění poddanského lidu, že velké bankovní domy negativně ovlivňují ceny a za druhé svou lokalizací. Povstání probíhalo v oblasti obchodních zájmů augšpurské rodiny a postihlo dokonce některé její statky, např. Weißenhorn. Jakob Fugger proto poskytl plnou podporu Švábskému spolku, formou peněz, zbraní a munice.

První střet Švábského spolku a revoltujících poddaných proběhl v dubnu 1525 u Helibronnu, kde rolníci vyplenili zámek Neuenstein a zaútočili na pevnost Winsburg. Georg Truchseß, vůdce vojenského pluku Švábského spolku však tamní vzpouru potlačil, mnoho domů vypáleno a vzpurní sedláci museli navíc ještě zaplatit daň z požáru. Poslední tečku za selským povstáním udělala bitva u Frankenhausen, kde padli hlavní vůdci. Dle různých odhadů během války zemřelo přes 50 000 sedláků a měšťanů.²²³

3.16. Povstání horníků v Tyrolsku a Uhrách

Zároveň se selskými povstáními se v roce 1525 začali bouřit také horníci v fuggerovských dolech od Hallu po Fuggerau. Požadovali zlepšení pracovních podmínek a navýšení platu. Tyrolský faktor Mathäus Lachenbeck v obavě z vyrabování dolů slíbil nápravu, ale když horníci přešli k násilným akcím – obsadili obchodní cesty a vyplenili Fuggerův dům v Hallu – šly všechny ohledy stranou. Vojska Švábského spolku nemilosrdně likvidovala ohniska odporu. Snaha některých

²²² G. OGGER, *Kauf dir*, s. 213an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 150, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 80

²²³ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 216an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 150, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 81, W. ZORN, *Augsburg*: s. 172, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 72.

měšťanů sympatizujících s horníky poskytnout arcivévodovi Ferdinandovi 138 000 zl., aby se vyplatili z moci Fuggerů, narazila na pevnou zeď habsbursko-fuggerovské aliance.²²⁴

Mnohem horší situace vznikla v hornouherských dolech v Banské Bystrici. Také tamní horníci požadovali zvýšení své životní úrovně a faktor Hans Ploss byl ochoten jim vyhovět. Bohužel se celé věci chopil sedmihradský vévoda Jan Zápolský, který povstání postavil do roviny odporu proti cizí vládě, obchodním společností a Habsburkům. Povstalci obsadili správní bansko-bystrický hrad a donutili faktora podepsat odstoupení fuggerovské společnosti od všech kontraktů ve zlatých a stříbrných dolech v Uhrách. Rozsáhlejšímu ničení majetku zabránil Zápolský, a tak se Jakobovu zástupci Hansi Dernschwammovi podařilo odvézt nejvzácnější věci do Krakova. Zároveň s ním odešly i desítky důlních specialistů.²²⁵

Jakob Fugger se nehodlal uherských dolů vzdát, ztráta totiž činila okolo jednoho miliónu zlatých. Obrátil se na Ferdinanda a žádal úplnou obchodní blokádu Uher. Ferdinand slíbil, že v případě nutnosti podpoří Jakoba vojsky Švábského spolku. Všichni středoevropští vladaři včetně papeže se postavili na Fuggerovu stranu. Velitel Švábského spolku Ulrich Arzt poslal Ludvíkovi II. Jagellonskému dopis se žádostí o vrácení dolů do rukou Fuggerů. Král však odmítl a dokonce žádal zaplacení 200 000 zl. za odškodnění královských ztrát. Podle něj byly demise podepsané fuggerovským faktorem platné.²²⁶

3.17. Smrt a nástupce Jakoba Fuggera

V posledních dnech zápolení o znovuzískání uherských dolů byl Jakob již nemocen. Podle příznaků mohl trpět rakovinou prostaty nebo vředem. Zemřel 30. prosince 1525 v Augšpurku. Svou první závět sepsal již v roce 1521, kdy onemocněl. Protože neměl vlastní potomky, rozhodoval o nástupnictví mezi svými synovci. V první

²²⁴ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 218, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 82an, W. ZORN, *Augsburg*: s. 172an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 72.

²²⁵ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 151, W. ZORN, *Augsburg*: s. 173, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 84, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 71an.

²²⁶ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 151, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 223an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 71.

závěti jmenoval svými dědici Ulricha mladšího a Raymunda. Ulrich však v roce 1525 náhle zemřel, a proto ve své druhé závěti, kterou sepsal 22. prosince 1525, jmenoval svým jediným nástupcem Antona Fuggera, dosavadního faktora v Římě. Raymund ze závěti vypadl s vysvětlením, že je příliš slabý, aby byl schopen absolvovat mnohé obchodní cesty. Jakob výslovně předává Antonovi stejnou moc, jakou měl ve společnosti on sám.²²⁷

²²⁷ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 67an

4. ÚSTUP ZE SLÁVY

4.1. Anton Fugger

Anton se narodil 10. června 1493 v Norimberku jako nejmladší syn Georga Fuggera a Reginy Imhofové. Již od mládí byl zaměstnán ve společnosti jako faktor, nejprve v Norimberku, potom postupně ve Vratislavi, Krakově, Vídni a Budapešti. Od roku 1518 pracoval opět jako faktor v Římě, kde rychle získal kontakty a vypěstoval si dobré vztahy s církevními preláty, úředníky kurie, diplomaty a finančníky. Plnohodnotně nahradil nemocného Johannese Zinka, kterého vzápětí obvinil ze zpronevěry. V Římě zůstal šest let a v roce 1524 přesídlil do Schwazu, aby se seznámil s rakouským prostředím. Po svém jmenování do čela společnosti se vrátil do Augšpurku. V roce 1527 se oženil s Annou Rehlingerovou, dcerou augšpurského patricije, a měli spolu deset dětí.²²⁸

4.2. Inventura společnosti a nová rodinná smlouva

V prvních letech po smrti Jakoba se Anton rozhodl prověřit veškeré účetní knihy, směnky a dohody a udělat řádný soupis veškerého majetku společnosti. V roce 1527 tak vzniká první přehled movitého i nemovitého majetku Fuggerů, kde jsou mj. uvedeni všichni dlužníci i s výší závazků.

²²⁸ Konkrétně: Marxe/Markuse (1529–1597), Annu (1530–1549), Hanse (1531–1598), Katharinu (1532–1585), Hieronyma (1533–1573), Reginu (1537–1584), Sussanu (1539–1588), Jakoba (1542–1595), Marii (1543–1583) a Veroniku (1545–1590). M. SCHAD, *Frauen*, s. příloha rodokmen, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, 156an, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 89.

Tabulka 4

Inventurní soupis fuggerovského majetku v roce 1527 (v tis. zl.)

Aktiva	3000
Doly, důlní podíly	270
Ostatní nemovitosti	150
Uskladněné zboží	380
Hotovost	50
Pohledávky	1650
Různé příjmy	70
Pasiva	868
<i>Celkové jmění</i>	<i>2132</i>

Nyní je třeba se podrobněji zaměřit na uvedené majetkové kategorie, nejprve na aktiva společnosti. Vlastnictví dolů či jejich podílů tvořilo 9 % z celkových 3 milionů aktiv a jejich dílčí členění odhaluje, která z těžebních oblastí byla důležitější. Tyrolskou oceňuje soupis 60 000 zl., zatímco hornouherskou dokonce 210 000 zl. V položce ostatních nemovitostí najdeme fuggerovské domy v Augšpurku (37 000 zl.), Antverpách (15 000 zl.) a Římě (6 000 zl.) a také alodiální venkovská panství (70 000 zl.) Uskladněné zboží představovalo necelých 13 % aktiv a zahrnovalo především měď, stříbro, mosaz, sukno a damašek. Položka hotovosti je v porovnání s ostatními zanedbatelná a prozrazuje, že Fuggerové své peníze neustále investovali. Především do půjček (55 % aktiv). Habsburky zde zastupuje Ferdinand I. s celkovým dluhem 651 000 zl. Z toho 161 840 zl. činil nedoplatek za císařskou volbu jeho bratra, který měl být postupně pokryt výnosem z tyrolských dolů. Neapolské příjmy tvořily protiváhu k jiným půjčkám v hodnotě 156 000 zl. a dalších 40 000 zl. kryl výnos solných dolů v Hallu. Zbylá suma dluhu zajištěna nebyla. Karel V. následuje svého bratra s částkou 500 000 zl., z čehož 3/5 měly být uhrazeny španělskými doly Maestrazgos.

Mezi dalšími významnými dlužníky se nachází např. portugalský král s 18 000 zl., zesnulý papež Lev X. s 21 000 zl., městské rady Augšpurku a Ulmu, každá po 10 000 zl., vicekrál neapolský s 15 000 zl. a braniborský markrabě Kazimír

s 2 000 zl. Přes sto tisíc zlatých dlužil Fuggerům Alexis Thurzo a dalších dvě stě tisíc zlatých měla společnost obdržet od uherských stavů za ztráty na důlním hospodářství v letech 1525–1526.

Pasivní stránku účetní rozvahy zastupují fuggerovské dluhy ve Španělsku (340 000 zl.) a Uhrách (54 000 zl.), vklady přátel a rodinných příslušníků (186 000 zl.) a zhruba 54 000 zl. představovaly nesplacené směnky.

Celkové jmění společnosti v roce 1527 tvořilo přes 2 miliony zlatých a porovnáme-li jej se stavem v roce 1511, kdy měla společnost na svém kontě 197 000 zl., zjistíme, že během šestnácti let navýšili Fuggerové svůj majetek skoro jedenáctinásobně.²²⁹

Anton Fugger se v roce 1525 ujal společnosti se stejnými výsadními právy, jaká měl jeho strýc Jakob. K jeho nejbližším spolupracovníkům patřili bratr Raymund a bratranec Hieronymus. Že autorita Jakoba Bohatého fungovala i po jeho smrti dokládá fakt, že vzájemnou dohodu o řízení společnosti sjednali příslušníci mladší generace až v roce 1532. Firma od té doby nesla název Raymund, Anton a Hieronymus, bratři Fuggerové (*Raymundus Anthonius und Jheronimus die Fugger gebrueder*). Společníci uznali výsostné postavení nejstaršího Antona i jeho pravomoc přijímat a propouštět faktory a rozhodovat o nejdůležitějších finančních transakcích. Vklady jednotlivých podílníků měly zůstat ve firmě i v případě jejich smrti. Pokud by Anton náhle zemřel, vedli by podnik zbývající společníci za pomoci nejzkušenějšího faktora.²³⁰ Tato situace naštěstí nenastala, spíše naopak. V roce 1535 umírá Raymund a o dva roky později Anton propouští Hieronyma. Místo nich navázal spolupráci se čtyřmi Raymundovými syny, z nichž nejschopnějšího Hanse Jakoba stanovil svým budoucím nástupcem.²³¹

²²⁹ W. ZORN, *Augsburg*: s. 174, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 88, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter* s. 122an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 74, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 161 .

²³⁰ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 75, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 171, Ogger, s. 276an.

²³¹ G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 171, 182an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 75, C. KARNEHM, *Die Korrespondenz*, s. 5.

4.3. Opuštění důlního podnikání v Tyrolsku a Uhrách

4.3.1. Tyrolsko

Po povstáních v tyrolských dolech roce 1525 se situace uklidnila a tyrolská měď zůstala nadále jedním z důležitých finančních zdrojů Fuggerů. Antonův soupis majetku z roku 1527 uvádí výhradní vlastnictví, nebo alespoň podíl, na 45 tyrolských dolech v oblasti Klausenu (Eisacktal, Gossensass, Schneeberg), Lienzu a Pustertalu, v okolí Rattenbergu, Schwazu a Falkensteinu. Kovy zde získané zpracovávaly hutě ve Schwazu, Rattenbergu a Jenbachu. Poslední jmenovaná byla nejvýnosnější a vyprodukovala v letech 1527–1528 okolo 13 500 hřiven stříbra a 5 500 centů mědi. Po krachu konkurenční společnosti Höchstetterů v roce 1529 nakoupil faktor Georg Hörmann ještě další doly v oblasti Jenbachu a Klausenu, kde nechal zřídit tavnou huť. V roce 1526 založili Fuggerové ve spojení s augšpurskými Herwarty, Bimmely a Benediktem Burkhartem dohodu o zásobování horníků potravinami a spotřebním zbožím, podle níž museli Fuggerové investovat 24 000 zl.

Ve třicátých letech 16. století však v Evropě všeobecně poptávka po kovech klesá a Fuggerové přistupují ke slučování výroby. Zatímco v roce 1525 vlastnili jedenáct hutí, v roce 1530 jich měli již jen šest. Zároveň se snížením poptávky ustupuje také těžba. Dobrým příkladem jsou doly v oblasti Falkensteinu, kde bylo mezi léty 1530–1534 vytěženo 38 602 hřiven stříbra (z toho připadá na Fuggery 8011 hřiven), zato v dalším období, tedy v letech 1535 – 1539 již jen 29 909 hřiven stříbra (z toho Fuggerové 5653 hřiven).

Ve dvacátých letech 16. století stoupl význam tyrolského města Hall, kde byla nejen známá mincovna a solní komora, ale také překladiště měděného a stříbrného nákladu. Anton Fugger se proto rozhodl přesunout těžiště obchodů tam. Druhým nejdůležitějším centrem svých obchodů učinil Schwaz, zatímco dříve upřednostňovaný Innsbruck poklesl na úroveň řadové faktorie. Koncem čtyřicátých let 16. století stoupá důležitost korutanských oblastí, kde se těžilo olovo a zlato.

Postupný útlum horního podnikání doprovází také omezení fuggerovských půjček tyrolské radě. Stále častěji se objevují třenicе mezi zemskými úřady a faktory.

Fuggerům je vyčítána příliš vysoká výkupní cena stříbra a naopak nízké investice do obnovy dolů. Spor vyústil zákazem vývozu stříbra z Tyrolska, aby Hallská mincovna měla dostatek materiálu pro ražbu mince. I přes uvedený zákaz vyvážel Anton dále stříbro do Benátek, čímž přišel o poslední zbytky sympatií mezi úředníky. Obtížnou situaci vyřešil Anton originálním tahem, nabídl všechny své tyrolské doly k odkoupení. Byl přesvědčen, že jejich vlastnictví se nadále nevyplatí, a že prodejní cena je dosud přijatelná.²³²

4.3.2. Uhry

Vypovězením kontraktů v oblasti Banské Bystrice králem Ludvíkem II. Jagellonským a nočním útekem faktora Hanse Plosse nebyla uherská kapitola fuggerovského důlního podnikání uzavřena. Jakob sice před svou smrtí nestihl adekvátně zareagovat, ale do boje se pustil jeho nástupce. Hned v lednu roku 1526 dorazil do Vídně, odkud vyjednával s uherským panovníkem. Ten zpočátku nejevil příliš zájmu a pokoušel se kontaktovat norimberské obchodníky, ale vliv Fuggerů byl příliš velký. Již v dubnu téhož roku zplnomocnil Ludvík II. Alexeje Thurza, aby s augšpurským domem uzavřel novou smlouvu o pronájmu uherských dolů s platností na 15 let. Roční nájem činil 20 000 zl. a uherský král naopak souhlasil se zaplacením 206 741 zl. za škody, které v dolech vznikly za nepřítomnosti Fuggerů.²³³

Novou éru svého podnikání v Uhrách zahájil Anton nákupem dalších důlních středisek a výstavbou hutí v banskobystričské oblasti. Slibný rozjezd zkomplikovala nešťastná bitva u Moháče, v níž bezdětný uherský král Ludvík II. padl. Okamžitě se rozhořel spor o uherské nástupnictví, v němž se angažoval Ferdinand I. a Jan Zápolský. Anton si svá horní práva pojistil u Zápolského uzavřením nové nájemní smlouvy a zároveň štědře podporoval jeho protivníka Ferdinanda. Jeho obchody byly zachráněny.²³⁴

²³² M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 72, G. VON PÖLNITZ, *Anton Fugger*, sv. 2/3, s. 312-318, H. KELLENBENZ, *Anton Fugger*, s. 62an, 65an, 69-71, 75-77.

²³³ Původně měl být dluh kompenzován nájmem sedmihradského solného obchodu, ke kterému díky přítomnosti Jana Zápolského nakonec nedošlo. M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 71an, 86, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 242an.

²³⁴ J. JÁNAČEK, *České dějiny*, I/2, s. 29, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 86.

Stejně jako v ostatních oblastech však i v Uhrách postupně klesala důlní produkce, a proto se Anton rozhodl z regionu odejít. Nejprve v roce 1533 vrátil budínské doly a v dubnu 1546 definitivně vypověděl svou nájemní smlouvu. Jeho místo převzal jiný augšpurský kupec Matthias Manlich, s nímž se Anton dohodl na vymezení exportních teritorií. Tyrolská měď směřovala do Itálie, jižního Německa a francouzského středomoří, Manlichovy kovy z Uher našly odbyt na trzích v Polsku, Slezsku a u hanzovních měst. Nizozemí a iberská území byla otevřena oběma konkurentům.²³⁵

4.3.3. Podpora Ferdinanda I.

Smrtí Ludvíka II. Jagellonského vyvstala otázka jeho nástupce v Českých zemích. Mezi kandidáty byli bavorští Vilém a Ludvík z rodu Wittelsbachů, polský král Zikmund, domácí kandidáti Zdeněk Lev z Rožmitálu či Vojtěch z Pernštějna nebo slezští vnuci Jiřího z Poděbrad Fridrich Lehnický a Karel Münsterberský. Nejlepší se však českým stavům zdál právě Habsburk Ferdinand I. Jedním z důvodů byla snaha zapojit země Koruny české do vojenských a politických snah Svaté říše římské proti turecké ofenzivě. Dalším dobrým důvodem byla legitimita jeho nástupnictví s nímž se sám o post českého krále ucházel. V roce 1521 se totiž oženil s Annou Jagellonskou a měl tak na základě Vídeňských úmluv z roku 1515 na český trůn nárok. Pro nás zásadním faktorem byl Ferdinandův slib, že uhradí veškeré dluhy, které po sobě zanechal Ludvík II. Jagellonský. Částka činila 300 000 zl. a arcivévoda počítal s podporou Fuggerů. Zemský sněm trval celý měsíc, ale nakonec byl českými stavy 23. října 1526 zvolen právě Ferdinand I. Habsburský. Ostatními korunními zeměmi nebyl znovu volen, ale přijat. České stavy si však kladly podmínku, že Země koruny české nebudou nikdy znovu připojeny k Uhrám. Ferdinand I. byl korunován českým králem 24. února 1527.²³⁶

²³⁵ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 87an.

²³⁶ P. VOREL, *Velké dějiny*, s. 7 – 17, Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE, Jan P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, druhý díl, s. 25an. Věřitelskou úlohu Fuggerů v rámci Českého království zmiňuje také J. JANÁČEK: *České dějiny* I/1. s. 104, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 159.

Situace v Uhrách byla mnohem složitější. Po Ludvíkově smrti v bitvě u Moháče část uherské šlechty prohlásila v Budíně za svého krále Jana Zápolského, druhá část v Prešpurku zvolila v prosinci 1526 právě Ferdinanda a to opět na základě Vídeňských úmluv. Podporován byl především uherskou královnou Marií, ale také např. Štěpánem Báthorym či Alexejem Thurem. Poslední zmiňovaný byl sice v roce 1526 propuštěn z důlního obchodu v Uhrách, nutno však zmínit, že mu Fuggerové až do jeho smrti v roce 1543 platili roční rentu. Boje o nástupnictví v Uhrách se vedly až do roku 1538, kdy se oba protikrálové dohodli, že Ferdinand I. po smrti Jana Zápolského zdědí vládu v Sedmíhradsku a severovýchodních Uhrách. Jan Zápolský zemřel v roce 1540, nicméně královna vdova nadále prosazovala nároky svého syna Zikmunda na Uherský trůn. Fuggerové podpořili Ferdinanda I. několika finančními půjčkami, za což jim bylo panovníkem povoleno podepsat kontrakt s Janem Zápolským (viz výše).²³⁷

Vyvrcholením podpory Ferdinanda I. byla jeho korunovace římským králem 5. ledna 1531. Kurfiřtské hlasy byly většinou zaplaceny již během posledních měsíců předchozího roku. Mohučský arcibiskup Albrecht obdržel v listopadu 21 333 zl. a v prosinci dalších 32 000 zl. K tomu mu byla přislíbena doživotní renta 7 000 zl. ročně, kterou měli vyplácet Fuggerové a pokrýt ji z výnosů v Jáchymově²³⁸ a v Hallu. Braniborský kurfiřt Joachim I. obdržel v prosinci částku 16 000 zl. a falcký kurfiřt Ludvík V. ve dvou následujících letech po 50 000 zl. Konečná částka za frankfurtskou volbu činila 356 845 zl., z čehož 275 333 zl. byla samotná půjčka a zbytek připadl na úroky, které činily deset procent. Navíc dostali Fuggerové 40 000 zl. jako mimořádnou odměnu.²³⁹

4.4. Obchod s koloniemi

Přelom 15. a 16. století znamenal výrazné rozšíření dosavadního známého světa a nové podněty pro „mezinárodní“ obchod. Jakob Fugger tomuto mámení

²³⁷ P. BĚLINA, J. KAŠE, J. P. KUČERA, *České země*, s. 26, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 160, J. JANÁČEK: *České dějiny I/2*, s. 14 – 16, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 86.

²³⁸ Výnosy z Jáchymovských dolů připadly Ferdinandovi I. po zemském sněmu 28. září 1528. Viz J. JANÁČEK, *České dějiny I/2*, s. 62.

²³⁹ B. JIRÁSEK, *Geldhandlungen*, s. 7, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 130.

odolal, ale jeho nástupce už nikoli. Před očima měl příklad konkurenčních Welserů, kteří hojně investovali do kolonizace Nového světa, a v roce 1526 dokonce založili svou faktorii v karibském Santo Domingu. Když uzavřeli smlouvu o kolonizaci Venezuely a dodání 4000 afrických otroků, pustil se do vyjednávání také Antonův faktor Veit Hörl a vymohl obdobnou smlouvu pro osídlení západního pobřeží jižní Ameriky. Výprava z roku 1532 však nebyla úspěšná a Anton od podobných záměrů navždy ustoupil. Výhodnější než kolonizovat vzdálená území se mu jevil obchod s koloniálním zbožím. V Seville, bráně do Nového světa, založil novou faktorii a přes ni putovalo do Evropy zejména zlato, perly a guajakové dřevo.²⁴⁰ Svůj podíl měli Fuggerové také na lisabonském trhu s otroky.²⁴¹

4.5. Fuggerové na ústupu

Ještě ve 20. letech 16. století byli Fuggerové pro habsburské panovníky nepostradatelní. Jakob si mohl dovolit vyjednávat, smlouvat o půjčku, či ji dokonce odmítnout, ale za Antonova vedení společnosti se situace začala měnit. Na vině byla nestabilní politická situace v celé Evropě. Z jihovýchodu neustále dotíraly turecké oddíly, boje v Itálii prozatím nevedly ke smírnému konci, Uherské království bylo zmítáno zápasem o nástupnictví, německá reformace vítězně postupovala a rozdělila Říši na dva nesmiřitelné tábory. Z výše uvedeného vyplývá, že Fuggerové museli vynaložit veškeré úsilí, aby uspokojili nároky svých největších „zákazníků“ Karla V. a Ferdinanda I. A snažili se opravdu hodně. Fuggerovské peníze stály v pozadí volby Ferdinanda českým a uherským králem i protitureckého tažení v letech 1526 – 1527, včetně obrany Vídně. Augšpurští bankéři výraznou měrou podpořili císařskou korunovaci Karla V. v Bologni (společně s Welsery zaplatili přes půl milionu dukátů), stejně jako Ferdinandovu římskou královskou volbu. Výčet příspěvků na válečné kampaně v Evropě i severní Africe by sám zaplnil celou kapitolu.

²⁴⁰ Guajaková pryskyřice se začala používat jako antisifilitikum. Fuggerové dokonce vybudovali v Augšpurku uzavřenou čtvrť Fuggerei, kde se nakažení lidé zdarma léčili. F. HERRE, *Die Fugger*, s. 92an, W. ZORN, *Augsburg*: s. 178an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 79an.

²⁴¹ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 93

Další komplikaci představovala pro Antona jeho víra. Augšpurk byl od poloviny 30. let 16. století považován za ryze protestantské město a katolický bankéř byl dennodenně vystavován slovním útokům. Několikrát musel město dokonce opustit a počkat na uklidnění situace. Proto není nijak překvapující informace, že Anton půjčil císaři během Šmalkaldské války přes půl milionu zlatých.²⁴²

S postupem let se měnil i přístup Habsburků k „osobnímu bankéři“. Karel V. se většinou zdržoval mimo Říši a s Antonem se nikdy nepotkal. Veškeré žádosti o půjčky tlumočil Ferdinand I. a brzy začal považovat fuggerovský „kredit“ za něco automatického. Navíc vyvstala Fuggerům mocná konkurence mezi italskými a nizozemskými bankéři, kteří nabízeli úvěry za výhodnějších podmínek. Anton ztrácel manévrovací prostor a de facto se stával pasivním vykonavatelem habsburských rozhodnutí.²⁴³

Při pohledu na následující tabulku je snadné zjistit, že španělské dluhy narostly v letech 1521-1555 na 28 miliónů dukátů, z čehož více než 5 miliónů čerpal Karel V. z Antonových zdrojů. Janované společně poskytli císaři okolo 9,6 miliónů dukátů a od druhé poloviny 16. století nahradili augšpurské bankéře na prvním místě úplně.

Tabulka č. 5

Seznam věřitelů Karla V. v roce 1555 (ve zl.)

Věřitel	Částka	Počet půjček	Podíl v %
Augšpurk	10 214 828	127	36,30%
<i>Fuggerové</i>	5 499 516	74	19,54%
<i>Welserové</i>	4 223 822	41	15,01%
<i>Ostatní</i>	491 490	12	1,74%
Janov	9 649 790	285	34,29%
Antverpy	2 985 315	46	10,61%
Španělsko	5 048 432	150	17,94%
Ostatní	240 001	13	0,85%
Celkem	28 138 393	621	100%

²⁴² M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 77

²⁴³ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 76

Ani Ferdinand I. nechtěl zůstat závislý pouze fuggerovských peněžních zdrojích a stále častěji dopřával sluchu ostatním augšpurským finančníkům. Jejich půjčky ovšem nemohly pokrýt veškeré Ferdinandovy požadavky, a tak se stávala běžnou praxí tzv. smíšených půjček. Např. v roce 1528 vyplatil Anton Ferdinandovi I. společně s bratry Bimmely a Christophem Herwartem 45 000 zl., z toho 25 000 zl. hotově, zbytek ve zboží (plátno, sukno). K roku 1541 poskytl společně s Baumgartnery a Manlichem 110 000 zl.²⁴⁴ V roce 1546 činil Ferdinandův dluh vůči Fuggerům 443 000 zl., v roce 1553 to bylo již o něco méně, 380 000 zl.²⁴⁵

V letech 1536 a 1546 proběhly další inventury fuggerovského majetku, které jasně demonstrují prosperitu a zvyšující se objem zakázek.

Tabulka č. 6

Srovnání fuggerovského majetku v jednotlivých letech (v tis. zl.)

	1527		1536		1546	
Aktiva	3000	100,00%	3800	100,00%	7100	100,00%
Doly, důlní podíly	270	9,00%	410	10,79%	361	5,08%
Ostatní nemovitosti	150	5,00%	213	5,61%	439	6,18%
Sklady zboží	380	12,67%	415	10,92%	1250	17,61%
Hotovost	50	1,67%	130	3,42%	250	3,52%
Pohledávky	1650	55,00%	2347	61,76%	3900	54,93%
Různé příjmy	70	2,33%	195	5,13%	500	7,04%
Pasiva	868		1770		2000	
<i>Celkové jmění</i>	<i>2132</i>		<i>2030</i>		<i>5100</i>	

V procentuální rozložení aktiv pozorujeme pouze drobné změny (nejvýraznější je nárůst skladovaného zboží o pět, resp. sedm procentních bodů), co se ovšem změnilo radikálně, byl objem jednotlivých položek. Podíly ve španělských dolech dočasně zvýšily hodnotu položky, ovšem na konci sledovaného období došlo kvůli opuštění uherských oblastí k poklesu, hotovostní rezerva se proti roku 1527

²⁴⁴ G. OGGER, *Kauf dir*, s. 286, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 82

²⁴⁵ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 82.

zvýšila pětkrát a výše pohledávek se ve stejném období více než zdvojnásobila. Výrazný růst zaznamenaly nákupy nemovitostí, až na trojnásobek původní hodnoty.

Upadající důlní podnikání i oslabení vlivu na habsburském dvoře si Anton velmi dobře uvědomoval a rozhodl se své jmění tezaurovat jiným způsobem, nákupem nemovitostí. V průběhu třiceti let koupil tato panství: Burgwalden, Glött, Babenhausen, Brandenburg, Kirchheim, Boos, Kettershhausen a Oberndorf s mnoha dalšími vesnicemi v úhrnné hodnotě 380 000 zl. Další pozemky a panství se Fuggerům podařilo získat obratnou sňatkovou politikou s jihoněmeckou a rakouskou šlechtou.²⁴⁶ V roce 1560, tedy v roce Antonovy smrti, mělo již pozemkové dominium jasnou strukturu, rozpínalo se mezi Ulmem, Donauwörthem, Augšpurkem a Babenhausenem.²⁴⁷

Antonovo působení ve společnosti v druhé polovině padesátých let 16. století je již viditelně závislé na Habsburském domě. Karel V. a především jeho syn princ Filip čerpali stále více financí z firmy a své dluhy nebyli schopni a později dokonce odmítali splatit. V únoru roku 1556 žádal Filip finanční podporu na válku s Francií. Fuggerové, prostřednictvím antverpského faktora Matthiase Oertnera, mu po dlouhých jednáních poskytli 400 000 dukátů, ale pouze pod podmínkou, že veškeré dosud nesplacené dluhy budou zdaněny dvanácti procenty a museli se za ně zaručit nizozemské stavy. Tato částka však Filipovi nestačila a během roku se ještě navýšila o dalších 140 000 dukátů. Během téhož roku si Habsburk vyžádal ještě dalších 430 000 dukátů, které měly být pokryty stříbrnými doly v Guadalcanalu. Počátkem roku 1556 převzali Fuggerové také rentmistrovské listy z nizozemských provincií v sumě za 600 000 dukátů, ač byla tato forma úvěru v té době již nejistá. Což se také ukázalo o čtyři roky později, kdy nizozemské stavy odmítly za tyto úvěry převzít zodpovědnost. Rok 1557 přinesl Karlovi dalších 430 000 dukátů, které měly být splaceny další várkou stříbra a zlata z Ameriky. Rok 1557 se stal pro firmu kritickým, protože Filip II. Španělský se rozhodl splácení dluhů odsunout. Po několikeré písemné urgenci Oertnerově informoval Fuggery v dopise, že je mu líto,

²⁴⁶ Např. Sňatky s rodinou Ortenburg (1549, 1585), Helfenstein (1578, 1593, 1590), Montfort (1553, 1587), Oettingen-Wallenstein (1589) nebo Hohenzollern (1589), viz G. ROHMANN, *Ehrerbuch*, sv. 1, s. 12an, 16, 66an, 78, 230-243, M. SCHAD, *Frauen*, s. 74, 81.

²⁴⁷ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 190an, G. OGGER, *Kauf dir*, s. 262, 287, R. MANDROU, *Les Fugger*, s. 36an, 68-70.

že nastala tato situace, ale že je nutné udržet si čest ve válečném konfliktu, a dokonce poznamenal, že nebyl nikdy spokojen s tím, že Fuggerové čerpali stříbro ze španělských dolů.²⁴⁸ Anton Fugger poslal urychleně do Antverp svého nejstaršího syna Hanse spolu se zkušeným faktorem Sebastianem Kurzem a v dopisech Matthiasi Oertnerovi ho obviňoval, že nechal dojít stav zadluženosti tak daleko. Richard Ehrenberg však pochybuje, že by bylo možné, aby faktor rozhodoval sám o tak velkých půjčkách bez vědomí nejvyššího vedení.²⁴⁹ Přesto však i v následujících dvou letech půjčují Fuggerové v Antverpách další částky.²⁵⁰ V roce 1560 činily španělské dluhy 2 975 797 dukátů a nizozemské dluhy 1 500 000 zl.²⁵¹

Anton Fugger zemřel 14. září 1560. Svou závět sepsal již v roce 1550, ale 11. července 1560 ji opravil kodexem, v němž se zmiňuje o jednáních se svými synovci, z nichž dva mladší, Georg a Christoph, mu spoluúčast ve společnosti odmítli. Proto povolal do vedení firmy nejstaršího Hanse Jakoba, který měl obchod vést společně s Antonovým synem Marxem (někdy se v literatuře uvádí také Markus). Podmínkou bylo opět nerozdělovat společný majetek a vést firmu ve stejném duchu jako dosud, a to minimálně dalších 6 let.²⁵²

Dosažení vrcholu vždy předznamenává pád, úpadek nebo alespoň pozvolný ústup. V případě fuggerovské společnosti došlo k poslední možnosti. Bilance k roku 1563 vykazuje kapitál 663 299 zl., z toho 422 000 zl. náleželo potokům Antona Fuggera, 241 299 zl. ostatním rodinným příslušníkům. Závazky ve výši 5,4 miliónů zl. ukazují závislost společnost na cizím kapitálu. Nesplacené rentmistrovské listy nizozemských provincií zde již vůbec nejsou zmíněny, pravděpodobně s nimi již vůbec nebylo počítáno.²⁵³ V roce 1575 a ještě jednou v roce 1596 ohlásil Filip II. Španělský státní bankrot a poškodil tím společnost ještě mnohem více. Ani Ferdinand I. neměl lepší platební morálku. Mnoho augšpurských firem proto

²⁴⁸ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 162 – 165, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 89, F. HERRE, *Die Fugger*, s. 105.

²⁴⁹ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 164, G. VON PÖLNITZ, *Anton Fugger*, sv. 3/2, s. 88, 101, 164an, 190an, 209 – 221, 239 – 247, 249an, 282an.

²⁵⁰ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 90.

²⁵¹ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 104, M. HÄBERLEIN, *Freunde*, s. 341 – 343.

²⁵² R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 167, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 92an, G. VON PÖLNITZ, *Anton Fugger*, sv. 3/2, s. 292.

²⁵³ R. EHRENBERG, *Das Zeitalter*, s. 173an, M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 101.

v sedmdesátých letech 16. století zkrachovalo. Sami Fuggerové přišli do poloviny 17. století díky Habsburskému domu o 8 miliónů zl.²⁵⁴ Fuggerové však nikdy nepřepjali úvěru a nepřivedli firmu k bankrotu. Rodina včas přehodnotila své priority a přesunula svá aktiva směrem k nemovitostem.²⁵⁵

²⁵⁴ F. HERRE, *Die Fugger*, s. 105an.

²⁵⁵ M. HÄBERLEIN, *Die Fugger*, s. 75, 90, R. EHRENBERG, *Das Zeitalter* s. 133, 144an, G. VON PÖLNITZ, *Die Fugger*, s. 179, 223an, W. ZORN, *Augsburg*: s. 184.

ZÁVĚR

Cílem této práce byla snaha o prokázání těsné politické a finanční spolupráce kupeckého domu Fuggerů a panovnického rodu Habsburků. Snažila jsem se nahlížet na vzestup a rozkvět rodiny Fuggerů do poloviny 16. století nikoliv jako na životní dílo jednotlivých osobností, ale jako na vývoj v kontextu všeobecného rozvoje evropského hospodářství, kdy stoupající poptávka po těžbě kovů a obchodu s nimi zároveň navyšovala poptávku po půjčkách. Integrace Evropy a dálkový obchod jistě urychlily hospodářský i sociální vzestup Fuggerů.

V čele společnosti stál vždy jeden člověk, ale i on se musel pracovat pro „obecné dobré“ celé rodiny. Majetek vložený do společnosti v ní měl trvale zůstat a nesměl se dělit. Jen tak mohl finanční potenciál banky vzrůstat. Pokud se prokázalo, že někdo ze spolupracovníků není dost obratný a zkušený, byl nahrazen schopnějším uchazečem. Trvalou snahou rodiny Fuggerů bylo zvýšit vlastní prestiž. V tomto úsilí byli veskrze úspěšní. Přízeň panovníků jim vynesla nejen uznání okolí, ale i vzestup mezi říšskou šlechtu.

Příchod prvního Fuggera do Augšpurku souvisel s hospodářskými změnami ve druhé polovině 15. století. Rozvoj cechovních organizací a obchodu lákal do měst novou pracovní sílu. Fuggerové se uchytili v tkalcovském cechu a díky výhodným sňatkům získali kapitál potřebný pro rozšíření svých aktivit na dálkový obchod. Postupně zakládali své pobočky v hlavních centrech evropského obchodu v Benátkách, Římě a Antverpách. Římská faktorie měla svou váhu především díky kontaktům k papežskému dvoru a katolickým prelátům.

Od obchodu s látkami se Fuggerové přesunuli k důlním nalezištím v Tyrolsku, Uhrách a později ve Španělskou. Podařilo se jim dostat pod kontrolu středoevropský obchod s mědí a stříbrem a přivlastnit si tak většinu výnosů určených původně královské pokladně. Důvod byl prostý, habsburští panovníci trpěli chronickým nedostatkem peněz a Jakob Fugger požadoval pro své půjčky vhodné záruky. Obratným jednáním vytlačil z trhu svou konkurenci a tím se stal pro habsburské vladaře nepostradatelným. Bez jeho pomoci by jen stěží svolávali říšské sněmy, pořádali okázalé dvorské slavnosti, válčili v Říši či Itálii a vlastně by bez

fuggerovských peněz nebyli ani králi nebo císaři. Korunovace Maxmiliána I., Karla V. i Ferdinanda I. jsou toho jasným dokladem. Jméno Fugger se vlastně stalo jakýmsi synonymem pro peníze.

Rozšíření habsburského vlivu do velké části Evropy s sebou ovšem přineslo zvýšené nároky kladené na „osobního bankéře“. V Říši i v rakouských zemích sílil odpor proti monopolnímu postavení bankovních domů a projevil se mj. během německé selské války. Proti moci kapitálu také nesmiřitelně kázali stoupenci reformace, a proto není nijak překvapivé, že Fuggerové pomáhali svými penězi potlačovat jednak poddanské povstání, jednak šíření luteránství.

V této vypjaté atmosféře dochází k výměně na čelním postu fuggerovské banky. Jakoba Bohatého střídá jeho synovec Anton. Neprokázano se, že by snad byl méně schopný či méně obratný než jeho předchůdce, ale klima doby se postupně měnilo. Na obzoru se vynořila silná konkurence a napomohla rozchodu Habsburků a Fuggerů. V roce 1546 dosáhl fuggerovský majetek svého vrcholu a zároveň započal cílený ústup z důlního podnikání a finančnictví směrem k dálkovému obchodu a nákupu nemovitostí. Anton už nemohl dosáhnout pozice svého strýce jako „císařského bankéře“, a proto odmítl být jen figurkou na šachovnici habsburských zájmů. „Útěk na venkov“ byl, zdá se, promyšlenou strategií, jak zachovat stávající jmění a zároveň posunout rod ve společenské hierarchii o krok výše.

RESUMÉ

The goal of this thesis has been to demonstrate the close political and financial cooperation between the merchants of the House of Fugger and the rulers of the House of Habsburg. I have attempted to look at the rise and prosperity of the House of Fugger up to the middle of the 16th century not as the lifeworks of the individual personalities, but as developments within the context of the general expansion of the European economy, in which the rising demand for mined metal and trade with that metal led to an increased demand for loans. European integration and long-distance trade certainly accelerated the economic and social rise of the House of Fugger.

The business operations of the Fuggers were always headed by one person; even that one person, however, had to work for the benefit of the family as a whole. The assets contributed to the business were supposed to stay with it permanently, and their partition was not allowed. Only in this way could the financial potential of the banking business of the Fuggers increase. If one of the collaborators proved not to be apt and experienced enough, he would be replaced with a more suitable candidate. The House of Fugger made constant efforts to increase its prestige. And it was largely successful in that endeavour. Favoured by rulers, the Fuggers not only gained respect of their peers, but also joined the ranks of the nobility of the Empire.

The arrival of the first Fugger to Augsburg was linked to the economic changes of the second half of the 15th century. The boom of guilds and trade had been attracting new labour to towns. The Fuggers gained foothold in the weavers' guild and, through marriages, acquired the capital needed for expanding their activities into long-distance trade. They gradually established branches in the main centres of European trade: in Venice, Rome and Antwerp. The trading post in Rome was important especially due to its contacts with the papal court and catholic clergy.

The Fuggers moved from textile trade into mining in Tyrol, Hungary and later Spain. They succeeded in gaining control over the copper and silver trade in Central Europe and were thus able to appropriate most of the revenues originally destined for the Crown's treasury. There was a simple reason behind that: the Habsburg rulers suffered from a chronic lack of money, and Jakob Fugger required appropriate

sureties for his loans. Cleverly driving his competitors from the market, he became indispensable for the Habsburg rulers. Without his help, the Habsburgs found it difficult to summon Imperial Diets, organize ostentatious court parties or fight wars within the Empire or in Italy; in fact, without money from the Fuggers, the Habsburgs would have become neither kings nor emperors: the coronations of Maximilian I, Charles V. and Ferdinand I clearly demonstrate that. The name Fugger thus became a sort of synonym for money.

However, the spread of Habsburg influence to large parts of Europe resulted in increased requirements on the ‘personal bankers’ of the Habsburgs. In the Empire and in the Austrian lands, discontent with the monopoly of the banking houses was growing, making itself manifest, among others, in the German Peasants' War. The supporters of Reformation preached relentless sermons against the power of capital; it is therefore hardly surprising that the Fuggers used their money to help both quell the peasant revolt and stop the spread of Lutheranism.

In such tense atmosphere, there came a change at the helm of the Fugger bank. Jakob Fugger the Rich was replaced by his nephew Anton. There is no proof that Anton was less able and apt than his predecessor, but the times were gradually changing. Strong competitors appeared on the horizon, prompting the Habsburgs to part ways with the Fuggers. The wealth of the Fuggers peaked in 1546; that year also marked the beginning of an intended withdrawal from mining and financing and a move into long-distance trade and real estate purchases. Anton was no longer able to maintain the position of ‘the Emperor’s banker’ attained by his uncle and refused to be just a piece on the chessboard of Habsburg interests. His ‘escape to the countryside’ was, it seems, a thought-through strategy to preserve wealth and put his family a notch up the social ladder.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

ARTERA, Antonio Ubieto a kol., *Dějiny Španělska*, Praha 2007.

BĚLINA, Pavel, KAŠE, Jiří, KUČERA, Jan P., *České země v evropských dějinách*, 2. díl (1492 – 1756), Praha/Litomyšl 2006.

BURKHARDT, Johannes (ed.), *Augsburger Handelshäuser im Wandel des historischen Urtheils*, Berlin 1996.

DENZEL, Markus A., *Professionalisierung und sozialer Aufstieg bei oberdeutschen Kaufleuten und Faktoren im 16. Jahrhundert*, in: SCHULZ, Günter (ed.), *Sozialer Aufstieg. Funktionseliten im Spätmittelalter und in der frühen Neuzeit*. München 2002, s. 413 – 442.

DRŠKA, Václav, PICKOVÁ, Dana, *Dějiny středověké Evropy*, Praha 2004.

DRŠKA, Václav, SKŘIVAN Aleš, STELLNER, František, *Kapitoly z dějin evropské politiky do roku 1648*, Praha 1995.

DUBY, Georges, *Dějiny Francie od počátků po současnost*, Univerzita Karlova v Praze, 2003.

EGG, Erich, PFAUNDLER Wolfgang, *Kaiser Maximilian I. und Tirol*, Innsbruck, 1969.

EHRENBERG, Richard, *Das Zeitalter der Fugger. Geldkapital und Creditverkehr im 16. Jahrhundert*, 2 svazky, Jena 1896.

GEFFCKEN, Peter, *Soziale Schichtung 1396 bis 1521. Beitrag zu einer Strukturanalyse Augsburgs im Spätmittelalter*, Universität München 1995.

GELMI, Josef, *Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II.*, Praha 1994.

GENGLER, Heinrich Gottfried Philipp, *Regesten und Urkunden zur Verfassungs- und Rechtsgeschichte der deutschen Städte im Mittelalter*, Erlangen 1863.

HAMANN, Brigitte, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 1996.

HÄBERLEIN, Mark, *Brüder, Freunde und Betrüger. Soziale Beziehungen und kommunikationsnetze in Oberdeutschland zwischen dem ausgehenden 15. und der Mitte des 16. Jahrhunderts*, in: *Augsburger Stadtlexikon*, s. 146 – 161.

HÄBERLEIN, Mark, *Die Fugger. Geschichte einer Augsburger Familie (1367 – 1650)*, Stuttgart 2006.

- HERRE, Franz, *Die Fugger in ihrer Zeit*, Augsburg 2005.
- HOLLEGER, Manfred, *Maximilian I. (1459 – 1519), Herrscher und Mensch einer Zeitenwende*, Stuttgart 2005.
- HORST, Hans van der, *Dějiny Nizozemska*, Praha 2005.
- HUMMEL, Josef, JEŽEK, Bohuslav, *Jiřího Agrikoly dvanáct knih o hornictví a hutnictví*, Praha 1933.
- CHMELAŘ Jiří, *Kreditní politika Maxmiliána II. (1564–1576) se zvláštním zřetelem k Čechám*, dipl. práce, Praha 2007.
- ISENMANN, Eberhart, *Reichsfinanzen und Reichststeuern im 15. Jahrhundert*, In: Zeitschrift für historische Forschung 7, 1980.
- JAHN, Joachim, *Augsburger Sozialstruktur im 15. Jahrhundert*, in: GOTTLIEB a kol. (ed.), *Geschichte der Stadt Augsburg*, München 1984.
- JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*, I/1. Praha 1971.
- JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*, I/1. Praha 1984.
- JANSEN, Max, *Die Anfänge der Fugger*, Leipzig 1907.
- JANSEN, Max, *Jakob der Reiche. Studien und Quellen*, Leipzig 1910.
- JIRÁSEK, Brigitte, *Geldhandlungen. Quellen und Studien zur Finanz- und Wirtschaftsgeschichte des 16. Jahrhunderts im Einflussbereich von Ferdinand I. und seinen Nachfolgern*, 2 svazky, Wien 2005.
- KARNEHM, Christl, *Die Korrespondenz Hans Fuggers von 1566-1594. Regesten der Kopiebücher aus dem Fuggerarchiv*, 2 svazky ve 3 částech, München 2003.
- KELLENBENZ, Hermann, *Anton Fugger (1493-1560)*, in: *Lebensbilder aus dem Bayerischen Schwaben*, sv. 11, Weißenhorn 1973, s. 46-124.
- KELLENBENZ, Hermann, *Die Rolle der Verbindungsplätze zwischen Spanien und Augsburg im Unternehmen Anton Fuggers*, in: *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte* 65, 1978, s. 1 – 37.
- KELLENBENZ, Hermann, *Jakob Fugger der Reiche (1459-1525)*, in: *Lebensbilder aus dem Bayerischen Schwaben*, sv. 11, Weißenhorn 1973, s. 35 – 76.
- KIEBLING Rolf, *Stadt und Land im Textilgewerbe Ostschwabens vom 14. bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts*, in: BULST Neithard a kol. (ed.), *Bevölkerung, Wirtschaft und Gesellschaft. Stadt-Land-Beziehungen in Deutschland und Frankreich, 14. und 15. Jahrhundert*, Trier 1983.

- KIEBLING Rolf, *Die Stadt und ihr Land. Umlandpolitik, Bürgerbesitz und Wirtschaftsgefüge in Ostschwaben von 14. bis ins 16. Jahrhundert*, Köln/Wien 1989.
- KLÜPFEL, Karl August: Berthold. *Kurfürst und Erzbischof von Mainz*. In: Allgemeine Deutsche Biographie (ADB). svazek 2, Leipzig 1875.
- LE GOFF, Jaques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999.
- LE GOFF, Jaques, *Za jiný středověk*, Praha 2005.
- MAGG-SCHWARZBÄCKER, Marion, KÖNIG, Ulrich, *Spurensicherung. Beiträge zur fast vergessenen Geschichte Augsburgs*, Augsburg 1085, s. 17 – 79.
- MANDROU, Robert, *Les Fugger, propriétaires fonciers en Souabe 1560 – 1618. Étude de comportements socio-économiques a la fin du XVIe siècle*, Plon 1969.
- MÜLLER, Helmut a kol., *Dějiny Německa*, Praha 2001.
- NODL, Martin, ŠMAHEL, František (ed.), *Člověk českého středověku*, Praha 2002.
- NORTH, Michael, *Deutsche Wirtschaftsgeschichte. Ein Jahrtausend im Überblick*, München 2005.
- OGGER, Günter, *Kauf dir einen Kaiser. Die Geschichte der Fugger*, München 1979.
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, sv. XIX., Praha 1902.
- OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ, sv. XVI., Praha 1902.
- PALME, Rudolf, *Historiographische und rezeptionsgeschichtliche Aspekte der Tätigkeit der Fugger in Tirol*, in: BURKHARDT (ed.), *Augsburger Handelshäuser*, S. 297 – 307.
- PÖLNITZ, Götz Freiherr von, *Der Streit um den Nachlass des Kardinals Melchior von Brixen (1496 – 1515)*, in: *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* 30 (1940), s. 223 – 294.
- PÖLNITZ, Götz Freiherr von, *Die Fugger*, Tübingen 1970.
- PÖLNITZ, Götz Freiherr von, *Jakob Fugger. Kaiser, Kirche und Kapital in der oberdeutschen Renaissance*, 2 svazky, Tübingen 1949/51.
- PÖLNITZ, Götz Freiherr von, *Anton Fugger*, 3 svazky, Tübingen 1958 – 1986.
- ROHMANN, Gregor, *Das Ehrenbuch der Fugger*, 2 svazky, Augsburg 2004.

SCHAD, Martha, *Die Frauen des Hauses Fugger. Mit sanfter Macht zum Weltruhm*, München 2006.

SCHULTE, Aloys, *Die Fugger in Rom 1495 – 1523*, 2 svazky, Leipzig 1904.

SKŘIVAN, Aleš, *Lexikon světových dějin 1492-1914*, Praha 2002.

STRIEDER, Jacob, HARTSOUGH, Mildred L., *Jacob Fugger The Rich. Merchant and banker of Augsburg, 1459-1525*, Breinigsville 2011.

UNGER, Eike Ebergard, *Die Fugger in Hall in Tirol*, Tübingen 1967.

VOGEL, Hans Jochen a kol., *700 Jahre Augsburger Stadtrecht 1276-1976*, Augsburg 1976.

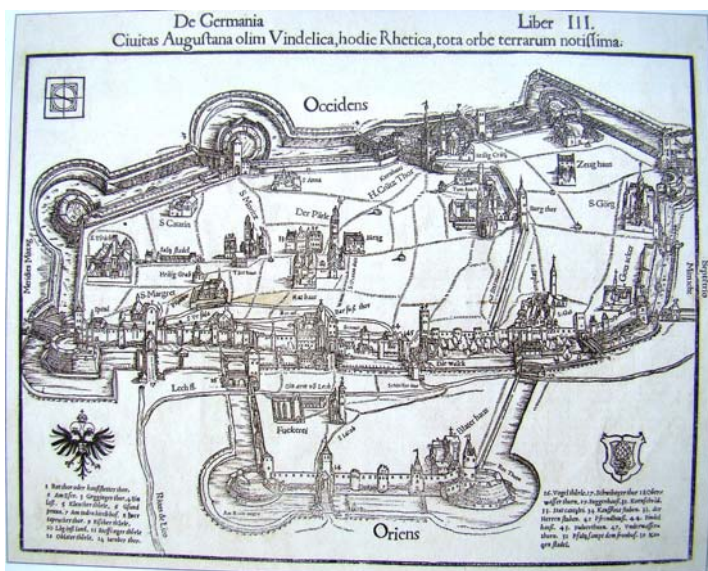
VOLF, Miloslav, Královský důchod a úvěr v XVI. století, in: ČČH 48-49, 1947 – 1948, s. 110 – 171.

VOREL, Petr: *Velké dějiny země koruny České*, sv. VII (1526-1618), Praha/Litomyšl 2005.

WENZEL, Cora, *Aufstieg der Familiengesellschaft unter der besonderer Berücksichtigung vom Jakob Fugger dem Reichen*, Leipzig 2006.

ZORN, Wolfgang, *Augsburg. Geschichte einer deutschen Stadt*. Augsburg 1972.

PŘÍLOHY

Obr. č. 1 Augšpurk okolo 1550, autor Sebastian Münster, dřevoryt.

Obr. č. 2 Jakob Fugger Bohatý, autor Albrecht Dürer (1518).

Obr. č. 3 Erb Fuggerů von der Lilie.

Obr. č. 4 Anton Fugger, autor Hans Maler (1525).

Obr. č. 5 Císař Maxmilián, autor Albrecht Dürer (1518).

Obr. č. 6 Císař Karel V., autor Christoph Amberger.